

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Valvontahenkilökunnan näkökulmia haastavista asiakastilanteista ja välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksista

Aittomäki, Marko

2017 Laurea

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

Laurea-ammattikorkeakoulu
Yhdessä enemmän

Tikkurilan yksikkö

Valvontahenkilökunnan näkökulmia haastavista asiakastilanteista ja välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksista.

Aittomäki Marko
SRV215SA
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2017

Marko Aittomäki

Valvontahenkilökunnan näkökulmia haastavista asiakastilanteista ja välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten sisällöstä

Vuosi 2017 Sivumäärä 81

Opinnäytetyössä tutkittiin valvontahenkilökunnan näkökulmia erilaisista haastavista asiakastilanteista, joita työssä kohdataan sekä heidän näkemyksiään siitä mihin välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksissa tulisi erityisesti keskittyä. Tavoitteena oli tuottaa aiheesta tietoa, jota hyödyntämällä voidaan kehittää välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksia Kylmäkosken vankilassa. Opinnäytetyön tietoperusta koostuu aiheeseen liittyvän lainsäädännön ja olemassa olevan täydennyskoulutusjärjestelmän sekä aikaisemman tutkimustiedon tarkastelusta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelumenetelmällä. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä pitkään vartijan työtä tehnyttä henkilöä Kylmäkosken vankilassa. Aineiston analysointi tehtiin sisällönanalyysi menetelmää käyttämällä.

Tuloksista ilmeni, että pääosa vartijoiden kohtaamista haastavista tilanteista on verbaalisia ja verbaalisia taitoja käyttämällä ne pääosin myös pystytään ratkaisemaan. Fyysistä voimankäyttöä vaativat haastavat tilanteet ovat Kylmäkosken vankilassa harvinaisia, mutta silloin tällöin niitä silti tapahtuu. Valtaosa fyysistä voimankäyttöä vaativista tilanteista liittyy vankien keskinäisiin tappeluihin puuttumiseen tai vangin eristämiseen jostain syystä. Tuloksista ilmeni, että valvontahenkilökunta ei näe tarpeelliseksi lisätä täydennyskoulutuksien yhteyteen verbaalisten taitojen harjoittelua haastavaa tilannetta kohdattaessa, koska työkokemus on antanut siihen riittävän hyväksi koetun ammattitaidon. Välineettömän voimankäytön osalta haluttiin erityisesti perustaitojen riittävän usein toistuvaa harjoittelua, jonka piirissä on kaikki valvontahenkilökuntaan kuuluvat. Erityisesti ryhmävoimankäyttötaitojen harjoittelua toivottiin paljon. Perustaitojen hyvä hallinta koettiin antavan riittävät valmiudet selvittää kaikenlaisista uhkakuvista vankilassa.

Voimankäyttökoulutuksilla voidaan todeta olevan erityisen suuri merkitys riittävän valmiustason säilyttämiseksi oikeiden tilanteiden harvinaisuuden vuoksi. Opinnäytetyön tulokset antavat tietoa Kylmäkosken vankilan voimankäytön kouluttajille siitä, mitä välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten sisällössä pidetään tärkeimpänä valvontahenkilökunnan mielestä.

Aittomäki Marko

The Perceptions of Security Staff on Challenging Encounters with Prisoners, and an Equipment-less Use of Force in In-service Training

Year	2017	Pages	81
------	------	-------	----

This thesis was researching the perceptions of security staff of Kylmäkoski Prison on challenging encounters with prisoners in their everyday work, and what should be specifically focused on at the in-service-training of equipment-less use of force. The objective was to produce information, which could be used to improve the in-service-training sessions of equipment-less use of force. The theoretical foundation of this thesis consists of the analysis of the existing in-service training program, the law concerning this topic, and findings of earlier researches.

This bachelor's thesis was conducted with a qualitative research method, and the data was collected with theme interviews from five prison guards of Kylmäkoski Prison. The data was analysed using content analysis method.

Most of the challenging situations are verbal and they can usually be solved using verbal skills. Situations demanding physical use of force are rare, but they still happen occasionally. Majority of the situations demanding physical use of force are usually associated with isolation of prisoners, or with the guards intervening in fights between the prisoners. The security staff doesn't see it necessary to add practice of verbal skills into in-service training, because of the adequate professional skills gained through work experience. The staff members wanted continuous practise of basic skills in equipment-less use of force that would cover the entire security staff. The skills of power-use within a group should be practised a lot. Competence in good basic skills were experienced to give adequate readiness to overcome all kinds of threatening scenarios. In-service-training is significantly important when retaining an adequate level of readiness for threatening situations, which rarely happen in reality. These results could be used by the Instructors of power-use training in Kylmäkoski Prison for planning the content of in-service training.

Keywords: challenging encounters, equipment-less use of force, in-service training

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Toimintaympäristö.....	8
	2.1 Opinnäytetyön taustaa	8
	2.2 Riskiammatit joissa väkivaltaa esiintyy	9
	2.3 Vankilaympäristön erityispiirteitä.....	11
3	Turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvät asiat vankilassa	12
	3.1 Rikosseuraamuslaitoksen arvot, visio ja keskeiset tavoitteet	12
	3.2 Vartijan perustehtävät	14
	3.3 Vangin perusoikeudet ja käytösvelvoitteet.....	14
	3.4 Haastavat ja väkivaltaiset asiakastilanteet	15
	3.5 Tilastotietoa turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä Suomen vankiloissa	16
4	Turvallisuutta koskeva lainsäädäntö vankilassa	17
	4.1 Pakkotoimenpiteet järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vankilassa	17
	4.2 Vangin tarkastus ja hänen käytössään olevien tilojen tarkastus.....	18
	4.3 Turvaamistoimenpiteet	19
	4.4 Voimakeinojen käyttö	21
	4.5 Hätävarjelu.....	22
5	Henkilökunnan turvallisuuskoulutus	22
	5.1 Työnantajaa velvoittava työturvallisuuslaki.....	24
	5.2 Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa järjestettävä täydennyskoulutus ..	25
	5.3 Vuorovaikutukselliset menetelmät.....	27
	5.4 Välineetön voimankäyttö	29
6	Teoreettinen viitekehys.....	31
	6.1 Toiminta haastavassa asiakastilanteessa.....	31
	6.2 Vankilaympäristöön liittyvät riskitekijät	36
	6.3 Vankilan valvontahenkilökuntaan kohdistuva väkivalta	38
7	Tutkimusasetelma	40
	7.1 Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite.....	40
	7.2 Teemahaastattelu ja aineiston keräys	41
	7.3 Aineiston analysointi.....	43
8	Tutkimustulokset	45
	8.1 Haastava tilanne valvontahenkilökunnan kertomana	45
	8.2 Miten tilanne ratkeaa.....	46
	8.3 Harjoittelemisen merkitys.....	49
	8.4 Kokemattomuus näkyy toiminnassa	54
	8.5 Kokemus tuo varmuutta.....	57
9	Johtopäätökset	59

10	Pohdinta	63
10.1	Opinnäytetyö prosessi	64
10.2	Luotettavuus ja eettisyys	64
10.3	Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset	68
	Lähteet	70
	Taulukot	73
	Liitteet	74

1 Johdanto

Rikosseuraamusalan tutkinnolla annetaan uusille alan työntekijöille 90 opintopisteen laajuinen laadukas peruskoulutus. Peruskoulutuksen yhtenä oppimiskokonaisuutena on taito kohdata uhkaavasti ja väkivaltaisesti käyttäytyvä asiakas. Valmiuksia ja taitoja ylläpidetään täydennyskoulutusten avulla. Täydennyskoulutukset toteutetaan erilaisten kurssien muodossa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa (Jäljempänä RSKK) Vantaalla sekä kouluttamalla henkilökuntaa heidän omissa työyksiköissään vankiloissa. Täydennyskoulutusten järjestämisessä on laitoksilla suuri vastuu taitojen ylläpitämiseksi. Henkilökunnan kouluttamiseen varattu aika vuosittain on rajallinen ja koulutusten sisällöstä kilpailee rikosseuraamusalalla muutkin aihekokonaisuudet, kuin suoranaisesti turvallisuuteen liittyvät. Siksi rajalliset voimankäyttöön ja itsepuolustukseen liittyvien koulutuspäivien sisältö, olisi järkevää kohdentaa oikein ja mahdollisimman hyödyllisesti.

Vankilassa tapahtuvat vakavat väkivaltatilanteet ja tilanteet, jossa henkilökunta joutuu käyttämään voimakeinoja ovat suhteellisen harvinaisia. Voimankäyttötilanteet ovat vankilassa yleensä ryhmätyötä, jossa tärkeintä on ryhmän kyky toimia tiiminä, johdetusti ja suunnitelmallisesti. Tällöin tilanne on mahdollisimman turvallinen sekä henkilökunnalle, että vangille. Tarpeen vaatiessa henkilökunnan on osattava myös puolustaa omaa henkeään ja terveyttään yllättävissä oikeudettomissa hyökkäyksissä itseään kohtaan. Suurimmalta osaltaan vaativat tilanteet ja aggressiiviset vangit saadaan hallintaan hyvillä vuorovaikutustaidoilla. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää valvontahenkilökunnan näkökulmasta sitä, onko välineettömän voimankäytön täydennyskoulutukset sisällöltään oikeita vai olisiko niitä tarvetta kehittää jontekin.

Opinnäytetyö käsittelee välineettömän voimankäytön taitojen koulutuksia Kylmäkosken vankilassa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa kuvataan toimintaympäristöä, tutkimuksen kohderyhmää, tutkimuksen aihepiiriin liittyvää lainsäädäntöä sekä henkilökunnan koulutusjärjestelmää. Yhtenä kokonaisuutena teoriaosuudessa käsitellään haastavien tilanteiden hallintaan liittyviä toimintavaihtoehtoja yleensä sekä millaisia erikoishaasteita vankilaympäristö tuo mukanaan. Tutkimusaineisto saatiin kvalitatiivista eli laadullista menetelmää käyttämällä. Laadullinen aineisto hankittiin teemahaastattelemalla valvontahenkilökuntaan kuuluvia. Laadullisen tutkimusmenetelmän keinoin saatiin selvitettyä millaisiin haastaviin tilanteisiin valvontahenkilökuntaan kuuluvat ovat työuransa aikana käytännössä joutuneet ja millaisista taidoista on ollut näissä tilanteissa eniten hyötyä. Samoin saatiin selville valvontahenkilökunnan ajatuksia siitä, millaisia uhkaavia tai haastavia asiakastilanteita varten he kokevat tarvetta valmistautua. Nämä tiedot auttavat kohdentamaan rajallisia voimankäyttöön suunnattuja koulutustunteja niihin asioihin, joista koulutettavat kokevat saavansa suurimman hyödyn oman toimintavarmuutensa ylläpitämiseksi.

2 Toimintaympäristö

Kylmäkosken vankila on Pirkanmaalla sijaitseva 113 paikkainen suljettu laitos. Kylmäkoskella tuomiotaan suorittavat Pirkanmaan alueelta kotoisin olevat sakko-, vankeus- ja tutkintavan- git. Kylmäkosken vankila aloitti toimintansa 1.3.1993 nimellä Hämeen lääninvankila. Toiminta aloitettiin Kylmäkoskella Hämeenlinnan lääninvankilan lopetettua toimintansa. Alun perin Kylmäkoskelle sijoitettiin ainoastaan tutkinta-, ja sakkovankeja, mutta vuodesta 2000 sinne on sijoitettu myös vankeusvankeja. (Rikosseuraamuslaitos 2016.) Rikosseuraamuslaitos on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen, Kylmäkosken vankila kuuluu seitsemän muun vankilan ja kuuden yhdyskuntaseuraamustoimiston ohella Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen. (Myhrberg 2016, 17.)

2.1 Opinnäytetyön taustaa

Opinnäytetyön tekijällä on henkilökohtaista kokemusta valvontatehtävistä vankilassa kymmenen vuoden ajalta. Välineettömän voimankäytön kouluttajana hän on toiminut parin vuoden ajan. Opinnäytetyön tarve kyseisestä aiheesta on herännyt sen tekijän omien havaintojen ja kokemuksen perusteella. Kylmäkosken vankilan johtaja sekä turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja on todennut opinnäytetyön aiheen ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi toteuttaa. Ta- voite on kehittää voimankäyttöön liittyviä täydennyskoulutuksia kohdentamalla koulutusten sisältöä niihin asioihin, joista henkilökunta kokee olevan eniten hyötyä. Tutkimus rajataan kä- sittelemään välineetöntä voimankäyttöä ja verbaalista haastavien tilanteiden hallintaa eli pu- huttamista. Termit määritellään tarkemmin raportin aikana. Alalle tuleville suunnattu rikos- seuraamusalan tutkinto toteutetaan RSKK:ssa Vantaan Tikkurilassa, jossa annetaan muun kou- lutuksen ohessa kattava teoreettinen ja soveltavakoulutus voimankäyttöön liittyvissä asioissa. Työelämässä täydennyskoulutuksista ovat vastuussa yksiköiden johtajat ja käytännön toteu- tuksesta koulutusvastuussa olevat voimankäytön kouluttajat, jotka ovat vankilan omaa henki- lökuntaa. Voimankäytön kouluttajat saavat oikeuden kouluttaa laitoksissa, käytyään ensin kouluttajankoulutuksen RSKK:ssa Vantaalla. Voimakäyttövälineiden käyttöä ja koulutusta oh- jaavat selvät lait ja määräykset, kuinka usein käyttöön oikeuttava täydennyskoulutus on tar- jottava vankilassa. Voimankäyttövälineiden käyttöön oikeuttava lisenssikoulutus on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Välineettömään voimankäyttöön liittyvä tekniikka ja taktiikka kokoelma on suhteellisen laaja. Vankiloissa on sen sijaan rajallisesti aikaa ja resursseja järjestää henkilökunnalle soveltuvia käytännön koulutuspäiviä. Välineetöntä voimankäyttöä ei myöskään sido mitkään lakiin perus- tuvat aikamääreet kuinka usein koulutusta olisi saatava tai annettava. Käytännössä koulutus- päiviä on pyritty järjestämään noin 1-2 päivää vuodessa henkilöä kohti. Tekniikoita tulisi ker-

rata riittävän säännöllisesti, jotta vaativassa stressiä aiheuttavassa tilanteessa kyettäisiin toimimaan. Voimankäyttökoulutuksia kohtaan saattaa esiintyä myös pelkoja siitä, että niissä loukkaantuu, eli niiden tulisi olla riittävän kevyesti toteutettuja, jotta kaikki voisivat niihin osallistua omista henkilökohtaisista rajoitteistaan huolimatta. Toisaalta harjoitusten tulisi edes jossain määrin vastata todellista tilannetta, jossa stressireaktiot ja tilanteen fyysinen kuorimittavuus koettaisiin konkreettisesti. Koulutettavien oma sisäinen motivaatio kehittää omaa ammattitaitoa on oppimisen perusedellytys. Koulutuksen päämäärän ja tavoitteen käsitäminen ja harjoitusten kytkeminen osaksi todellisia tarpeita saa aikaan motivoitumista harjoituksia kohtaan.

Vaativat voimankäyttötilanteet ovat vankiloissa suhteellisen harvinaisia nykyään. Silti tilanteen vaatiessa nimenomaan valvontahenkilökunta on se ryhmittymä, jolta tilanteen ammattitaitoista hoitamista edellytetään. Vuorovaikutustaidot ovat uhkaavassa asiakastilanteessa erittäin tärkeässä roolissa. Hyvillä vuorovaikutustaidoilla sekä tilanteen ennakkoinnilla voidaan mahdollisesti välttää tilanteen muuttuminen fyysiseksi hyökkäykseksi tai virkatoimi saadaan hoidettua ilman tarvetta turvautua voimakeinoihin. Vuorovaikutukseen liittyvää teoriaa ja käytännön harjoituksia sisältyy rikosseuraamusalan tutkintoon ja RSKK:n täydennyskoulutus valikoimaan. Vankilassa toteutettavassa täydennyskoulutuksessa näiden taitojen harjoittelu on unohdettu lähes kokonaan. Harjoituksissa keskitytään lähinnä käskyttämisen harjoitteluun, mutta tällöin avoimelle vuorovaikutukselle ei harjoituksissa anneta mahdollisuutta ollenkaan. Näiden taitojen hallinta ajatellaan ehkä tulevan jokaisella luonnostaan ja niiden harjoittelua ei ole katsottu niin tarpeelliseksi.

Opinnäytetyön ajatuksena on selvittää mitä välineettömän voimankäytön taitoja valvontahenkilökunta kokee tarvitsevänsä erityisesti omaan työkokemuksena peilattuna. Samoin tavoite on saada selville tulisiko myös vuorovaikutustaitoja valvontahenkilökunnan mielestä harjoitella. Opinnäytetyön onnistunut tulos antaa käytännönkoulutuksesta vastaaville henkilöille arvokasta tietoa koulutettavien henkilöiden näkemyksestä siitä, mihin asioihin koulutuspäivinä olisi syytä keskittyä tai mitä osa-alueita olisi painotettava.

2.2 Riskiammatit joissa väkivaltaa esiintyy

Yhä useamman ammattiryhmän todellisuutta on tänä päivänä se, että siinä kohdataan väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyviä asiakkaita. Erityisesti tämän kaltaisiin tilanteisiin voidaan joutua ammateissa, joissa joudutaan rajoittamaan ihmisten toimintaa tai puuttua järjestyshäiriöihin. Väkivaltaiseksi muuttuneen asiakastilanteen taustalta löytyy monenlaisia erilaisia taustatekijöitä ja syitä. Väkivaltatilanteen laukaisee vain harvoin jokin yksittäinen tapahtuma tai tilanne. Tapahtumien taustalla on usein monien vaikeuksien kasautumien. Erilaiset henki-

lökohtaiset ongelmat tai yhteiskunnan luomat sosiaaliset paineet voivat olla yhdessä kasassa henkilön elämään kuormaa, joka purkautuu väkivaltaisena käytöksensä. Päihtymystila on yksi väkivaltaiselle käytökselle altistava riskitekijä, koska se heikentää yksilön käyttäytymisen kontrollia. (Rantaeskola, Hyyti, Kauppila & Koskelainen 2015, 8-9.)

Työpaikalla kohdattu väkivalta asiakkaiden taholta kasautuu erityisesti tiettyihin ammattiryhmiin. Riskiammatteja ovat erityisesti hoitoalan ammatit, eräät sosiaalialan ammatit, ravintola-alan ammattiteistä hovimestarit ja vahtimestarit, vartiointityö, poliisintyö sekä vanginvartijoiden ammatti. (Työturvallisuuskeskuksen raporttisarja 2010, 7.) Poliisi- vartiointi- vankeinhoitoalalla keskeisiä ja tyypillisempiä riskitilanteita ovat kotihälytykset, rikoksesta yllättäminen, juopuneen säilöön vienti sekä muu asiakkaan asioihin puuttuminen. Väkivaltatilanteet liittyvät usein häirikön kiinniottoon tai poistamiseen alueelta. (Isotalus & Saarela 2007, 63.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman ja työturvallisuussäännöksiä valmisteleavan neuvottelukunnan asettaman kolmikantaisen väkivallan uhkajaoston selvityksen pohjalta tehdyn raportin mukaan väkivalta ja väkivallan uhka työelämässä koskee monia toimialoja ja työtehtäviä. Tilastojen valossa voidaan kuitenkin osoittaa toimialat, joilla väkivallan uhka on suurempaa. Ratkaiseva tekijä ei silti yksin ole toimiala sinänsä, vaan työhön liittyvät erityispiirteet, jotka lisäävät väkivallan uhkaa. Työn erityispiirteet, jotka lisäävät väkivallan uhkaa toimialasta riippumatta ovat: yksin työskentely, työskentely ilta- tai yöaikaan, työskentely tiloissa, joihin on avoin pääsy, työskentely ulkona, työn suorittaminen riskialueilla, joilla väkivalta ja rikosprofiilit ovat korkeat, päihtyneiden tai väkivaltaisten asiakkaiden tai asiakkaiden saattajien vastaanotto, työskentely päihtyneiden asiakkaiden kanssa, rahan tai arvokkaan omaisuuden sekä lääkkeiden käsittely tai vartiointi, asiakkaan etuisuuksien tai oikeuksien valmistelu, käsittely ja päätöksenteko, yksilön itsemääräämisoikeuden rajoittaminen. Ilmeistä väkivallan uhkaa lisää myös keskimääräistä väkivaltaisempi toimiala. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014, 33.)

Keskimääräistä korkeampi uhka kohdata väkivaltaa on erityisesti turvallisuustoimialoilla. Esimerkkejä turvallisuustoimialoilla toimivista ammattiteistä on poliisintyö, vanginvartijat, myymäläpartijat, myymälävahtimestarit, kriminaalihuollon työ, henkilöiden ja omaisuuden vartiointi, julkisen liikenteen turvatoimet, rahan- ja arvotavaroiden kuljetus sekä pelastustöissä sairaankuljettaja-palomiehet. Muita suuremman riskin toimialoja mainittiin terveydenhoitoalan potilastyönaulat, sosiaali- ja työvoima-alan asiakastyö, hotelli- ja ravintola-ala, kuljetusala, kaupanala ja opetusala. (Sosiaali ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014, 35.)

2.3 Vankilaympäristön erityispiirteitä

Työskenneltäessä vankila ympäristössä, on puuttumisen mahdollisuudet väkivaltaiseen uhkaan tai -hyökkäykseen paremmat, kuin muissa työpaikoissa. Tämä johtuu mahdollisuudesta hälyttää paikalle runsaasti lisää henkilökuntaa, joka on koulutettu haastaviin tilanteisiin. Mikäli vankilan henkilökuntaan kohdistuu väkivallan uhkaa, on siihen reagoitava välittömästi. Tilanteeseen täytyy reagoida mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jo ennen kuin uhka konkretisoi- tuu fyysiseksi hyökkäykseksi. Työntekijältä vaaditaan ammattitaitoa havaita ja tunnistaa uh- kaavaksi mahdollisesti muuttuva tilanne. Aikaisessa vaiheessa reagointi antaa enemmän toi- minta vaihtoehtoja tilanteen purkamiseksi. Reagoiminen tilanteeseen voi vaihdella aikalisän ottamisesta välittömään mahdollisimman suurella miesylivoimalla tehtyyn kohdehenkilön hal- tuun ottoon. Aikalisällä tarkoitetaan sitä, että vetäydytään tilanteesta hetkeksi, jotta voidaan suunnitella tulevaa toimintaa kaikessa rauhassa. (Työryhmän raportti 2001, 50.)

Rikosseuraamusviraston työryhmän raportin mukaan vankilan ja vankien valvonta on osattava mitoittaa oikein ja valvonta täytyy osata kohdistaa niihin paikkoihin, joissa on suurin väkival- tatilanteiden riski. Henkilöstön määrän on vankilassa oltava riittävä ja vankien toiminnot tu- lisi suunnitella niin, että riittävä valvonta on mahdollista järjestää. Vankien väkivaltaista käyttäytymistä voidaan ehkäistä vähentämällä mahdollisuuksia toteuttaa teko. Ehkäisevänä tekijänä toimii parhaiten välitön valvonta, jolloin voidaan myös tarkkailla vankien mielialoja ja kuntoa ja mahdollisesti ennakolta puuttua tilanteisiin. Hyvänä apuna nykypäivänä on myös teknisen valvonnan käyttö. Tekninen valvonta vapauttaa henkilöstöresursseja tärkeimpiin kohteisiin, ennalta ehkäisee väkivaltaa sekä helpottaa tapahtuneiden väkivallantekojen tut- kintaa jälkeenkäin. (Työryhmän raportti 2001, 41.) Väkipalva ei esiinny vankilassa yleensä sat- tumanvaraisesti. Erilaisista tilanteista ja henkilöistä voidaan tunnistaa riskitekijöitä, jotka vaikuttavat tilanteen syntyyn. Riskitekijöitä ja väkivaltaiselle käytökselle altistavia tilanteita ovat mm. rangaistuksen pituus, päihteiden käyttö, päihteisiin liittyvä kaupankäynti, erilaiset viranomaisten tekemät päätökset tai vangin yksityiselämässä tapahtuneet suuren muutokset. (Työryhmän raportti 2001, 48.)

Mahdollisten vihasuhteiden muodostumisen havainnoiminen ja tunnistaminen vangin ja työn- tekijän välisessä suhteessa on erityisen tärkeää. Vihasuhde saattaa perustua väärinkäsitykseen tai todelliseen tilanteeseen, jossa vanki on kokenut tullessa väärin kohdelluksi. Pahimmil- laan tilanne johtaa haluun kostaa työntekijälle koettu vääräys. Vangin työntekijään kohdista- maan ärtymykseen tai heidän väliseen jatkuvaan vihanpitoon tulee puuttua tarvittavin keinoin mahdollisimman nopeasti. Vihasuhteiden syntymistä ehkäisee ennakolta henkilökunnan yhte- näiset toimintalinjat ja toimintatavat. (Työryhmän raportti 2001, 43.)

3 Turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvät asiat vankilassa

Tässä luvussa kerrotaan Rikosseuraamuslaitoksen arvoista, vanginvartijan perustehtävistä sekä vangin oikeuksista sekä velvollisuuksista. Lisäksi luvussa määritellään mitä käsite haastava asiakastilanne tässä opinnäytetyössä tarkoittaa sekä tarkastellaan turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä Suomen vankiloissa tilastotietojen valossa.

3.1 Rikosseuraamuslaitoksen arvot, visio ja keskeiset tavoitteet

Arvot ovat melko abstrakti käsite, mutta niiden tiedostamisella on merkitystä ihmisten tekemissä valinnoissa. Arvot auttavat tilanteiden arvioinnissa ja valintojen tekemisessä jokapäiväisissä työtehtävissä. Arvoihin sisältyy sekä tiedollinen puoli, että tunnepuoli. Tiedollinen puoli tarkoittaa arvojen päämäärien tiedostamista. Tunnepuoli auttaa meitä päämäärän tavoittelussa. Työntekijä voi suhtautua arvoihin myös yhdentekevästi tai olla täysin kielteinen niiden päämäärien suhteen, joihin ne pyrkivät. Tällöin arvosta tulee tehoton ja päämäärä jää saavuttamatta. (Juujajärvi, Myyry & Pessa 2011, 35.)

Kylmäkosken vankila kuuluu Rikosseuraamuslaitoksen (Jäljempänä RISE) organisaatioon. Kylmäkosken vankilan henkilöstö on sitoutunut organisaation yhteisiin arvoihin, jotka ovat ihmisen arvonn kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuteen muuttua ja kasvaa, sekä turvallisuus. Organisaation arvot noudattavat yhteiskuntamme yleisesti hyväksytyä arvo maailmaa. (Rikosseuraamuslaitos 2017.) Jotta organisaatiossa työskentelevät voisivat sitoutua arvoihin käytännössä, se vaatii niiden ottamista käyttöön arjen työtehtävien hoitamisessa. Tämä merkitsee niiden näkymistä ihmisten välisessä toiminnassa niin henkilöstön kuin rikosseuraamusasiakkaidenkin kesken. Rikosseuraamusasiakkaiden perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia ei saa missään tilanteessa loukata, ellei siihen ole erikseen lain oikeutusta. Kohtelun tulee olla aina inhimillistä, tasavertaista ja asiallista. Kaikessa toiminnassa tulee noudattaa oikeutta ja kohtuutta sekä noudattaa tarkoin lakeja ja normistoja. Tuomion täytäntöönpanossa tulee huomioida tuomitun yksilölliset ominaisuudet, niin että se tukee hänen pyrkimyksiään kohti rikoksetonta elämää. Täytäntöönpanossa tulee myös varmistaa, että se on turvallista niin yhteiskunnalle, henkilökunnalle kuin itse rikosseuraamusasiakkaallekin. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 5.)

RISE:n visiona tulevaisuudessa on tehdä vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi. Koko organisaation perustehtävä on vastata tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten toimeenpanosta. Tämä perustehtävä pyritään täyttämään noudattamalla organisaation yhteisesti tun-

nustamia arvoja mahdollisimman hyvin. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 2.) Vision toteuttamiseksi ja perustehtävän tueksi organisaatiossa tehtävälle työlle on asetettu kolme keskeistä tavoitetta:

Ensimmäisen tavoitteen mukaan rikosseuraamusasiakkaalle pyritään järjestämään polku kohti rikoksetonta elämää aktiivisella verkostoyhteistyöllä muiden viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Tavoitteen lähtökohtana on yhteiskuntaan kiinnittymisen edistäminen. Tavoitteeseen pyritään vahvistamalla tuomitun omaa toimijuutta ja motivaatiota kohti muutosta noudattamalla yksilöllisesti tehtyä rangaistusajan suunnitelmaa. Mahdollisuuksia osallistua kuntouttavaan toimintaan, koulutukseen ja työtoimintaan tuetaan sekä pääsyä tarvittaviin terveydenhoidon, päihdehuollon ja sosiaalihuollon -palveluiden piiriin parannetaan. Hoitojen jatkuminen tuomion jälkeen pyritään turvaamaan. Yhteydenpitoa perheeseen ja lapsiin tuetaan. Ensimmäiseen tavoitteeseen sisältyy myös RISE:n tekemä yhteistyö poliisin ja muiden viranomaisten kanssa rikosten ehkäisemiseksi rangaistusajana. Tuomion aikana noudatettava tehokas päihdekontrolli tukee osaltaan tuomitun päiheteettömyyttä ja luo edellytykset turvalliselle ja tehokkaalle täytäntöönpanolle. Väkivaltaan ja sillä uhkaamiseen puututaan ehdoitta. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 10-14.)

Organisaation toisen tavoitteen mukaan pyritään etenemään turvallisesti kohti avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa luomalla joustavat ja turvalliset täytäntöönpanorakenteet. Onnistuminen toisen tavoitteen saavuttamisessa perustuu rikosseuraamusasiakkaan tuntemukseen sekä keskinäiseen vuorovaikutukseen hänen kanssaan. Asiakkaan arviointiprosessi tulee suorittaa alusta saakka ammattitaitoisesti ja tehokkaasti, niin että sen eri vaiheista saadut tiedot välitetään myös niitä tarvitseville henkilöstöryhmille. Arvioinnin perusteella tehty laitosijoittelu luo edellytykset laitoksen sisäiselle järjestykselle. Henkilöstöllä tulee olla motivoiva työote ja riittävät tiedot, taidot ja valmiudet siihen. Tuomion täytäntöönpanon painopistettä pyritään suunnitelmallisesti kohdentamaan suljetuista olosuhteista kohti avoimempia olosuhteita. Tämä toteutetaan käyttämällä avolaitossijoituksia ja koevapautta. Vankeja valmennetaan tähän mm. lisäämällä vangin omaa vastuunottoa itsestään. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 10-14.)

Kolmas tavoite on, että työtä tekee motivoitunut ja ammattitaitoinen henkilökunta, joka kokee tekevänsä mielekästä työtä. Tähän tavoitteeseen pyritään hyvällä, kannustavalla ja osallistavalla esimiestyöllä sekä palkkauksen tasapuolisuudella ja kilpailukykyisyydellä. Henkilöstön on myös tiedostettava organisaation yhteiset arvot sekä tiedettävä oma tärkeä roolinsa organisaation koneiston jäsenenä. Tärkeänä osana on myös kattava ja hyvä alalle tulokoulutus sekä täydennyskoulutusjärjestelmä, joita pyritään aktiivisesti myös kehittämään. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 10-14.)

RISE:n tuoreimpien turvallisuuslinjausten mukaisesti turvallista vankilaympäristöä pyritään luomaan ensisijaisesti positiivisin keinoin. Keskeisin keino on henkilökunnan ja rikosseuraamusasiakkaiden välinen hyvä vuorovaikutus. Vuorovaikutuksen puolestaan tulisi noudattaa organisaation yhteisiä arvoja, kuten ihmisarvon kunnioittamista ja oikeudenmukaisuutta. Vankilan olosuhteet, vankien toimintaan osallistuminen, kuntouttava ja motivoiva ilmapiiri, sekä vankilan järjestyssääntö, päiväjärjestys, päihdevalvonta ja tarkastustoiminta luovat omalta osaltaan yhdessä turvallisen vankilaympäristön, jossa kuntoutuminen ja rikollisesta ajatusmaailmasta irrottautumien on helpompaa. Henkilökunnan joutuessa puuttumaan vankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, on heidän tehtävä se mahdollisimman hienotunteisesti ja ammattitaitoisesti. (Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjaukset 2015, 9.)

3.2 Vartijan perustehtävät

Vankilan työjärjestyksessä määritellään eri virkamiesten tehtävät ja velvollisuudet. Vartijan työn yleisen luonnehdinnan mukaan se voidaan jakaa turvallisuustehtäviin, neuvontaan ja ohjaukseen sekä huolenpitotehtäviin. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 79.) Kylmäkosken vankilan työjärjestyksen mukaan vartijan perustehtäviin kuuluu huolehtia vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Vartija huolehtii siitä, että vankilan osastoilla on siistiä ja että osaston vangit noudattavat osastonsa päiväjärjestystä. Vartija suorittaa säännöllistä sekä tarpeen mukaan tapahtuvaa tarkastustoimintaa vangin käyttämiin tiloihin ja muuhun omaisuuteen. Vartijat valvovat vankien päihteettömyyttä havainnoimalla heidän fyysistä ja psyykkistä kuntoa. Vankia voidaan vaatia antamaan henkilökunnan havaintoihin perustuvan päihtymysepäilyn perusteella tai vangin päihteettömyyteen sitoutumisensa perusteella virtsanäyte tai suorittamaan puhalluskoe. Vartija osallistuu omalla työpanoksellaan vangin rangaistusajan suunnitelman toteuttamiseen. Vartijoilla on erinäisiä tehtäviä liittyen vankien sähköisen valvonnan käytännön toteuttamiseen onnistumiseksi. Vartijat toimivat vankien lähiesimiehenä, opastajana ja ohjaajana vankiosastolla, työtoiminnassa sekä vapaa-ajan toiminnassa. Vankilan työjärjestys säätelee vartijan velvollisuudeksi myös huolehtia esimiehensä hänelle määrävistä muista tarvittavista tehtävistä. (Kylmäkosken vankilan työjärjestys 2016, 9.)

3.3 Vangin perusoikeudet ja käytösveloitteet

Suomen perustuslaki sekä Suomen sitoutuminen kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin takaavat vankeusrangaistusta suorittavalle henkilölle vapauden menetystä lukuun ottamatta samat perus- ja ihmisoikeudet kuin kenelle tahansa Suomen kansalaiselle. Perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain, jos siihen on hyväksyttävä yhteiskunnallinen tarve. Rajoituksen täytyy perustua lain tasoiseen säädökseen, eli esimerkiksi laitosten järjestyssääntö ei voi supistaa vangin perusoikeuksia vankeuslain vastaisesti. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 52-53.)

Vankeuslain 15 Luvun mukaisesti vangin on käyttäydyttävä vankilan henkilökuntaa ja toisia vankeja kohtaan asiallisesti. Vangin on myös noudatettava vankilan järjestyssääntöä sekä vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Mikäli vanki syyllistyy vankeuslaissa erikseen mainittuun järjestysrikkomukseen, hänelle voidaan määrätä kurinpitorangaistus. Järjestyssääntöön rikkomisesta voidaan myös antaa kurinpitorangaistus, mikäli siitä on järjestyssäännössä erikseen mainittu. Kurinpitorangaistuksia ovat varoitus, oikeuksien menetys tai määräaikainen yksinäisyysrangaistus. Ennen kurinpitorangaistuksen määräämistä on rikkomuksen johdosta suoritettava viipymättä puolueeton ja tasapuolinen tutkinta ja asiaan osallisia on kuultava. Kurinpitorangaistuksesta päättää vankilan johtaja vankilassa järjestetyn suullisen käsittelyn päätteeksi. (Vankeuslaki 2005, 15 luku.)

Rikoslain 16. luku säätelee rikoksista virkamiestä vastaan. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on rikos, josta seuraa vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden mittainen vankeusrangaistus. Virkamiehen väkivaltaista vastustamista on väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen virkatehtävää suorittavaa henkilöä kohtaan tavoitteenaan saada virkamies tekemään jotain tai saada hänet jättämään jokin asia tekemättä. Väkivaltaiseksi vastustamiseksi luetaan myös virkatoimen johdosta suoritettu tai virkatoimen kostamiseksi suoritettu väkivalta tai sillä uhkaaminen. Mikäli asiassa on lieventäviä asianhaaroja, voidaan vastaavista teoista tuomita virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Ilman väkivaltaa suoritettu virkatoimen estäminen tai sen yrittäminen on myös rangaistavaa nimikkeellä haitanteko virkamiehelle. Haitanteosta virkamiehelle tuomitaan sakkorangaistus. (Rikoslaki 1998, 16 luku)

3.4 Haastavat ja väkivaltaiset asiakastilanteet

Haastavan asiakastilanteen määrittelemiseksi on tässä työssä rajattu Työturvallisuuskeskuksen raportin mukaisesti asiakkaan taholta tuleva fyysinen väkivalta ja sillä uhkaaminen. Väkivallan lievemmat muodot kuten kiusaaminen ja ahdistelu on jätetty tämän käsitteen ulkopuolelle. Samoin tässä työssä keskitytään vain nimenomaan asiakkaiden eli tässä tapauksessa vankien taholta tulevaan väkivallan uhkaan työpaikalla. Näin ollen haastavan/väkivaltaisen asiakastilanteen ulkopuolelle jää tässä työssä esimerkiksi mahdollinen telehäirintä, kotirauhan häirintä tai työmatkalla kohdattu väkivalta sekä työntekijöiden keskinäiset väkivaltatilanteet. Lisäksi haastavaan asiakastilanteeseen vankilaympäristössä katsotaan kuuluvaksi lainmukaisten virkatehtävien hoitaminen silloin kun joudutaan turvautumaan voimakeinojen käyttöön niiden suorittamiseksi. (Työturvallisuuskeskus 2010, 4.)

RISE määrittelee henkilöstöön kohdistuvan uhkatilanteen tarkoittavan henkilöstöön taikka tämän läheisen henkeen, terveyteen, koskemattomuuteen, omaisuuteen tai muutoin kohdistuvaa uhkausta aiheutuen virka- tai työtehtävistä tai kuulumisesta RISE:n henkilöstöön. Uhka voi

olla seurausta tehdystä virkatoimesta tai sillä pyritään vaikuttamaan niiden hoitamiseen. Virkamiehen uhkaaminen ei ole ainoastaan uhkaajan ja uhattavan välinen asia vaan uhkauksen vaikutuksesta vaarantuu myös virkatehtävien asianmukainen hoitaminen. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 2012.)

3.5 Tilastotietoa turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä Suomen vankiloissa

RISE tilastoi vuosittain turvallisuuden vuosikatsauksessaan erilaisia turvallisuuteen vaikuttavia osatekijöitä. Kyseinen raportti on salassa pidettävä, joten tarkkoja lukuja tilastoista ei tähän tutkimukseen voida sisällyttää. Suuntaviivoja tapahtumien kehityksestä on kuitenkin lupa julkaista. Tilastosta ilmenee, että uhka ja väkivalta henkilökuntaa kohtaan Suomen vankiloissa on hiukan lisääntynyt vuoden 2013 ja 2016 välisenä aikana. Uhka ja väkivalta ilmoituksista n. 2% sisälsi fyysistä väkivaltaa henkilökuntaa kohtaan. Vankien välisen väkivallan määrä vaihtelee vuosittain melko paljon, mutta on lisääntynyt seurantajaksolla 2010-2016. Raportoidut voimankäyttötilanteet ovat seurantajaksolla 2010-2016 vähentyneet. Vankiloissa tapahtuneet kurinpitorikkomukset sisältäen päihderikkomukset, luvan tai sijoituksen ehtojen rikkominen, hallussapitorikkomukset, järjestyssäännön rikkominen, virkamieheen tai toiseen vankiin kohdistuvat- sekä omaisuuteen kohdistuvat rikkomukset, ovat lisääntyneet seurantajaksolla 2012-2016. Vangin karkaamiset, karkaamisen yritykset sekä avolaitoksista luvatta poistumiset ovat vähentyneet 2012-2016. Kiellettyjen aineiden kuten huumausaineet, lääkkeet ja hormonit sekä näiden käyttöön liittyvien käyttövälineiden löydökset ovat lisääntyneet vuosina 2010-2016. Alkoholilöydökset ovat puolestaan vähentyneet vuosina 2010-2016. (Turvallisuuden vuosikatsaus 2016.)

Myös rikosseuraamusalueittain tehdään vuosittain turvallisuuskatsaus alueiden turvallisuuspäälliköiden toimesta. Myös nämä raportit ovat salaisia, eikä tarkkoja lukuja voida kertoa. Suurin osa ilmoitetuista vankien välisistä väkivaltatapauksista oli hyvin lieviä ja osassa vain verbaalista riitaa tai uhkailua. Suurin osa väkivaltatapauksista tapahtui vankien asuintiloissa ja asuinosaastolla. (Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden vuosikatsaus 2016.) Väkivallan ilmenemismuodot vankien kesken sisältävät yleensä hiuksista repimistä, tönimistä, sylipainia ja nyrkillä tai puuastalolla lyömistä. (Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuspäällikön vuosikatsaus 2016.) Vankien välisen väkivallan lisääntymistä selittää vankisijoittelussa tehdyt ratkaisut sekä vankiloiden käyttöasteiden kasvu. (Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus 2016.)

Väkivalta ja uhka henkilökuntaa kohtaan on hiukan lisääntynyt lähivuosina. Myös yksittäisiä vakavampia fyysisiä hyökkäyksiä tapahtuu joitakin vuosittain. Voimankäyttötilanteita tapahtuu vuosittain, mutta niiden määrä on pidemmällä aikajaksolla tarkasteltuna vähentynyt. Yksittäisiä poikkeamia vuosien välillä silti esiintyy. Valtaosa haastavistakin tilanteista pystytään

hoitamaan edelleen puhumalla ja voimakeinoihin on turvauduttu vain silloin kun se on ollut välttämätöntä. Voimankäyttövälineisiin kuten etälamauttimeen, teleskooppipatukkaan sekä OC-sumuttimeen turvautuminen voimankäyttötilanteissa on harvinaista, mutta yksittäisiä tapauksia silti on. Voimankäyttövälineet ovat silti olleet tarpeellisia silloin kun vaarallista tilannetta ei ole saatu muulla tavoin hallintaan. Etälamauttimen käyttö on erittäin harvinaista ja usein laitteen esille otto tai sillä uhkaaminen on riittänyt murtamaan vastarinnan. (Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus 2016.) Suurin osa raportoituista voimankäyttötilanteista liittyy vangin eristämiseen ja haltuunottoon. Joissakin tapauksissa on myös käytetty vangin sitomista aggressiivisen käytöksen vuoksi. (Vankien välinen väkivalta ja uhkailut 2016.) Vankien karkaamiset suljetuista vankiloista ovat vankilukuun suhteutettuna harvinaisia, mutta niitä tapahtuu vuosittain. (Turvallisuuden vuosikatsaus 2016.) Useimmiten karkuun pyritään saattavalta vartijalta oltaessa laitoksen ulkopuolella. Myös perinteisiä vankilan sisäpuolelta tapahtuneita karkaamisen yrityksiä tapahtuu, mutta harvemmin. (Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuspäällikön vuosikatsaus 2016.) Järjestäytyneisiin rikollisryhmiin eli erilaisiin jengeihin kuuluvien vankien mahdollinen lisääntyminen vankiyhteisössä haastaa RISE:n henkilöstöä oikean sijoitusvankilan valinnassa. Jengeihin kuuluvilla vangeilla on suuri vaikutusvalta vankiyhteisössä. (Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus 2016.)

4 Turvallisuutta koskeva lainsäädäntö vankilassa

Tässä luvussa tutustutaan lainsäädäntöön, jotka säätelevät virkamiehen toimintaa vankilassa. Virkamiehellä on tehtävänsä suorittamiseksi lain antamat velvoitteet ja oikeudet sekä lain säätämät rajat, kuinka hänen täytyy tehtävänsä suorittaa

4.1 Pakkotoimenpiteet järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vankilassa

Vankeuslain mukaan vankilan henkilökunnan on valvottava vankeja ja heidän käytössään olevia tiloja vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi, vankien ja henkilökunnan turvallisuuden varmistamiseksi, karkaamisten ja rikosten estämiseksi. (Vankeuslaki 2005, 16 Luku 1§.) Vangin perusoikeuksia rajoittavat toimenpiteet perustuvat lakiin eikä yksittäisen virkamiehen mieltänsä. Laki velvoittaa kohtelevaan vankeja oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Henkilökunnan on huolehdittava laitoksen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Laitosjärjestyksen säilyminen ei tapahdu itsestään vaan vaatii aktiivista, päämäärähuolellista ja suunnitelmallista toimintaa. Vankilaturvallisuus perustuu ennaltaehkäisevään toimintaan ja tärkein työkalu toimenpiteiden oikein kohdentamisessa on henkilökunnan vanki-

tuntemus. Laitosjärjestystä ylläpitävien toimenpiteiden tulee olla tarkoituksenmukaisia ja tehokkaita. Kun puututaan yksilöiden oikeuksiin ovat laillisuuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimukset korostuneesti esillä. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 100-103.)

4.2 Vangin tarkastus ja hänen käytössään olevien tilojen tarkastus

Vankiin kohdistuvaa tarkastusta ja hänen käyttämiin tiloihinsa kohdistettua tarkastusta säätelee vankeuslain 16 luku. Selvityksen ei ole tarkoitus olla täysin kattava vastaus siitä mitä tarkastukset pitävät sisällään, vaan antaa lukijalle yleiskuva siitä, millaisissa tilanteissa vangin perusoikeuksiin saatetaan joutua puuttumaan myös voimakeinoin.

Vangille voidaan tehdä vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana turvatarkastus. Turvatarkastuksella on tarkoitus huolehtia henkilökunnan ja vankien turvallisuudesta ja järjestyksen ylläpitämisestä. Turvatarkastus voidaan tehdä käyttämällä metallinilmaisinta tai huumausaineiden löytämiseksi koulutettua koiraa. Turvatarkastus voidaan tehdä myös vangin päällä olevia vaatteita tunnustelemalla tai vaatimalla vankia vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa. Etsinnän kohteena ovat henkilön turvallisuutta tai vankilan järjestystä vaarantavat tai muuten laittomat esineet ja aineet. (Vankeuslaki 2005, 16 luku 3§.)

Vankiin kohdistuva henkilöntarkastus puuttuu astetta vakavammin hänen henkilökohtaisen koskemattomuutensa suojaan, kuin turvatarkastus. Henkilöntarkastuksen tarpeellisuus tulee arvioida aina erikseen tilanne- ja vankikohtaisesti, jos häntä epäillään pitävän hallussaan yllämainittuja luvattomia tai laittomia esineitä tai aineita. Lisäksi henkilöntarkastus voidaan suorittaa, jos se on tarpeellista karkaamisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen yhteydessä. Henkilöntarkastus käsittää sen mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään sisältäen ihon pintapuolisen tarkastelun, sekä suun tutkimisen. (Myhrberg 2016, 147-148.)

Henkilönkatsastus puuttuu vakavasti vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Siksi päätösvalta sen käyttämisestä on ainoastaan vankilan johtajalla. Henkilönkatsastus tarkoittaa kehon tarkastamista, näytteen ottamista tai muuta kehoon kohdistuvaa tarkastusta. Katsastuksen määräämisen edellytyksenä on, että vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta saatava ankarin rangaistus olisi enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta tai jos häntä epäillään huumausaineen käyttörikkoksesta. Vanki määrätään henkilönkatsastukseen yleensä siinä tilanteessa, kun epäillään hänen kuljettavan tai säilyttävän kehonsa sisällä huumaavia tai päihdyttäviä aineita. Henkilönkatsastus käsittää ruumiinonteloiden tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai röntgentutkimuksen suorittamisen. Henkilönkatsastuksen saa suorittaa vain

terveydenhuollon ammattilainen eli yleensä lääkäri, jonka luokse vanki kuljetetaan. (Myhrberg 2016, 151.)

Vankien käytössä olevia asuintiloja ja heidän käytössään olevaa omaisuutta voidaan vankeuslain mukaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai epäillyn järjestysrikkomuksen selvittämiseksi. Etsinnän kohteena ovat hallussapitosäännösten vastaiset tai muuten laittomat esineet ja aineet. (Vankeuslaki 16 luku 2§.) Erytystarkastus on perusteellinen ja suunnitelmallinen tarkastus, jossa koko vankila tai sen osasto tarkastetaan. Erytystarkastus voidaan suorittaa, jos se on tarpeen vankilan järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka kiellettyjen esineiden aineiden löytämiseksi. Erytystarkastuksen yhteydessä voidaan kaikille kyseisessä tilassa oleville vangeille tehdä henkilöntarkastus. (Vankeuslaki 2005 16 luku 5§.)

Vankilassa päihteiden käyttö on kiellettyä. Henkilökunnan tulee aina puuttua tilanteeseen epäillessään vangin päihdyttäneen itsensä. Vankeuslaki erottaa päihteettömyyden valvonnassa kolmenlaisia tilanteita: On syytä epäillä vangin olevan päihtynyt, vangin päihtymystila on ilmeinen ja päihteettömyyden valvonta erityistilanteissa. Ensimmäisessä tilanteessa vanki voidaan velvoittaa antamaan virta- tai sylkinäyte tai suorittamaan puhalluskoe, mikäli on syytä epäillä hänen olevan päihtynyt. Toisessa tilanteessa testiä ei ole pakko suorittaa, ellei vanki sitä erikseen vaadi. Ilmeisen päihtymistilan toteamiseen riittää kahden virkamiehen arvio tilanteesta. Päihteettömyyden valvonta erityistilanteissa tulee kyseeseen mm. poistumisluvan, valvomattoman tapaamisen ja avolaitokseen sijoittamisen ehtona. (Myhrberg 2016, 152-153.)

Vankeihin ja heidän omaisuuteensa kohdistetut tarkastustoimet sekä heidän toimintavapautensa rajoittaminen henkilöityvät yleensä toimenpidettä suoritettavaan vartijaan. Vartijan epäviralliseen toimenkuvaan kuuluukin ottaa ammatillisesti vastaan tilanteisiin liittyvät vangin tunteen purkaukset ja mahdolliset aggressiot. Puuttuminen vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai yksityisyyden suojaan eivät saa kuitenkaan olla mielivaltaista. Henkilökuntaan kohdistuvan väkivallan tai väkivallan uhan välittömänä syynä on usein vangin kokema yksityisyyden loukkaus. (Työryhmän raportti 2001, 29.)

4.3 Turvaamistoimenpiteet

Turvaamistoimenpiteiden käytön määrittelee vankeuslain 18. luku. Turvaamistoimenpiteitä ovat sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja erillään pitäminen. Myös vangin pitäminen erillään muista vangeista selvitettäessä epäiltyä järjestysrikkomusta voidaan laskea turvaamistoimenpiteiden joukkoon. Turvaamistoimenpiteiden avulla pyritään ennakoivasti varmistaa

maan vankilan järjestys ja turvallisuus sekä henkilöiden turvallisuus. Turvaamistoimenpiteiden luonteen vuoksi on pyrittävä ensisijaisesti käyttämään muita keinoja, jotka rajoittavat vähemmän henkilön vapautta ja itsemääräämisoikeutta. (Myhrberg 2016, 160.)

Sitominen tarkoittaa vangin välittömän toimintavapauden rajoittamista käyttämällä käsirauhoja, siihen tarkoitettua muovista sidettä tai hallintavyötä. Sitomista saa käyttää vain, jos se on välttämätöntä karkaamisen ehkäisemiseksi kuljetuksen aikana, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, uhkaavan väkivallan torjumiseksi tai henkilönkatsastuksen turvaamiseksi. (Vankeuslaki 2005 18 luku 2§.)

Tarkkailu tarkoittaa vangin sijoittamista selliin tai tilaan, jossa hänen tilaansa voidaan tarkkailla ympärivuorokautisesti teknisin apuvälinein tai muilla tavoin. Tarkkailuun vanki voidaan sijoittaa, mikäli se on välttämätöntä päihtyneen tai päihteiden käytöstä johtuvien vieroitusoireiden vuoksi seurantaa vaativan henkilön kohdalla, itsetuhoisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi tai sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin. (Vankeuslaki 2005 18 luku 3§.)

Eristämistarkkailun ehtona vaaditaan perusteltu epäily siitä, että vanki yrittää säilyttää tai kuljettaa kehonsa sisällä kiellettyjä esineitä tai aineita. Eristämistarkkailu tarkoittaa vangin sijoittamista selliin, jossa vankia ja esineiden poistumista hänen kehostaan voidaan tarkkailla ympärivuorokauden. Vankia voidaan velvoittaa pukemaan ylleen myös erityinen tarkkailuhallari. Eristämistarkkailussa oleva vanki ei pääse wc- tiloihin muuten kuin valvotusti. (Vankeuslaki 2005 18 luku 4§.)

Erillään pitäminen poikkeaa tarkkailusta ja eristämistarkkailusta siinä, että se on kestoaltaan yleensä paljon pidempi toimenpide. Erillään pitäminen vaatii aina vankilan johtajan päätöksen ja se onkin ollut viime aikoina harvinainen toimenpide. Vanki asutetaan erilleen muista vangeista, mikäli se on välttämätöntä estettäessä häntä vaarantamasta toisen vangin henkeä tai terveyttä, ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyriityksen estämiseksi, päihdyttävien aineiden jatkuvan käytön estämiseksi tai huumausainerikoksen estämiseksi tai muun vankilan turvallisuutta vakavasti vaarantavan teon estämiseksi. (Vankeuslaki 2005 18 luku 5§.)

Vangin pitäminen erillään muista vangeista järjestysrikkomusta selvitetäessä ei varsinaisesti kuulu turvaamistoimenpiteisiin, mutta liittyy niihin vahvasti. Tätä säätelee vankeuslain 15 luvun 14§. Erillään pito ei automaattisesti liity järjestysrikkomuksen selvittämisen yhteyteen, vaan sitä käytetään, mikäli on tarpeen järjestyksen säilyttämiseksi tai muusta erityisestä syystä. Syynä erilleen pidolle voi olla esimerkiksi vangin päihtymystila, väkivaltaisuus tai tutkintaan liittyvät syyt. Eristäminen ei saa kestää pidempään kuin on välttämätöntä. Teosta

mahdollisesti määrättävästä kurinpitorangaistuksesta vähennetään vangin viettämä aika eristettynä tutkinnanaikana. (Myhrberg 2016, 180.)

4.4 Voimakeinojen käyttö

Virkamiehen oikeutta käyttää virkatehtäviä suorittaessaan fyysistä voimaa sekä erilaisia voimankäytön apuvälineitä säätelee vankeuslain 18. luvun 6§. RISE:n virkamies voi virkatehtävää suorittaessaan käyttää voimakeinoja vankilassa, vankilan alueella, vankilan välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetustehtävissä tai vangin ollessa valvonnan alaisena vankilan järjestämissä toiminnassa. Virkamies voi käyttää tarvittaessa voimakeinoja karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi, vankilan tiloihin tai vankiin kohdistuvien valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteiden suorittamiseksi. Yleisenä edellytyksenä voimakeinojen käytölle on vangin taholta tullut vastarinta. Vastarinta voi olla fyysistä, aktiivista tai passiivista jolla pyritään estämään laillisen virkatoimen suorittaminen. Virkamiehellä on myös oikeus käyttää voimakeinoja vankilan alueelle luvatta pyrkivää henkilöä kohtaan tai jos on tarpeellista poistaa tällainen henkilö vankilan alueelta. Tarvittaessa voimakeinoja voidaan käyttää myös otettaessa ulkopuolisen henkilön hallusta luvattomia esineitä tai aineita virkamiesten haltuun. Tarve käyttää voimakeinoja voi ilmetä myös poikkeustilanteissa, joissa on olemassa uhka vakavien vaaratilanteiden syntymisestä, kuten henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta tai muusta henkilön terveyttä vaarantavasta teosta tai tapahtumasta. (Myhrberg 2016, 184-188.)

Mikäli virkamiehen on käytettävä tehtävää hoitaessaan fyysisiä voimakeinoja, on voimakeinojen oltava vankeuslain mukaan tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Tarpeellisuus vaatimus tarkoittaa sitä, että voimakeinoihin tulee turvautua viimeisenä keinona, kun muilla käytössä olevilla keinoilla virkatehtävää ei saada suoritetuksi. Ensisijaisesti tulee tilanne pyrkiä hoitamaan neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Mikäli voimakeinoihin joudutaan silti turvautumaan, on valittava lievin mahdollinen, mutta tehokas voimakeino ja sitä on käytettävä vähiten haittaa ja vahinkoa tuottavalla tavalla. Tarpeellisuus vaatimus tarkoittaa myös sitä, että voimakeinoja on käytettävä vasta kuin on tarpeen ja niiden käyttö on lopetettava heti kun ne eivät enää ole tarpeen. Voimakeinoilla ei siis saa pyrkiä rankaisemaan tai kostaamaan kohteen käytöksestä pitkittämällä voimankäyttöä yli tarpeen. Puolustettavuus vaatimuksen sijaan tarkoittaa sitä, että mikäli voimakeinoja käytetään, on niiden oltava kohtuullisissa ja järkevissä suhteissa tavoiteltavaan päämäärään nähden. Puolustettavuutta arvioidaan aina tilannekohtaisesti ja sitä arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän kiireellisyys ja tärkeys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat omat voimavarat sekä kaikki muut tilanteeseen vaikuttavat seikat. (Myhrberg 2016, 188-189.)

4.5 Hätävarjelu

Rikoslain 4. luku säätelee vastuuvapausperusteista. Tutkimuksen teemaan vahvasti liittyvä vastuuvapausperuste on hätävarjelu. Hätävarjelu tarkoittaa puolustautumista oikeudetonta hyökkäystä vastaan. Hyökkäys voi olla jo alkanut tai sitten välittömästi uhkaava. Puolustautuessa täytyy ottaa huomioon samankaltaiset periaatteet kuin voimankäytössäkin, eli puolustusteon täytyy olla tarpeellinen ja järkevässä suhteessa hyökkäyksen laatuun nähden. (Rikoslaki 1996, 4 luku 4§.) Myhrbergin säännöstä selittävän teoksen mukaan hyökkäys, jota vastaan puolustaudutaan voi kohdistua itseä taikka toista henkilöä kohtaan. Eli myös toisen henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavaa hyökkäystä vastaan, saa hätävarjeluun vedoten kohdistaa tarpeellisia puolustustekoja. Virantoimituksessa tapahtumat voivat edetä niin, että voimankäyttötilanne muuttuu hätävarjelutilanteeksi tai päinvastoin. Määrittävänä tekijänä on hyökkäyksen tai vastustelun laatu ja vakavuus. Kyky erottaa nämä tilanteet toisistaan on tärkeää sen vuoksi, että hätävarjelutilanteessa virkamies voi ja saa toimia tavalla, mikä ei voimankäyttötilanteessa olisi sallittua. Hätävarjelutilanteessa puolustetaan omaa tai toisen henkeä tai terveyttä, tarvittaessa kaikin mahdollisin keinoin. Tilannetta ohjaa itsesuojeluvaisto. Voimankäyttötilanne on taas suunniteltua ja harkittua toimintaa. (Myhrberg 2016, 194-198.)

5 Henkilökunnan turvallisuuskoulutus

Valvontahenkilökunnan tulee osata teoriassa ja käytännössä turvaamistoimenpiteisiin liittyvät ohjeistukset ja käytännöt. Turvaamistoimenpiteitä ovat sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja erillään pitäminen. Turvaamistoimenpiteiden käytön ammattitaitoinen ja vastuullinen hallinta opetetaan rikosseuraamusalan tutkinnon yhteydessä. Koulutuksen sisältönä ja tavoitteena on lainsäädännön hallinta sekä käytännön tilanteiden harjoittelua. Ilman alan ammatillista koulutusta työskentelevä valvontahenkilökunnan jäsenen tulee kouluttaa turvaamistoimenpiteiden käyttöön RSKK:ssa viimeistään puolenvuoden kuluessa rekrytoimisesta. Koulutuksen hyväksytysti suorittaneista henkilöistä tulee pitää reaaliaikaista luetteloa. (Rikosseuraamuslaitos määräys Dnro 4/004/2012.)

Voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksessa opetetaan asiaan koskevaa lainsäädäntöä ja soveltuvia toimintamalleja käytännössä esiin tuleviin voimankäyttötilanteisiin. Koulutuksen tavoitteena on kehittää ratkaisutaitoja, joilla voimankäyttötilanteet voitaisiin välttää sekä opetetaan valmiuksia käyttää voimakeinoja vastuullisesti ja ammattitaitoisesti. Voimakeinojen käytön perusteet opetetaan rikosseuraamusalan tutkinnon yhteydessä. Koulutus antaa oikeuden käyttää vankilassa voimankäyttövälineistä käsirautoja, henkilön sitomiseen tarkoitettua muovista sidettä, suojakilpeä, patukkaa, teleskooppipatukkaa ja kaasusumutinta. (Rikosseuraamuslaitos määräys Dnro 4/004/2012.)

RISE:n hyväksymiä voimankäyttövälineitä ovat patukka, teleskooppipatukka, kaasusumutin, etälamautin ja ampuma-ase. Välineiden käyttöön saadaan koulutus RSKK:ssa ja täydennyskoulutus tulee järjestää laitoksissa vähintään kolmen vuoden välein ja ampuma-aseen osalta vuoden välein. Voimankäyttövälineitä saa käyttää vain hyväksytysti koulutuksen suorittanut virkamies, jonka käyttäjälisenssi on edelleen voimassa. (Rikosseuraamuslaitos määräys Dnro 4/004/2012.)

Voimakäyttötaitojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tulee vankiloissa toteuttaa ohjattua työpaikkakoulutusta niille virkamiehille, jotka virkatehtävissään voivat joutua voimankäyttötilanteisiin. Koulutusten tulee sisältää voimankäyttötilanteiden käytännön harjoittelua sekä toimivalta- ja voimankäyttösäännöksiin perehtymistä. Voimankäyttövälineiden osalta tulee huolehtia siitä, että niiden käyttöön oikeutettuja henkilöitä on riittävä määrä laitoksen tarpeisiin. Oikeus toimia laitoksessa voimankäytön kouluttajana on niillä henkilöillä, jotka ovat hyväksytysti suorittaneet RSKK:n järjestämän kouluttajatutkinnon. Vankiloiden johtajat vastaavat siitä, että laitoksessa on riittävä määrä voimankäyttövälineiden käyttöön oikeutettuja virkamiehiä sekä siitä, että laitoksen valvontahenkilökunta hallitsee voimankäyttömenetelmät riittävän hyvin. (Rikosseuraamuslaitos määräys Dnro 4/004/2012.)

RISE:n turvallisuuslinjauksessa yhtenä teemana on dynaaminen turvallisuus, joka korostaa vuorovaikutuksen, läsnäolon ja havainnoinnin merkitystä turvallisuuden luomisessa. Turvallisuus ajattelutapana koskee kaikkia ja liittyy kaikkeen mitä vankilassa tehdään. Dynaaminen turvallisuus tarkoittaa menetelmää, jossa kommunikointi ja vuorovaikutus vankien kanssa asetetaan etusijalle. Se perustuu korkeaan ammattietiikkaan ja sillä pyritään varmistamaan vankilassa hyvä järjestys, kuntoutuminen ja vapauteen valmistautumien. Turvallisuus perustuu ennen kaikkea henkilökunnan osaamiseen, ammattitaitoon ja suunnitelmalliseen toimintaan. Dynaaminen turvallisuus ajattelussa vuorovaikutuksen keinoin kyetään havaitsemaan turvallisuus tilanteen ja -tason muutoksia ja reagoimaan niihin ajoissa. Vangin tuntemus korostuu ennen kaikkea vaativien tilanteiden ennakoinnissa ja niihin varautumisessa. Hyvään ammatilliseen vuorovaikutukseen kuuluu, että henkilökunta osaa säädellä omia tunteitaan ja hallitsemaan omaa käyttäytymistään tunnetilasta riippumatta. Turvallisen vankilaympäristön ja kuntoutusta edistävän ilmapiirin luomisessa auttaa henkilökunnan asiallinen asennoituminen rikosseuraamusasiakkaaseen ja aktiivinen kiinnostus hänen tilannettaan kohtaan. (Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjaukset 2015, 11-12, 14.)

Rantaeskolan ja kumppaneiden teoksen mukaan henkilökunnan kouluttaminen antaa paremmat valmiudet kohdata väkivaltaisesti käyttäytyvä henkilö sekä vaikuttaa ilmapiiriin ja tapaan jolla asiakas kohdataan. Kouluttamalla parannetaan työntekijöiden valmiuksia puolustaa itseään sekä auttaa heitä pysymään rahallisena vaativassakin tilanteessa sisäistettyjen toiminta-

mallien omaksumisen kautta. (Rantaeskola ym. 2015, 53.) RISE:n virkamiehillä on tietty ammattitaitovaatimus liittyen uhkaaviin- ja mahdollisesti väkivaltaa sisältäviin tilanteisiin. Ammattitaitovaatimuksen yleiseen osaamiseen kuuluu henkilökunnan taito osata tunnistaa vankilaolosuhteisiin liittyvät riskitilanteet ja osata toimia niin, ettei synny tarpeettomia konfliktitilanteita tai ettei jo alkanut konflikti tilanne kärjisty. Lisäksi henkilöstössä on oltava tiettyä erityisosaamista, jolla kärjistyneet konfliktitilanteet saadaan hallintaan. Erityisosaamisen saavuus varmistetaan huomioimalla henkilöiden osaaminen ja kyvyt rekrytoitaessa henkilöstöä, sekä koulutuksen keinoin. Henkilökunnan koulutuksen konfliktitilanteita varten tulee olla laaja-alaista. Koulutusten tulee sisältää riskien tunnistamisen taitoja, tilanteeseen vaikuttavan vuorovaikutuksen taitoja sekä tarpeellisia voimankäytön taitoja. (Työryhmän raportti 2001, 25.)

5.1 Työnantajaa velvoittava työturvallisuuslaki

Työnantaja on velvollinen huolehtimaan työntekijöidensä turvallisuudesta ja terveydestä tarpeellisilla toimenpiteillä työssä. Työnantajan tulee huomioida tämän veloitteen toteutumiseksi työpaikan työolosuhteet, työympäristö sekä työntekijän henkilökohtaiset edellytykset selvitä työstä. Työnantajan on riittävän järjestelmällisesti selvitettävä työstä aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät sekä arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijän ammatillinen osaaminen on työtehtävien vaatimalla tasolla, jotta työtehtävät voidaan suorittaa turvallisesti. Ammatillinen osaaminen tulee varmistaa perehdyttämällä työntekijä riittävän hyvin työpaikan olosuhteisiin ja turvallisiin työmenetelmiin. Työstä aiheutuvien vaarojen välttämiseksi tulee työntekijälle antaa opetusta ja ohjausta. Työntekijälle annettua opetusta tulee täydentää tarvittaessa. (Työturvallisuuslaki 2002, 2 luku.) Mikäli työhön sisältyy ilmeinen väkivallan uhka, on työolosuhteet järjestettävä siten, että uhka voidaan torjua mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Väkivallan uhkaa tulee torjua tarvittavilla ja asianmukaisilla turvallisuusjärjestelyillä sekä varmistaa mahdollisuus avun hälyttämiseen. Mikäli työntekijä joutuu työskentelemään työssään yksin ja siitä syystä häneen kohdistuu ilmeinen vaaratekijä hänen turvallisuudelleen ja terveydelleen on työnantajan huolehdittava siitä, että vaara vältetään tai se on mahdollisimman vähäinen. (Työturvallisuuslaki 2002, 5 luku.)

Työturvallisuuslain mukaan työnantajan on tunnistettava työntekijöihin kohdistuvat haitta ja vaaratekijät. Mikäli työhön liittyy ilmeinen väkivallan uhka, on työpaikalla oltava tilanteen hallitsemiseksi asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt ja -laitteet sekä menettelytapaohjeet. Mikäli asiakas kohdistaa työntekijään epäasiallista käytöstä, on työnantajan annettava tilannetta varten tarvittavat ohjeet. (Ellonen 2008, 2.) Uhka- ja väkivaltatilanteet pyritään myös turvallisuusallalla ehkäisemään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Työn luonteesta johtuen

väkivaltatilanteita ei pystytä turvallisuusalalla kokonaan ehkäisemään, joten niistä selviytymiseen tulee pyrkiä löytämään keinot koulutuksen avulla. (Rantaeskola ym. 2015, 42.) Työturvallisuuslaki säätelee myös työntekijälle yleisiä toimintavelvoitteita. Lain 18§ mukaan työntekijän on noudatettava työnantajan antamia määräyksiä ja ohjeita sekä noudatettava työolosuhteidensa edellyttämää siisteyttä, huolellisuutta ja varovaisuutta terveellisyyden ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Työntekijän on myös huolehdittava niin omasta kuin muidenkin turvallisuudesta. Lain 19§ mukaan työntekijän on viipymättä ilmoitettava työnantajalle työolosuhteissa, työmenetelmissä tai työvälaineissä havaitsemistaan vioista tai puutteista, jotka saattavat vaarantaa terveyttä tai turvallisuutta. (Työturvallisuuslaki 2002, 4 luku.) Kaikki vastuu turvallisesta työympäristöstä ei siis ole vain työnantajalla, vaan turvallisen työympäristön luominen on työnantajan ja työntekijän yhteistyön tulos. (Sundell 2014, 32-33.)

5.2 Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa järjestettävä täydenniskoulutus

RSKK:ssa järjestettävä 90 opintopisteen mittainen rikosseuraamusalan tutkinto pätevoittää vankeinhoidon valvonnan ja ohjauksen tehtäviin. Tutkinto sisältää opintoja laista ja eettisyydestä, kuntoutuksesta ja ohjauksesta sekä valvonnasta ja turvallisuudesta. Tutkinto sisältää lähiopiskelua koulutuskeskuksessa sekä työssäoppimisjaksoja vankiloissa. Tutkinnon pituus on 16 kuukautta. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017. Tutkintokoulutus.)

RSKK tarjoaa täydenniskoulutusta kaikille alalla työskenteleville ammattilaisille. Työntekijöiden osaamistarpeita arvioidaan vuosittain esimiehen kanssa käydyissä kehityskeskusteluissa. Täydenniskoulutukseen valitsemisen ehtona on esimiehen puoltava lausunto koulutukseen osallistumisesta. Täydenniskoulutuksilla kehitetään työntekijöiden ja työyhteisöjen ammatillisia taitoja ja valmiuksia selvitä työn haasteista. Täydenniskoulutusten teemoja ovat: Johtaminen ja työyhteisötaidot, lähityö, ohjelmatyö, turvallisuus ja toiminnan ohjaus. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017. Rikosseuraamusalan täydenniskoulutus.) Vuonna 2016 kaikkiin RSKK:n täydenniskoulutuksiin osallistui yhteensä 1048 rikosseuraamusalan työntekijää, joista 209 koski turvallisuuteen liittyviä koulutuksia. (Täydenniskoulutus-seuranta 2017.) RISE:n palveluksessa työskentelee noin 2500 viranhaltijaa. (Rikosseuraamuslaitos 2016.)

Vuosina 2012-2016 välineettömän voimankäytön sekä haastavan tilanteen verbaalisen hallinnan taitoja täydentävissä koulutuksissa RSKK:ssa on käynyt keskimäärin 50 virkamiestä eri laitoksista (Taulukko 1). Taulukosta käy kuvaavasti ilmi miten suuri painoarvo laitoksissa järjestettävällä täydenniskoulutuksella on, kun suhteutetaan koulutuksessa vuosittain käyneet koko valvontahenkilöstön määrään.

Välineettömän voimankäytön täydennyskoulutukset Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa vuosina 2012-2016

Koulutus	Osallistujamäärät vuosittain				
	2016	2015	2014	2013	2012
Aggressiivisen henkilön kohtaaminen				9	
Ryhmätoiminta vankilan vaativissa tilanteissa 3 op	12	28	16	23	16
Sanaton ja sanallinen vuorovaikutus 3 op	23	21	11	13	
Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö 3 op	14				
Uhkaavasti käyttäytyvän henkilön kohtaaminen	15	14	19	17	16
Yhteensä	64	63	46	62	32

Taulukko 1:Täydennyskoulutukset (Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tilastot 2012-2016)

Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttökoulutus tarjotaan RSKK:ssa. Koulutuksen kohdehenkilöinä ovat valvonta ja ohjaustehtävissä toimivat rikosseuraamusalan työntekijät. Koulutuksen tavoitteena on käydä läpi asiaa koskeva lainsäädäntö, soveltuvia toimintamalleja käytännössä esiintyviin voimankäyttötilanteisiin ja kehittää virkamiehen kykyä tehdä työssään ratkaisuja, jotka vähentävä tarvetta turvautua voimankäyttöön sekä antaa työntekijälle paremmat valmiudet käyttää voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä ammattitaitoisesti ja vastuullisesti. Koulutuksen lainsäädäntöosio sisältää hätävarjelun, turvaamistoimenpiteiden sekä voimakeinojen käytön juridiikkaa. Käytännön harjoitukset sisältävät itsepuolustuksen ja voimakeinojen sekä voimankäyttövälineiden käytön harjoituksia, sekä voimankäyttötilanteiden taktiikka ja psykologiaa. Koulutus toteutetaan luentojen, opetuskeskusteluiden ja käytännön harjoitusten menetelmin. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017, Koulutustarjonta.)

Ryhmätoiminta vankilan vaativissa tilanteissa on RSKK:ssa järjestettävä täydennyskoulutus, jonka kohderyhmänä ovat rikosseuraamusalan työntekijät. Koulutuksen tavoitteena on antaa osallistujalle kokonaiskuva vaativan tilanteen hoitamisesta vankilassa sekä antaa hänelle toimintamalleja toimintaryhmän jäsenenä toimimisesta vaativissa tilanteissa. Koulutukseen sisältyy luentoja ja opetuskeskusteluita lainsäädännöstä, tekniikasta ja taktiikasta. Käytännön harjoituksissa harjoitellaan useamman kohdehenkilön haltuunottoa avoimesta ja ahtaasta tilasta käskyttämällä ja voimakeinoin. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017. Koulutustarjonta.)

Sanaton ja sanallinen vuorovaikutus kurssi, on RSKK:ssa annettava täydennyskoulutus. Sen kohderyhmänä ovat laitoksissa koulutusvastuussa olevat voimankäytön kouluttajat sekä kaikki muut rikosseuraamusalan työntekijät. Koulutuksen tavoitteena on päivittää työntekijöiden vuorovaikutustaitoja harjoitusten kautta, syventää työntekijöiden taitoja rauhoittaa kohdehenkilöä puhumalla sekä tuntee stressireaktioiden tunnuspiirteet ja ymmärtää tilanteen jälkihuollon merkitys. Koulutukseen sisältyy arjen vuorovaikutustaitojen harjoittelua, uhka- ja

konfliktitilanteiden tulkintaa, vuorovaikutustilanteen hallintaa, puhumalla rauhoittelua, taktisen puhuttamisen harjoittelua uhka- ja konfliktitilanteessa, stressi ja jälkipuintikäytänteiden harjoittelua sekä jälkihoitoa käytännössä. Koulutus toteutetaan luentojen, harjoitusten sekä oppimistehtävän menetelmin. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017. Koulutustarjonta.)

Uhkaavasti käyttäytyvän henkilön kohtaamisen kurssi järjestetään täydennyskoulutuksena RSKK:ssa. Koulutus on tarkoitettu kaikille rikosseuraamustyöntekijöille. Koulutuksen tavoitteena on antaa työntekijöille valmiudet tunnistaa yksilön taustapiirteistä ja käyttäytymisestä tulevan mahdollisen uhan, oppia huomioimaan työtiloihin liittyvän turvallisuuden, oppia ymmärtämään sanallisen ja sanattoman viestinnän merkityksen vuorovaikutuksessa, oppia tuntemaan voimankäyttöön liittyvä säädöspohja sekä syventää puhuttamiseen ja itsepuolustukseen liittyviä taitojaan. Koulutuksen sisältönä on reagoiminen uhkatilanteisiin, uhkatilanteisiin varautuminen työtiloissa, vuorovaikutus uhkatilanteessa, hätävarjeluun ja itsepuolustukseen liittyvä lainsäädäntö, uhkailmoituksen tekeminen sekä itsepuolustukseen ja puhuttamiseen liittyvät käytännön harjoitukset. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2017. Koulutustarjonta.)

5.3 Vuorovaikutukselliset menetelmät

Eräs tapa selvitä haastavasta asiakastilanteesta ja estää sen muuttuminen väkivaltaiseksi on tarkastella asiaa ns. puhejudon menetelmin. Puhejudoa on koulutettu erilaisille asiakaspalvelualoilla työskenteleville henkilöille useassa eri maassa. Puhejudossa työntekijä välttää suoraa vastakkainasettelua asiakkaan kanssa. Tavoitteena on lopputulos, jossa kukaan ei loukkaannu henkisesti tai fyysisesti. Puhejudon menetelmässä saadaan asiakasta arvostavalla puheella ja toiminnalla asiakas lopulta mukautumaan työntekijän tahtoon. Menetelmän ajatuksena on, että työntekijä ei lähde mukaan asiakkaan mahdollisiin sanallisiin hyökkäyksiin tai loukkauksiin, vaan vastaa niihin harkiten. On vältettävä tilannetta, jossa asiakas menettää kasvona, itsearvostuksensa tai itsekunnioituksensa. Puhejudokan olisi opittava elämään mahdollisten asiakkaan taholta tulevien loukkausten kanssa, eikä ottaa niitä henkilökohtaisesti, sillä vastustamalla työntekijä antaa hyökkäykselle ns. ”elämän ja merkityksen”. Puhejudossa empatian merkitystä ei voida liikaa korostaa. Empaattinen työntekijä kykenee asettumaan ajatuksen tasolla asiakkaan asemaan ja astua ikään kuin hänen saappaisiinsa. Tällöin suhtautuminen hänen esittämiinsä loukkauksiin ei ole niin merkityksellistä. Työntekijän provosoituminen johtaa tilanteeseen, jossa vuorovaikutuksesta tulee erittäin hankalaa. Puhejudon ajatuksena on, että asiakas voi sanoa melkein mitä tahansa, kunhan asiakas toimii lopulta työntekijän haluamalla tavalla. (Rantaeskola ym. 2015, 94.)

Kukipaso-malli on suuttuneen henkilön kohtaamiseen kehitelty työkalu. Kukipaso-malli on saanut nimensä sen nelivaiheisen prosessin alkukirjaimista: kuuntele, kiitä, pahoittele ja sovi jotain. Kuuntelemalla suuttuneelle henkilölle pyritään tietoisesti luomaan tunne siitä, että hän

on tullut kuulluksi asiassaan ja että häneen suhtaudutaan tilanteessa vakavasti ja kunnioittavasti. Omaan sanattomaan viestintään tulee kiinnittää huomiota, jotta ne tukevat vilpittöntyä ja rauhoittavaa tunnelmaa tilanteessa. Suuttuneen henkilön kovaan kielenkäyttöön pyritään suhtautumaan rauhallisesti. Suuttumus ja raivo usein lievenevät, kun ylimääräisiä paineita saa päästellä ulos. Kiitetään kohdassa, pyritään uhaavasti käyttäytyvästä henkilöstä löytämään tilanteen hankaluudesta huolimatta jotakin positiivista sanottavaa. Häntä voi, vaikka kiittää siitä, että hän on tuonut vaikea asian esille ja haluaa löytää siihen ratkaisun. Pahoitellaan kohdassa, pyritään välttämään puuttumista loukkauksiin tai uhkauksiin. Vältetään myös puolusteluiden- ja vastustavien kommenttien esittämistä. Myötäilevällä pahoittelevalla puheella pyritään kääntämään uhaavasti käyttäytyvän henkilön ajatukset huomioimaan myös muita, kuin itsensä tilanteessa. Sovitaan jotakin kohta tarkoittaa tilanteen purkamista niin, että kaikki sen osapuolet voivat perääntyä kasvojaan menettämättä. Negatiivinen tunnekuuhu voidaan esimerkiksi ohittaa sopimalla, että selvität asiaa ja palaat siihen myöhemmin. (Rantaeskola ym. 2015, 97-99.)

NVC-malli tulee englannin sanoista Non Violent Communication. Menetelmän perusajatuksena on erottaa vuorovaikutustilanteessa yksilöiden toisistaan tekemät havainnot, havaintojen seurauksena syntyvät tunteet ja yksilöiden tarpeiden taustalla olevat arvot, halut ja tarpeet. Näiden erottaminen on tärkeää, jotta toisen pyyntöjen toteuttaminen ja omien pyyntöjen esittäminen on mahdollista ilman vuorovaikutustilanteen tulehtumista. NVC-mallissa pyritään välttämään toisen osapuolen arviointia ja tulkintaa ja pyrittävä ilmaisemaan omia pyyntöjään avoimesti, yksiselitteisesti ja rehellisesti. Jos emme tässä onnistu, toinen osapuoli kuulee hyvää tarkoittavan viestimme kritiikkinä, tai loukkaavana. Haastavasta asiakkaasta saatetaan helposti erilaisten havaintojen pohjalta tehdä vääränlaista arviota ja tulkintaa ja leimata asiakas esimerkiksi hulluksi, vaikka havainto on perustunut asiakkaan esittämälle tunteelle esimerkiksi liian hitaasta palvelusta. Tunteet on tärkeää tunnistaa ja sanoittaa tarkasti min-käläiseen ajatukseen ne ehkä viittaavat. Konfliktitilanteessa ratkaiseva tekijä saattaa olla omien ja toisten tarpeiden ja tunteiden tunnistaminen ja huomioiminen. Tällöin kykenemme toimimaan tilanteessa myötäeläen ja ottamaan vastuuta omasta toiminnasta. Kun tunteet ja tarpeet on tunnistettu, ne voidaan myös sanallisesti ilmaista. Menetelmässä korostetaan sitä, että meidän tulisi kertoa mitä haluamme ja meidän tulisi esittää pyyntömme selkeästi ja myönteisellä tavalla. Pyyntöjen muuttumista vaatimukseksi tulisi välttää. Vaatimuksen erottaa pyytämisestä sillä, että vaatimus arvostelee, tuomitsee ja syyllistää. Asiakastilanteessa kantansa esittäminen oikealla tavalla voi ehkäistä ristiriitojen syntymistä. (Rantaeskola ym. 2015, 99-103.)

Samauttaminen on vuorovaikutusmenetelmä, jonka avulla pyritään tietoisesti luomaan keskustelukumppanille tunne siitä, että ymmärrät häntä ja hänen kokemaansa tunnetta. Ihminen viestii tiedostamattaan kehon asennoilla, eleillä ja ilmeillä, sekä puheen voimakkuudella ja -

rytmillä asioita, jotka kertovat henkilökohtaisista merkityksistä liittyen viestiin, jonka hän sanallisesti ilmaisee. Sanattomat viestit ovat yksilöllisiä ja voivat eri ihmisellä tarkoittaa erilaisia asioita. Kohtaamisen alku on ns. herkkä hetki, joka ratkaisee sen, syntyykö henkilöiden välille kontakti vai ei. Kontaktin syntymisestä kertoo se, että keskustelijoiden kehonkieli alkaa lähetä toisiaan. Kehon kielen etääntymien paljon toisistaan saattaa vaikeuttaa kontaktin syntymistä tai estää sen kokonaan. (Toivonen & Kiviaho 2011, 162-164.)

Samauttamisen ajatuksena on heijastaa takaisin joitakin osia keskustelukumppanin käyttäytymisestä. Samauttamista voi tehdä peilaamalla toisen asentoa tai elekieltä esimerkiksi muuttamalla omaa asentoaan vastaamaan keskustelukumppanin asentoa vastaavaksi. Mukauttamalla omaa ei sanallista käyttäytymistä toisen ihmisen eleisiin, saa hän kokemuksen, että hänen antamansa merkitys viestin sisällöstä on ymmärretty. Samauttamisen ajatus on tiivistetysti: 1.) Sanaton viesti on usein tärkeämpi ja merkityksellisempi, kuin sanallinen. 2.) Sanaton käytös välittää tärkeitä henkilökohtaisia merkityksiä. 3.) Toisen ihmisen maailmankuvan hyväksyminen ja siihen astuminen toteutuu samauttamalla oma sanaton käytös hänen sanattomaan käytökseen. 4.) Näin saadaan syntymään ja yhteys toiseen ihmiseen. Samauttaminen on osa luontaista toimintaamme, jota teemme päivittäin sitä huomaamatta. (Toivonen & Kiviaho 2011, 168.)

Vihaista ihmistä voidaan pyrkiä rauhoittamaan äänenkäyttöä samauttamalla. Vihainen ihminen haluaa tulla kuulluksi. Hän puhuu kiihtyneesti, kovaäänisesti ja nopealla rytmillä. Äänessä on mukana paljon tunnetta. Äänenkäytön samautuksella voidaan liittyä mukaan hänen kokeemaansa tunteeseen. Samauttaessa äänen käyttöä, sitä ei tule kuitenkaan tehdä samalla teholla kuin suuttunut henkilö, koska vaarana on riidan kiihtyminen. Samauttamalla saatu kontakti imenee siten, että toinen henkilö rauhoittuu hieman. Tällöin omaa ääntä ja puherytmiä rauhoittelemalla saadaan toinenkin henkilö edelleen rauhoittumaan. Heti tilanteen alussa sanotut rauhoittelut harvoin toimivat, koska ne tulkitaan helposti vihaisen tunteen mitätöinniksi. (Toivonen & Kiviaho 2011, 180-181.)

5.4 Välineetön voimankäyttö

Käsitteen välineetön voimankäyttö ulkopuolelle on rajattu voimankäyttövälineiden käyttöön oikeuttava täydennyskoulutus. Voimankäyttövälineiden kouluttamisesta vastaa laitoksessa erikseen niiden kouluttamiseen valtuutettu henkilö. Koulutukseen sisältyy teoriaosuus välineestä, sekä käytännön harjoituksia välineen käyttöön. RISE:n virallisesti hyväksymiä voimankäyttövälineitä ovat patukka, teleskooppipatukka, kaasusumutin, etälamautin ja ampumase. Niiden käyttöön laitoksessa edellytetään määrääjain suoritettavan täydennyskoulutuksen hyväksyttävää suorittamista. Välineettömän voimankäytön koulutuksissa opetellaan itsepuo-

lustustaitoja jouduttaessa hyökkäyksen kohteeksi. Koulutuksen sisältöön kuuluu irtautumistekniikoita, kuristusotteesta vapautumista, kuristuksen estoa pystyssä ja maassa, vyötäröotteesta vapautumista, rinnusotteesta vapautumista, hihaotteesta vapautumista, erilaisten lyöntien ja potkujen käyttämistä sekä niiden torjuntaa, puolustautumista teräasetta tai tylpällä esineellä tapahtuvaa hyökkäystä vastaan, omien voimankäyttövälineiden suojaamista ja välineen riiston estämistä erilaisissa tilanteissa. Toisena osa-alueena välineettömään voimankäytön koulutukseen kuuluu kohdehenkilön haltuun ottamista, kuljetusotteiden hallintaa, maahan vientiä, kohdehenkilön hallintaa oltaessa maassa, käsirautojen käyttöä erilaisissa tilanteissa, turvatarkastuksen tekemistä pystyssä ja maassa. Kaikkia edellä mainittuja tekniikoita sovelletaan ja harjoitellaan myös parin ja ryhmän työskentelyyn kohdehenkilöä vastaan. Edellä mainittuja taitoja sovelletaan ja harjoitellaan tilanteissa, joissa kohdehenkilö täytyy hakea tai ottaa haltuun ahtaasta tilasta kuten sellistä tai avoimesta tilasta, kuten ulkoilupihalta. Soveltavissa harjoituksissa kohdehenkilöitä voi olla yksi tai useampi. Soveltavien harjoitusten yhteydessä harjoitellaan suojavälineiden käyttöä, joita ovat suojapuvut ja kilvet. Osana soveltavia harjoituksia harjoitellaan myös voimankäyttövälineiden käyttöä, kun harjoitellaan ryhmän toimintaa vaarallista henkilöä haltuun otettaessa. Tällöin tilanteeseen voidaan soveltaa esimerkiksi kaasusumuttimen taktista käyttöä. (Hattuniemi & Haapalainen 2005.)

Kaikkiin käytännön voimankäyttötilanteisiin liittyy yleensä myös verbaliikan käyttö tilanteen rauhoittamiseksi ja haltuun saamiseksi. Tilanne pyritään saamaan hallintaan ensisijaisesti ilman fyysistä voimaa. Myös harjoitustilanteeseen tulee kytkeä kohdehenkilön rauhoittelu käyttämällä omaa kehonkieltä sekä puhetta. Tarvittaessa kohdehenkilöä joudutaan käskyttämään tiukasti. Myös tätä taitoa tulee harjoitella. Virkamiesten toimiessa ryhmänä on erittäin tärkeää, että joku johtaa tilannetta ja että ryhmä pyrkii toimimaan ennakolta tehdyn suunnitelman mukaisesti. (Hattuniemi & Haapalainen 2005.)

Otettaessa haltuun väkivaltaisesti tai muuten uhkaavasti käyttäytyvää henkilöä on henkilökunnan kyky toimia tilanteessa ryhmänä, suunnitelmallisesti ja johdetusti tärkeää. Ryhmän johtajalla täytyy olla selkeä käsitys käytettävissä olevan ryhmän kyvyistä ja taidoista, miten tilanteessa toimitaan. Hänen täytyy tehdä tilanteeseen soveltuva pääsuunnitelma, jolla se pyritään hoitamaan. Pääsuunnitelman pettäessä ryhmän jäsenten tulee myös tietää mikä on varasuunnitelma ja hätäsuunnitelma. Pääsuunnitelman mukaan tilanne pyritään hoitamaan esimerkiksi puhuttamalla tai käskyttämällä. Varasuunnitelma voi sisältää esimerkiksi suunnitelman siitä millä taktiikalla kohdehenkilö otetaan haltuun voimakeinoja käyttämällä. Hätäsuunnitelma tulee kyseeseen esimerkiksi jonkun loukkaantuessa pahasti tilanteessa. Voimankäyttötilanne on aina stressaava työtehtävä, jolloin ihmisen fyysinen ja psyykinen toiminta ei ole täysin normaalia, siksi ennalta sovitulla ja harjoitellulla taktiikalla päästään parhaaseen lopputulokseen kaikkien turvallisuus huomioiden. Jotta ryhmän jäsen voisi toimia osana ryhmää, hänen on osattava toimia yksilönä. Perustekniikat tulee olla hallussa, ennen kuin niitä voidaan

soveltaa. Ryhmän jäsenellä tulee olla käyttöoikeus tarvittaviin voimankäyttövälineisiin, hänen tulee osata liikkua kilven takana ja osattava käyttää käsirautoja. Jatkuvalle harjoittelulle on merkittävä vaikutus henkilöstön ammatilliseen osaamistasoon. (Ryhmänjohtaminen.) Yksi onnistuneen ryhmä toiminnan edellytyksistä voimankäyttötilanteessa on johtosuhteiden selkeys. Etukäteen on tiedettävä kuka tilannetta johtaa, yleensä vastuu toiminnan johtamisesta on paikalla olevalla rikosseuraamusesimiehellä. (Työryhmän raportti 2001, 29.)

6 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa kerrotaan teoriatiedon valossa miten haastavissa asiakastilanteissa tulisi yleisesti toimia. Luvun lopussa syvennytään enemmän vankilan tuomiin erityishaasteisiin ja millaisia haastavat asiakastilanteet ovat olleet vankiloissa aikaisemman tutkimustiedon ja tilastojen valossa.

6.1 Toiminta haastavassa asiakastilanteessa

Haastavia asiakastilanteita voidaan tarkastella kolmivaiheisesti. Prosessin vaiheet ovat valmistautuminen ja ennakointi, työsuoritus sekä jälkitoimet. Hyvä ammattitaito valmistaa haastavaan asiakastilanteeseen ja tehtävien selkeä hallinta lisää työntekijän turvallisuutta. Hyvä ammattitaito rakentuu työn kokonaisvaltaisesta hallinnasta, ammattiroolin pitämisestä, hyvästä itsetuntemuksesta ja asiakkaan kohtaamisen taidosta häntä arvostavalla tavalla. Itsensä ja ammattiroolinsa hyvin tunteva ja hallitseva työntekijä kykenee omalta osaltaan paremmin välttämään tilanteen kärjistymistä. Väkivalta tilanteen yllätyksellisyys tekee tilanteen hallinnasta usein entistäkin haastavampaa. Tällöin valmistautuminen ja kouluttautuminen erilaisiin tilanteisiin joutuu koetukselle. Vaikka haastavat tilanteet ovatkin aina yksilöllisiä ja niihin varautuminen ennakolta haasteellista, on ennalta valmistautumien kuitenkin kannattavaa, koska näillä toimilla voidaan vähentää tilanteesta seuraavia vahinkoja ja haittoja. (Rantaeskola ym. 2015, 49-53.)

Työterveyslaitoksen ohjeessa ”vältä työväkivalta” annetaan muutamia käytännön vinkkejä kuinka uhkaavassa tilanteessa tulisi toimia. Uhkaava ja väkivaltaa sisältävä tilanne on ohjeistuksen mukaan aina myös vuorovaikutustilanne, jonka kaikki osapuolet vaikuttavat toistensa toimintaan. Vuorovaikutuksen osapuolet voivat kukin omalta osaltaan joko vaikeuttaa tai helpottaa tilannetta. Tarkoituksena olisi päästä lopputulokseen, jossa kenenkään osapuolen ei tarvitse turvautua fyysiseen väkivaltaan. Tiivistetysti uhkaavassa tilanteessa tulisi kyetä pysymään itse rauhallisena, pyrittävä rauhoittamaan toista osapuolta sekä tarvittaessa suojelemaan itseään. Tarkemmassa ohjeistuksessa kerrotaan, että omaa rauhallisuutta voidaan ko-

rosta pysymällä omassa ammatti roolissa ja käyttäytymällä ammattiroolin edellyttämällä tavalla. Tilanteessa tulisi oman puheen ja toiminnan olla rauhallista, selkeää, jämäkkää ja määrätietoista. Pelon tunteet ovat tilanteessa täysin normaaleita ja hyväksyttäviä, mutta pelko täytyy pystyä hallitsemaan ja toimimaan tilanteessa järkevästi. Tietoisuus toiminta vaihtoehdoista tilanteessa auttaa hallitsemaan pelkoja. Uhkaavassa tilanteessa tulisi käyttäytyä asiallisesti eikä laskeutua samalle tasolle kiihtyneen henkilön kanssa. Omat tunteet tulisi pitää kurissa, niin ettei omaa hermostuneisuutta näytä ulospäin. (Isotalus & Saarela 2007, 42-43.)

Toisen osapuolen rauhoittamisessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen mitä tilanteessa viestii sanattomasti. Ilmeet, eleet ja vartalon asento kertovat tilanteessa enemmän kuin puhutut sanat ja jos sanat ovat näiden muiden viestien kanssa ristiriidassa, niin toinen osapuoli ei kuule sanoja. Suuttuneen henkilön tulisi saada purkaa negatiiviset asiat rauhassa ulos, jos hänellä on siihen tarve. On hyvä muistaa, että puhuva ihminen ei yleensä lyö. Kuuntelemalla, myötäilemällä ja ymmärrystä osoittamalla henkilö saattaa rauhoittua ja yhteenotolta välttää. Katsekontaktin pitäminen, rauhallinen käytös ja rauhallinen puhetapa auttavat toistakin rauhoittumaan. Toisen sanoista huolimatta niistä ei saisi loukkaantua, eikä loukata tai nolata suuttunutta henkilöä. Suuttunutta henkilöä ei tule ajaa sellaiseen tilanteeseen, jossa hän kokee väkivallan olevan ainoa ulospääsy ongelmasta, vaan hänelle tulee antaa erilaisia toiminta- vaihtoehtoja, joiden avulla hän pääsee tilanteesta ulos kasvojaan menettämättä. Oma turvallisuuttaan voi tilanteessa lisätä pitämällä toiseen osapuoleen riittävästi etäisyyttä ja sijoittumalla huoneeseen niin, että pääsee tarvittaessa poistumaan tilasta. Tilanteen riistäytyessä käsistä on pyrittävä poistumaan tilasta ja hälyttämään apua. Tarvittaessa on suojattava puolustamalla itseään käyttämällä itsepuolustustaitoja. (Isotalus & Saarela 2007, 42-43.)

Riittävän etäisyyden pito asiakkaaseen on aina tärkeää. Uhkaavaksi yllättäen muuttuvassa tilanteessa on sitä heikompi mahdollisuus puolustautua, mitä vähemmän on aikaa reagoida mahdolliseen hyökkäykseen. Sundell Lauri avaa kirjassaan valaisevasti suuntaa antavan kaavion siitä, millainen on vähimmäisetäisyys toimittaessa aggressiivisen tai uhkaavan henkilön kanssa. Etäisyyden ollessa uhkaavaan henkilöön alle puoli metriä, ollaan lähikamppailu etäisyydellä ja myös huonoimmassa mahdollisessa tilanteessa oman turvallisuuden kannalta. Alle puolen metrin etäisyydeltä alkavaa hyökkäystä on erittäin vaikeaa havaita riittävän ajoissa. Sundell kutsuu tätä etäisyyttä kirjassaan intiimiksi alueeksi. Etäisyyden ollessa 0,5 metristä 1,5 metriin, ollaan edelleen liian lähellä, mikäli henkilö on potentiaalisesti aggressiivinen. Tältä etäisyydeltä ehtii yllättävän hyökkäyksen jo havaita, mutta siihen ei ehdi silti reagoidaan. Yllättävä lyönti tai potku, ehtii löytää maaliinsa, ennen puolustusreaktiota. Aluetta kutsutaan persoonalliseksi etäisyydeksi. Sosiaalisesti alueeksi on nimetty etäisyys 1,5 metristä 3 metriin. Tältä etäisyydeltä on jo kohtuullisen hyvät edellytykset tarkkailla ja havainnoida hyökkäykseen viittaavia merkkejä. Toiminta kyky täytyy silti itsellä olla hyvä, koska hyökkääjä

kykenee liikkumaan sekunnissa useita metrejä. Yli kolme metriä on vähimmäisetäisyys toimitaessa aggressiivisen henkilön kanssa. Tältä etäisyydeltä on mahdollista havaita ja reagoida hyökkääjän liikkeitä ja pyrkiä omalla liikkumisella säilyttämään turvallinen etäisyys. Myös mahdolliset muut uhat tai ympäristön antamat edut itselle, on helpompi havaita. Tätä kutsutaan julkiseksi etäisyydeksi. (Sundell 2014, 101-102.)

Poliisiammattikorkeakoulun psykologi Erkki Ellonen on kirjoittanut työturvallisuuskeskuksen toimittaman julkaisun nimeltä konfliktien kohtaaminen ja rauhoittaminen. Ellosen mukaan ristiriita- ja konflikti tilanteet ovat kaikkein vaativimpia vuorovaikutustilanteita asiakastyössä. Ratketakseen ristiriitatilanteet vaativat työntekijältä erityisiä vuorovaikutustaitoja. (Ellonen 2008, 6.) Hyvä palvelun laatu on Ellosen mukaan turvallisen asiakastyön perusta. Aina ei hyvä ja ammattitaitoinen, sekä asiakkaan tarpeet ja tunteet huomioiva hyvä palvelun laatu riitä, vaan työntekijä voi joutua tahtomattaankin konfliktitilanteeseen. Silloin olennaisen tärkeää on oman rauhallisuuden ja toimintakyvyn säilyttäminen. Ennalta opetellut toimintatavat ja toimintamallit auttavat työntekijää säilyttämään oman toimintakyvyn ja toimimaan pelottavassa tilanteessa, niin että kykenee toimimaan rauhallisesti ja asiakasta rauhoittavalla tavalla. (Ellonen 2008 6-7.) Kiihtyneeseen asiakkaaseen tulee aina suhtautua vakavasti. Työntekijän kannalta on iso riski, mikäli hän ajattelee, että selviää aina kaikista tilanteista puhumalla. Samoin tottuminen uhkailevaan ilmapiiriin työympäristössään vaarantaa oman turvallisuuden. Työntekijän vähätellessä konfliktitilanteen mahdollisuutta eskaloitua väkivaltaiseksi, voi väkivalta yllättää hänet täysin. (Ellonen 2008, 9.)

Vaaran havaitseminen ajoissa on ensiarvoisen tärkeää koko tilanteen etenemisen kannalta. Mitä aikaisemmassa vaiheessa mahdolliset uhkaavat tekijät havainnoidaan ympärillä olevista ihmisistä, sitä paremmat edellytykset on reagoida tilanteeseen ajoissa ja tehdä itselleen toiminta suunnitelma, jota aikoo tilanteen edetessä noudattaa. Sundell jakaa kirjassaan havainnoinnin tason väreihin. Valkoisessa tilassa oltaessa ei havainnoida ympäristöä lainkaan, vaan keskitytään epäolennaisiin asioihin. Tällöin mahdollinen uhkaava henkilö yllättää täysin, eikä valmistautumiselle jää aikaa ollenkaan. Keltainen tila on kuvaa valmiuden tasoa, joka kaikilla pitäisi olla liikuttaessa ihmisten keskuudessa. Tässä tilassa et välttämättä odota mitään uhkaavaa tapahtuvan välittömästi, mutta olet jatkuvasti hereillä, tiedostaen riskit. Oranssissa tilassa tiedostetaan riskien olevan tavallista suuremmat. Vaaran merkkejä havainnoidaan ja tulkitaan aktiivisesti ja tehdään itselle toiminta suunnitelmaa ja varaudutaan henkisesti toimintaan, mikäli tilanne vaatii. Punainen tila kertoo tilanteesta, jolloin aktiivinen hyökkäys tai toiminta alkaa. Mikäli tilanteeseen ollaan varauduttu ja mielessä on toiminta suunnitelma, sitä voidaan alkaa toteuttamaan. Musta tilaan kukaan ei halua joutua, koska tässä tilanteessa on oman toiminnan kontrolli menetetty täysin. Tähän on johtanut tilanteen yllätyksellisyys. Oma toiminta tapahtuu reagoimalla vaistojen varassa, koska tilannetta ei ole havaittu ajoissa, eikä siihen olla varauduttu edes ajatuksen tasolla. Tällöin myös omat stressireaktiot

kehossa ovat kaikkein voimakkaimmillaan ja vaarana on, ettei kykene toimimaan tilanteessa ollenkaan. (Sundell 2014, 98-99.)

Konfliktit voidaan Ellosen mukaan jakaa karkeasti lieviin- ja vakaviin konflikteihin. Konflikti voi myös edetä lievästä kohti vakavaa konfliktia asteittain. Lieviä konflikteja on erilaiset näkemuserot ja ristiriitatilanteet. Lievän konfliktitilanteen saa usein selvitettyä rauhallisella kuuntelulla, oikean tiedon välittämisellä tai väärinkäsitysten oikaisemisella. Erittäin vihainenkin ja kiihtynyt asiakas rauhoittuu kokiessaan, että työntekijä kykenee selvittämään häntä vaivaavan asian. Omaan kiihtymiseensä tilanteessa kannattaa kiinnittää huomiota ja pyrkiä aktiivisesti löytämään ne keinot, joilla kykenee säilyttämään oman rauhallisuuden. Tällöin tilanteen ammattitaitoinen purkaminen on mahdollista. (Ellonen 2008, 9-11.) Vaikka väkivalta usein kehittyä lievästä kohti vakavaa, voi väkivalta olla myös välitön ensireaktio. Vakavissa konfliktitilanteissa on runsaasti erilaisia sävyeroja ja hyökkääjän kokema motiivi teolle on myös täysin tilanne- ja henkilö sidonnainen. Motiivina voi olla erilaisten hyödykkeiden kuten omaisuuden saaminen toisen hallusta tai laukaisevana tekijänä voi olla asiakkaan mielentila. Vakavat konfliktitilanteet voidaan jakaa vielä uhkatilanteisiin ja väkivaltatilanteisiin. Uhkatilanteisiin tulee suhtautua aina vakavasti ja jokainen tilanne joudutaan arvioimaan tilannekohtaisesti. Mikäli asiakas käyttäytyy uhkaavasti, tulee tilannetta pyrkiä purkamaan puhumalla. Asiakastilannetta ei tule jatkaa, jos uhkaava käytös antaa merkkejä siitä, että asiakas on valmis tai kykeneväinen toteuttamaan uhkauksensa. (Ellonen 2008, 11.)

Vakavassa konfliktitilanteessa työntekijän vahingoittumisen vaara on erittäin suuri, ellei seuraaviin seikkoihin kiinnitetä huomiota: Työntekijä on asiakkaan kanssa tilanteessa kahden kesken, työkaverit eivät tiedä tilanteesta, työtilasta ei voi hälyttää apua, työntekijä ei pysty pakenemaan tilasta, työntekijä on itse kiihtyneessä mielentilassa tai työntekijällä ei ole tilanteen hallitsemiseksi tarvittavia toimintamalleja hallinnassaan. Mikäli on selvää, että asiakas valmistautuu hyökkäykseen, häntä on edelleen pyrittävä rauhoittamaan ja samalla arvioitava hälytyksen tekemisen ja pakoon pääsemisen mahdollisuus. Hyökkäyksen alettua, on mahdollisuuksien mukaan hälytettävä tilanteeseen apua muilta työntekijöiltä, pyrittävä suojaamaan itseään, pyrittävä pitämään etäisyyttä hyökkääjään sekä varmistettava oman liikkumisen mahdollisuudet. Liikkumisella tilassa pyritään saamaan jokin este itsensä ja hyökkääjän väliin, jotta saadaan itselle enemmän aikaa reagoida tilanteeseen. (Ellonen 2008, 13.) Jos riehuva ja väkivaltainen henkilö halutaan taltuttaa ilman fyysisen vahingoittumisen riskiä, vaatii se useamman työntekijän yhteistyötä. Monilla työpaikoilla tällaisen ryhmän paikalle saaminen on mahdotonta ja henkilön kiinniottaminen onkin poliisin tai vartijoiden työtä. (Ellonen 2008, 15.)

Kamppailulajeja pitkään harrastanut ja itsepuolustustaitoihin perehtynyt Jari Peuhkurinen on kirjoittanut kiinnostavan teoksen nimeltä aktiivinen itsepuolustus. Kirja ennen muuta haastaa

miettimään vallalla olevia käsityksiä itsepuolustustaidoista ja fyysisen kamppailun merkityksestä. Peuhkurisen mukaan itsepuolustuksen ainoa tavoite on fyysiseksi yhteenotoksi kehittyvän tilanteen välttäminen kaikin keinoin ja fyysisen itsepuolustuksen tavoitteena puolestaan on tilanteesta poistuminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. (Peuhkurinen 2011, 4-5.) Peuhkurisen kirja selventää kehon ja mielen toimintaa uhkaavassa ja pelottavassa tilanteessa, mitä ennusmerkkejä on luettavissa ihmisten toiminnassa ennen fyysistä hyökkäystä ja kuinka niihin voidaan reagoida ennakoivasti sekä antaa konkreettisia työkaluja tilanteen eri vaiheisiin ennen sen muuttumista väkivaltaiseksi. Peuhkurinen myös alleviivaa sitä, ettei hyökkääjä välttämättä anna ennakolta selkeää merkkiä tulevasta hyökkäyksestä, vaan tarkoituksena on saada uhri laskemaan valmiuttaan, niin että voidaan hyökätä puolustuskyvyttömän henkilön kimppuun. Tilanteen ei ole usein tarkoituskaan olla tasapuolinen, vaan hyökkääjä pyrkii olemaan mahdollisimman yllätyksellinen. Tilanteen havainnoiminen, ennakoiminen ja omiin vaistoihin luottaminen ovat tärkeitä. (Peuhkurinen 2011, 65-69.) Peuhkurinen toteaa kirjassaan itsepuolustuksen olevan paljon laajempi kokonaisuus, kun yleensä ymmärretään. Mikäli itsepuolustuksen ajatellaan olevan vain ja ainoastaan kokoelma fyysisiä taitoja erilaisia uhkia vastaan on harjoittelukin yleensä tämän uskomuksen mukaista. Itsepuolustus tilanteen purkamista sanallisen ja sanattoman vuorovaikutuksen keinoin ei harjoitella riittävästi. (Peuhkurinen 2011, 81.)

Edellä on mainittu muutamia kertoja stressireaktioiden vaikutuksesta uhkaavaksi koetussa tilanteessa. Stressireaktioiden olemassaolo on tiedostettava ja niiden vaikutukset omaan kehoon ja toimintaan hyväksyttävä. Uhkaava tilanne on kaikkien mielestä pelottava, jonka vaikutuksesta keho muodostaa stressihormoneita. Kehomme siirtää kaiken mahdollisen kapasiteetin uhkan torjuntaan ja itsensä puolustamiseen. Tästä johtuen sydämen syke kiihtyy, hengitys tihenee, kädet ja jalat voivat vapista, näkökenttä kapenee, kuuloaisti heikkenee, puheen tuottaminen on vaikeaa, looginen ajattelukyky on vaikeaa ja hienomotoriikka heikkenee. Paras tapa vähentää stressireaktioiden vaikutusta on edellä mainittu tilanteen riittävän aikainen havainnointi ja oman toiminnan suunnitelmallisuus. Mitä yllättävämpi tilanne on sitä suuremmat ovat stressireaktioiden vaikutukset omaan kehoon ja sen toimintaan. Oma keho voidaan myös rauhoittaa hengittämällä syvään ja rauhallisesti. (Sundell 2014, 94-96.) On myös hyödyllistä tiedostaa, että saman kaltaiset stressireaktiot, jotka vaikeuttavat omaa toimintaa vaikuttavat myös yllättävää hyökkäystä suunnittelevan tai muuten vihaisen asiakkaan kehossa. Stressireaktioiden vaikutusta on vaikeaa peitellä, joten niitä havainnoimalla voi ennakoida uhkaavan henkilön psyykkistä tilaa. (Sundell 2014, 109.)

Uhka- ja väkivaltatilanteiden kohtaaminen voi aiheuttaa unettomuutta, pelkoa, ahdistuneisuutta tai väsymystä. Tilanteen käyminen läpi jälkeensä esimerkiksi puhumalla muiden tilanteessa mukana olleiden kanssa saattaa auttaa vähentämään jälkioireita. Joskus on myös syytä hakeutua puhumaan asiasta esimerkiksi työterveyshoidon psykologin kanssa. Valmius

kohdata väkivaltaa työssä lisää työturvallisuutta. Valmiutta voidaan kohottaa kouluttamalla henkilöstöä väkivaltilanteiden ennakointiin sekä niissä toimimiseen. (Vuorilehto, Larri, Kurki & Hätönen 2014, 124-125.)

6.2 Vankilaympäristöön liittyvät riskitekijät

Mika Junninen selvitti Rikosseuraamusviraston teettämässä tutkimuksessa vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsitystä vankiloiden turvallisuudesta. Suljetut vankilat poikkeavat olosuhteiltaan sekä riskitekijöiltään suuresti avovankiloista. Suljetut vankilatkin poikkesivat turvallisuusjärjestelyissään ja turvallisuus ongelmiin reagoinnissaan suuresti toisistaan. Ongelmiin varaudutaan ja niistä selvittää vaihtelevalla menestyksellä. Jokainen vankila on erilainen, toimintatilat, toimintatavat, varustus, henkilökunta, vangit ym. erityispiirteet tekevät niistä lähes uniikkeja. (Junninen 2008, 4,75.)

Vankipaot ovat harvinaisia. Jos pakeneminen tapahtuu, se ei yleensä tapahdu suljetun vankilan sellistä tai osastolta. Ulkoilupihoilta tai työtoiminnasta paetaan aika-ajoin, yleensä karuun juoksemalla. Ulkopuolista apua näissä karkaamistilanteissa on ollut erittäin harvoin mukana. Luvattomia poistumisia avolaitoksista tapahtuu silloin tällöin, yleensä yöaikaan tai juhlapäyhinä. Tutkimuksen mukaan vankipakoja ja luvattomia poistumisia ei pidetty erityisenä uhkana vankilaturvallisuudelle. Panttivankitilanteet ja mellakat eli vankien joukolla aikaansaama väkivaltainen mielenosoitus on Suomen vankiloissa erittäin harvinaista. Yleensä pienet mellakan alut on saatu hallintaan neuvottelemalla tai voimankäyttöön varautumisella. Haastateltavien mukaan mellakan tapaiset joukkoesiintymiset saattavat tulevaisuudessa lisääntyä. Laitoksissa on varauduttu tällaisiin tilanteisiin henkilökunnan mellakkavarustein ja harjoittelemalla voimankäyttötilanteita, mutta mellakan uhkaan ei laitoksissa ole silti varauduttu systemaattisesti. (Junninen 2008, 65.)

Paloturvallisuus on tärkeä tekijä suljetussa laitoksessa, josta vanki ei pääse omatoimisesti turvaan. Yleisimmät paloturvallisuutta vaarantavat tapahtumat ovat tahattomasti tai tahallisesti syttyneet sellipalot tai työtoiminnassa ylikuumenevat laitteet. Vankien kuljetukset laitoksesta toiseen, käräjäoikeuden istuntoihin, ulkopuoliseen sairaalaan ym. ovat hoidettu erilaisin järjestelyin eri vankiloissa. Vangin kuljetus laitoksen ulkopuolella on aina riski, ja karkaaminen tai muu väkivaltainen tilanne on vaikeammin hallittavissa. Vangin kuljetuksia tapahtuu vuosittain useita tuhansia mutta vakavia väkivaltaisia tilanteita tapahtuu niissä erittäin harvoin. Karkaamisia kuljetuksista tapahtuu silloin tällöin. Vankituntemus on vankia laitoksen ulkopuolella kuljetettaessa iso turvallisuus tekijä. Vaaralliseksi tiedetyn vangin kohdalla varaudutaan kuljetukseen ennakolta paremmin. Vankiloissa vuosittain järjestettävät erityistarkastukset lisäävät vankiloiden turvallisuutta, koska niissä yleensä löydetään vankien piilottamat kielletyt esineet ja aineet paremmin, kuin tavanomaisissa tarkastuksissa. Tarkastustilanne haastaa

henkilökuntaa ottamaan oman turvallisuutensa korostuneesti huomioon tarkastusta tehdessään. (Junninen 2008, 69.)

Erilaiset vankiryhmät aiheuttavat turvallisuusongelmia itselleen, muille vangeille sekä henkilökunnalle. Vankiloissa on koko vankipopulaatioon rinnastettaessa pieni prosentti vankeja, jotka kuuluvat erilaisiin vankila- ja siviilijengeihin. Jengin jäsenet aiheuttavat vankilaan sisäisiä valtaongelmia. Jengiin kuuluva vanki käyttäytyy yleensä itse henkilökunnan silmissä mallikelpoisesti, mutta järjestön valta-asema, taloudellinen pääoma, järjestön muut jäsenet sekä järjestöön pyrkivät siipeilijät aiheuttavat ongelmia vankilan turvallisuuden hallinnassa. Myös vankiloissa olevat muut vähemmistöt aiheuttavat erilaisia järjestyshäiriötä ja ongelmatilanteita. Suurin vähemmistö vankiloissa on romanit, joiden keskinäinen vihanpito sekä muiden vankien heihin kohdistama vihanpito haastaa vankilahenkilökunnan ammattitaitoa, jotta vankilassa säilyy rauha ja hyvä ilmapiiri. (Junninen 2008, 80.)

Junnisen tutkimuksen mukaan pelkääjävankien määrä on lisääntynyt huomattavasti vuosittain vaihtumisesta alkaen. Pelkääjävanki on vanki, joka ei syystä tai toisesta uskalla asua yleisellä vanki osastolla yhdessä muiden vankien kanssa. Pelkäämisen on saanut aikaan maksamattomat velat toisille vangeille, epäily vasikaksi eli viranomaisille ilmiantajaksi leimaantumisesta tai rikoksen luonne, jota muut vangit halveksivat. Tällaisia rikollisia ovat erityisesti seksuaalirikoksiin syyllistyneet. Pelkääjävankien runsas määrä vaarantaa vankilaturvallisuutta, koska heidän sijoittamisensa voi olla haasteellista rajallisista resursseista johtuen. Vankien välinen velanperintä sekä muut kostotoimenpiteet tulevat henkilökunnan tietoon yleensä vasta kun väkivaltainen tilanne tulee ilmi tai vanki ilmoittaa itse, ettei kykene enää asumaan muiden kanssa. Vangit ovat myös usein haluttomia kertomaan kuka on väkivaltaisen tapahtuman takana, koska pelkäävät uusia kostotoimia. Toisissa vankiloissa on tutkimuksen mukaan kyetty kitkemään ilmiötä paremmin kuin toisissa, mutta se on vaatinut vankilan henkilökunnan aktiivisia toimia ja selkeän viestin lähettämistä vangeille siitä, kuka asuttamisesta vankilassa määrää, vangit vai henkilökunta. Tilannetta hankaloittaa vielä vankiloissa ilmenevä yli-asutus. Kun vangeilla on ahtaammat oltavat aiheuttaa se erilaista riitaa ja erimielisyyttä vankien keskuudessa. Henkilökunnan vankituntemus ja tilanteen tasalla oleminen ennaltaehkäisevät ongelmia. (Junninen 2008, 79-83.)

Lisääntyneet mielenterveysongelmat ovat myös lisääntyvä riski vankilaturvallisuudelle tänä päivänä. Ongelmia turvallisuudelle aiheuttavat erityisesti mielenterveysongelmaisen vangin yllättävä väkivaltainen käytös, joka voi kohdistua toisiin vankeihin tai henkilökuntaan. Yllättäväksi ja entistäkin vaarallisemmaksi tilanteen tekee se, ettei mielenterveysongelmia aina osata havaita riittävän ajoissa, koska vanki osaa sitä myös peitellä niin halutessaan. Vangin terveydentilan havaitseminen ja hoitoon saattaminen ja hänen kanssaan työskentelevien henkilöiden ammattitaito on tärkeää turvallisuuden varmistamisessa vankilassa. Junninen nosti

yhtenä vankilaturvallisuutta vaarantavana tekijänä myös päihteiden väärinkäyttäjät. Vankiloista ei kyetä tekemään niin tiiviitä, etteikö sinne jotain reittiä pitkin voitaisi salakuljettaa päihteitä. Vankiloissa on myös paljon rakenteellisia eroja keskenään, joka mahdollistaa toisissa laitoksissa salakuljetuksen toisia helpommin. Päihtynyt vanki on aina turvallisuusriski. Erityisen riskin vankilaturvallisudelle luo henkilökuntaan kohdistuneet väkivallan teot vankien taholta. Tämä on ilmiönä onneksi harvinaista, mutta yksikin tapaus on aina liikaa. Päihteiden väärinkäyttö sekä mielenterveysongelmat ovat yleensä syynä tämänkaltaisen tapahtuman taustalla. (Junninen 2008, 81.)

6.3 Vankilan valvontahenkilökuntaan kohdistuva väkivalta

Ilppo Alatalon Helsingin yliopistossa tekemä pro gradu tutkielma vuonna 2002 selvitti vankilan henkilökuntaan kohdistuvaa väkivaltaa ja sen uhkaa. Aiempi tutkimus samasta aiheesta oli tehty vuonna 1981, joten tutkimus oli syytä uusia. Alatalon tutkimuksen tulokset eivät liene juurikaan vanhentuneet, vaan tilanne on edelleen saman suuntainen. Tutkimuksessa ilmeni seuraavan laisia tuloksia henkilökuntaan suunnatun väkivallan taustalla. Tapahtumapaikka henkilökuntaan kohdistuvassa uhkailussa tai väkivallassa oli 50% tilanteista vangin oma asuin-osasto. Riskipaikkoja ovat erityisesti eristysosastot, joihin väkivaltaisesti käyttäytyneet vangit on ensin kuljetettu. Vankien työtoiminnassa ja vapaa-ajan toiminnoissa henkilökuntaa kohtaan kohdistuvaa väkivaltaa tapahtui harvoin. Lääkärin ja muiden virkailijoiden vastaanotoilla tilanne kärjistyi joitakin kertoja. Noin kolmannes tapauksista sattui vankilan yleisillä paikoilla, käytävillä, tapaamistiloissa, ruokaloissa ja ulkoiluissa. Yleisimmillään henkilökunnan kimppuun käyvä vanki on nuori ja vankilassa toista - neljättä kertaa väkivaltarikoksesta tuomittuna. (Alatalo 2002, 67-70.)

Tyypillisin henkilökuntaan kohdistuva väkivaltilanne tapahtui Alatalon tutkimuksen mukaan päiväsaikaan vankilan asuinosaustolla. Kohteena on valvontahenkilökuntaan kuuluva henkilö ja tekijänä yksin toimiva vanki. Suurimmassa osassa tapauksista ei käytetty mitään asetta, mutta yksittäisiä poikkeuksiaikin tutkimusaineistossa oli, joista osa erittäin vakaviakin panttivankitilanteita ja karkaamisen yrityksiä. Tyypillisin tilanne, missä väkivaltainen käytös ilmeni käytännössä, sai alkunsa vangin tarkastamiseen tai hänen omaisuutensa tai asuttamansa sellin tarkastamiseen liittyvässä tilanteessa, vangin eristämistilanteessa, vankien välisen konfliktin selvittelyn yhteydessä, epämiellyttävien päätösten antamisen yhteydessä, vangin tekemisiin tai olemiseen puuttumisen yhteydessä, vangin karkaamisen yhteydessä, vangin menettäessä malltinsa jostakin henkilökohtaisesta syystä. Tutkimuksen mukaan yleisin syy oli puuttuminen vangin asioihin, olemiseen tai tekemisiin. (Alatalo 2002, 77-79, 87.) Tutkimuksen mukaan ei löytynyt viitteitä siitä, että väkivallan teot olisivat olleet selkeästi harkittuja, painostamiseksi tai kostoksi tarkoitettuja, vaan ennemminkin vangin kokeman voimattomuuden ja pettymyksen synnyttämä reaktio. (Alatalo 2002, 102-103.)

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tutkimus väkivallasta vankeinhoitotyössä on tehty jo suhteellisen kauan aikaa sitten. Vastaavanlaista laajaa tutkimusta aiheesta ei ole Suomessa tehty, joten siihen viittaaminen on perusteltua. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää vankien taholta henkilökuntaan kohdistuvaa väkivallan uhkaa, sekä sen vaikutusta henkilöstön työssä jaksamiseen ja hyvinvointiin. Vartia & Hyyti toteuttivat tutkimuksen haastattelemalla yli 32 vartijaa sekä 20 vankia Suomen eri vankiloissa. Tutkimuksessa selvitettiin mm. sitä, minkälaisen väkivallan kohteeksi henkilökunta on joutunut vankien taholta sekä sitä, miten henkilökunta on kokenut hallitsevansa väkivaltatilanteet ja miten niihin on kouluttauduttu. (Vartia & Hyyti 1999, 14,16.)

Henkilökunta kokee fyysisen väkivallan uhan hyvin yksilöllisesti. Toinen kokee saman tilanteen erittäin uhkaavana, kun taas toinen ei näe sitä niin uhkaavana. Tähän vaikuttaa monet yksilölliset ominaisuudet kuten kokemus, persoonallisuus ja herkkyys aistia asioita. Vankien kohdistama väkivalta voi olla verbaalista nimittelyä, uhkailua, tönimistä tai fyysistä vahingoittamista. Useimmiten väkivallan kohteeksi joutuu valvontahenkilökunta tai terveydenhoitohenkilökunta. Yleisin väkivallan muoto on nimittely ja sanallinen uhkailu. Jonkinlaisella aseella uhkaaminen, liikkumisen estäminen tai töniminen olivat harvinaisempia fyysisen hyökkäyksen muotoja, mutta tätäkin välillä tapahtuu. Syynä vangin väkivaltaiselle käyttäytymiselle henkilökunta kertoi mm. huumeiden käyttöön liittyvän väkivaltakulttuurin, vangin päihtymystilan, johonkin tilanteeseen liittyvän tilapäisen hermostumisen ja vankien henkisen tasapainottomuuden. (Vartia & Hyyti 1999, 16, 20, 27.)

Väkivaltaiseen tai uhkaavaan tilanteeseen liittyvä tunne tilanteen hallinnasta ehkäisee stressireaktioiden vaikutusta työntekijässä. Tutkimuksen mukaan valvontahenkilökunta arvioi omat uhkatilanteiden hallintataitonsa varsin hyväiksi. (Vartia & Hyyti 1999, 31.) Henkilökohtainen voima- ja itsepuolustuskeinojen käyttämisen taito antaa työntekijälle itseluottamusta ja lisää tunnetta tilanteen hallinnasta. Nämä taidot lisäävät myös vankien turvallisuutta, koska tilanteessa osataan toimia oikein. Erityisen tärkeitä uhka- ja väkivaltatilanteissa ovat hyvät ihmisuhde- ja vuorovaikutustaidot. Tutkimuksessa kuitenkin ilmeni, että itsepuolustustaitoja sekä väkivaltaisen vangin kohtaamiseen liittyviä vuorovaikutustaitoja oli harjoiteltu viimeisen vuoden aikana varsin vähän. Koulutuksia väkivaltaiseen tilanteen hallintaan liittyvistä taidoista pidettiin kuitenkin hyvin tärkeänä, vaikka koulutuksiin oltiin osallistuttu heikosti. (Vartia & Hyyti 1999, 33-35.) Perinteisesti on erotettu uhka- ja väkivaltatilanteiden fyysinen hallinta ja puhumalla selvittämien toisistaan erillisiksi taidoiksi. Puhuminen on kuitenkin yhä enemmän nähty ensisijaiseksi taidoksi tilanteiden hallinnassa ja purkamisessa. Henkilöstön riittämätön koulutus kohdata väkivaltaisen vangin vuorovaikutuksellisin menetelmin, todettiin myös edesauttavan väkivaltaisten tilanteiden eskaloitumista vakavammiksi. (Vartia & Hyyti 1999, 105.)

Työntekijää kohtaan suunnattua väkivaltaista hyökkäystä myötävaikuttaa työntekijän yksilölliset ominaisuudet kuten ammattitaito ja osaaminen. On myös todettu, että uhkaava tilanne voi konkretisoitua väkivaltaiseksi hyökkäykseksi, mikäli työntekijällä ei ole riittävää ammattitaitoa aggressiivisen asiakkaan kohtaamiseen. Myös työntekijän henkilökohtaisella asennoitumisella asiakkaaseen on arvioitu olevan vaikutusta väkivallan kohteeksi joutumisessa. Erityisenä riskinä arvioitiin, myös olevan uhka- ja väkivaltatilanteisiin tottuneet työntekijät, jotka menettelevät uhkaavissa tilanteissa harkitsemattomasti. (Vartia & Hyyti 1999, 3-4.)

Työterveyslaitoksen tutkija Tuula Leino tutki väitöskirjassaan partiointiyötä tekevien poliisien ja yksityisenpuolen vartijoiden työssään kohtaamaa väkivaltaa ja sen vaikutuksia. Vaikka tutkimus ei kohdistukaan vankilan valvontahenkilökuntaan, niin siihen viittaaminen on kuitenkin perusteltua johtuen työn hyvin samankaltaisesta luonteesta ja toimivallan rajoista. Tutkimuksessa todetaan, että vakavan väkivallan kohtaaminen aiheutti psyykkistä ahdistusta molemmissa ammattikunnissa. Väkivaltatilanteiden kohtaaminen aiheuttaa myös psyykkistä ahdistusta ja huolta tulevaisuudessa toistuvista väkivaltatilanteista. Ahdistusta lisäsi kokemus siitä, että väkivaltatilanteiden psyykinen jälkihoito oli laiminlyöty, alimiehitys tilanteen vaativuuden nähdessä ja riittämätön koulutus kohdata väkivaltaisia tilanteita. (Leino 2013, 61.) Koska väkivallan uhka näyttää olevan uhka mielenterveydelle turvallisuusosalalla, niin väkivallan ennaltaehkäiseminen ja oikea toiminta uhkaavissa tilanteissa ovat erityisen tärkeitä. (Leino 2013, 71.)

7 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa kerrotaan mikä on tämän opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite. Luvussa kerrotaan myös menetelmästä, miten opinnäytetyö on toteutettu sekä miten aineisto kerättiin ja analysoitiin.

7.1 Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää valvontahenkilökunnan kokemuksia haastavista asiakastilanteista ja heidän mielipiteitään välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten sisällöstä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Millaisia haastavia asiakastilanteita valvontahenkilökunta on kokenut työssään?
2. Miten välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten avulla voitaisiin tehokkaammin edistää valvontahenkilökunnan kykyä selviytyä haastavista asiakastilanteista?

Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa siitä, vastaako vankilassa järjestettävät välineettömän voimankäytön täydennyskoulutukset henkilökunnan tarpeisiin, vai tulisiko niitä kehittää jotenkin. Tavoitteena on myös saada valvontahenkilökunnan jäseniä pohtimaan omaan työhönsä liittyvien haastavien tilanteiden luonnetta ja heidän omaa toimintakykyään selviytyä niistä. Tavoitteena on herättää laajempaa keskustelua vartijoiden ammatillisen osaamisen kehittämisen keinoista koulutuksellisesti, liittyen haastaviin tilanteisiin. Tavoitteen toteutuminen auttaisi esimiehinä sekä voimankäytönkouluttajina toimivia henkilöitä, ohjaisi osaltaan uusien työntekijöiden perehdyttämistä sekä antaisi tietoa täydennyskoulutusten suunnitteluun. Lisäksi tavoitteena on lisätä opinnäytetyön tekijän tietämystä aiheeseen liittyvistä asioista.

7.2 Teemahaastattelu ja aineiston keräys

Tutkimus tehtiin kvalitatiivista, eli laadullista menetelmää käyttämällä. Menetelmä valittiin siksi, koska aiheesta haluttiin saada syvällistä tietoa ja kuulla henkilökunnan näkemyksiä tutkittavasta asiasta. Aihetta ei ole tässä merkityksessä aiemmin tutkittu, mistä johtuen haastattelu sopii menetelmäksi kyselyä paremmin. Haastattelussa on myös parempi mahdollisuus antaa haastateltavan määritellä vastauksen sisältö. Tutkimusaihe on tavallaan arkaluontoinen, koska siinä tulee määritellä myös oma osaamisen taso. Haastattelun keinoin voidaan luotettavammin havainnoida millä asenteella tutkimukseen osallistutaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2008, 200-201.)

Teoksen Tutki ja kirjoita (Hirsjärvi ym. 2008, 172-173.) mukaan tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä seikkoja kannattaa miettiä tarkasti jo etukäteen. Kirjassa kerrotaan kymmenen tärkeää käytännön seikkaa, jotka on syytä ottaa huomioon. Seuraavaksi käydään läpi kyseistä listaa soveltaen, miten tämän opinnäytetyön aineiston keräys toteutettiin.

Aineiston keräys päätettiin tehdä itse. Tämän tutkimuksen tavoite kehittää välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksia vankilassa on tutkimusasetelmana sen kaltainen, ettei vastaavaa aineistoa ole aiemmin tässä merkityksessä kerätty, joten valmista hyödynnettävissä olevaa aineistoa ei ollut saatavissa. Laadullinen aineisto tarkoittaa yksinkertaistettuna tekstin muodossa olevaa aineistoa. Eskolan ja Suorannan mukaan aineisto voidaan kerätä esimerkiksi havainnoimalla tutkimusympäristöä tai haastatteleamalla tutkittavasta ilmiöstä parhaiten selvillä olevia henkilöitä. Parhaimmillaan laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen edetessä. (Eskola & Suoranta 2000, 15.) Tutkimuksen kohteeksi valikoitui vankilan valvontahenkilökuntaan kuuluvia henkilöitä, jotka ovat olleet tehtävässään vähintään kymmenen vuoden ajan ja jotka ovat suorittaneet vartijoille tarkoitetun perustutkinnon. Lisäksi kriteerinä haastateltavien valinnassa oli, ettei kyseiset henkilöt ole itse toimineet voimankäytön kouluttajan tehtävissä vankilassa. Perusteena näille kriteereille oli, että pidempi

kokemus alalta antaa tutkimusongelman valossa haastateltaville tutkittavasta ilmiöstä paremman käsityksen. Kouluttajan tehtävissä toimineen henkilön ajatukset ovat puolestaan muokautuneet jo johonkin suuntaan, eikä tässä tutkimuksessa haluttu selvittää heidän mielipidettänsä. Eskola ja Suoranta kertovat aineiston hankinnasta, että laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu keskittyminen varsin pieneen määrään tutkittavia tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston keruuseen liittyen harkinnanvaraisesta otannasta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi haastateltavien henkilöiden valinnassa sitä, että haastateltaviksi valikoidaan henkilöitä, jotka täyttävät tutkittavaksi aiheeksi määritellyn asian kriteerit. Tutkittavan asian määrittely on puolestaan tutkijan itsensä tehtävä. Harkinnan varaisessa otannassa korostuu tutkimuksen vahva teoreettinen perusta, jonka osaltaan ohjaa aineiston hankintaa. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Aineiston keräykseen oli suunniteltu käytettäväksi parin kuukauden mittainen jakso kesällä 2017. Suunniteltu aika oli realistinen, koska haastateltavat olivat haastattelijan työkavereita, joten haastattelut voitiin suorittaa työtehtävien lomassa. Menetelmäksi aineiston keruuseen valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelun avulla pystyttiin kyselyä paremmin selvittämään tutkimuksen kohteena olevien näkökulmia asiasta. Puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi menetelmän tekee se, että kysymykset käytiin kaikkien haastateltavien kanssa samalla tavalla järjestyksessä läpi. Haastattelukysymykset oli jaettu tiettyihin teemoihin, joiden alle oli suunniteltu tarkempia kysymyksiä. Kysymykset oli aseteltu avoimeen muotoon, jolloin haastateltava kertoi mitä hänelle tuli asiasta mieleen oman työkokemuksensa perusteella. Kaikkien haastateltavien kanssa käytiin läpi samat kysymykset, välillä kysymyksiä tarkennettiin suljetuilla tarkentavilla kysymyksillä. Käytetty haastattelurunko on nähtävissä raportin lopussa (Liite 1).

Puolistrukturoitu teemahaastattelu antaa kokemattomalle haastattelijalle selkeän rungon, jonka mukaan edetä, mutta ei silti liikaa rajaa sitä, mihin suuntaan keskustelu etenee. Eskola ja Suoranta kertovat haastattelusta, että haastatteleamalla suoritettu tutkimusaineiston hankinta on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen johdatuksessa. Haastattelumenetelmä vaihtoehtoja on useampia. Teemahaastattelussa on valmiiksi suunnitellut aihepiirit, jotka käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa. Haastattelija huolehtii siitä, että kaikki suunnitellut aihepiirit eli teemat tulevat käsitellyksi, mutta teemojen järjestyks ja laajuus vaihtelevat haastatteluiden kesken. Haastattelun jakaminen valmiisiin teemoihin, auttaa tutkijaa litteroidun aineiston analysoimisessa. (Eskola & Suoranta 2000, 85-87.)

Haastattelupaikaksi valittiin rauhallinen paikka, jossa ei olisi ulkopuolisia henkilöitä paikalla, eikä haastattelu keskeytyisi sen aikana. Jokaiselle haastattelulle löytyi tämän kaltainen rauhallinen paikka. Haastatteluita suoritettiin viisi kappaletta, joiden pituus oli keskimäärin 40

minuuttia. Laadullisen tutkimuksen haastattelu määräksi viisi haastattelua oli mielestäni riittävä, koska tutkimuksessa on tarkoitus etsiä keskimääräisiä yhteyksiä eikä tilastollisia säännönmukaisuuksia. (Hirsjärvi ym. 2008, 176.) Mäkelä kertoo aineiston kattavuudesta, että kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston eli esimerkiksi haastateltavien lukumäärän, riittävän määrän tietäminen on ennakoita haastavaa tai mahdotonta. Aineiston kylläntyminen, eli samojen havaintojen esiin nouseminen haastateltavien välillä, on yksi arviointikeino. Käyttökelpoinen ohje laadullisen tutkimuksen analysointiin on, että aineistoa ei kannata kerätä kerralla liikaa, vaan analysoida ensin huolellisesti pienehkö aineisto ja vasta sitten arvioida lisäaineiston tarpeellisuus. Aineiston kattavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin, vaan kykenee hallitsemaan keräämänsä aineiston, sekä analysoidaan sen huolellisesti käyttäen haastattelusta toiseen samankaltaisia menetelmiä. Liian laaja ja vaikeasti hallittava aineisto tuottaa huonon tutkimuksen. (Mäkelä 1990, 52-53.) Haastattelut tallennettiin puhelimen ääninauhuri sovelluksella. Nauhurin käyttö oli helppoa ja sujuvaa eikä se haitannut haastatteluiden kulkua. Ääni nauhalla oli selkeää. Tutkittavien lopulliseen valikoitumiseen vaikutti edellä mainittujen reunaehtojen lisäksi myös luonnollisesti se, että he suostuvat haastatteluun. Suostumuksen kysyminen onnistui luontevasti töiden lomassa, jonka jälkeen sovimme tarkemmista järjestelyistä. Ennen haastattelua allekirjoitimme haastatteluluvasta sopimuksen, josta jäi molemmille oma kappale. Sopimus on nähtävissä raportin lopussa (Liite 4).

7.3 Aineiston analysointi

Tutkijan tehtävänä on analysoida ja tulkita aineistonsa tekstimassa. (Mäkelä 1990, 47.) Aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla haastattelunauhat tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalla tekstimuotoon. Kirjoittamiseen käytettiin vuoden 2016 Word ohjelmaa ja fonttia 10 tyylillä Trebuchet. Litterointi suoritettiin vasta sen jälkeen, kun oli kaikki haastattelut oli tehty. Litterointiin oli tuossa vaiheessa paremmin aikaa. Aikaa haastatteluista oli kulunut tuossa vaiheessa noin kuukausi. Aineisto päätettiin litteroida sanasta sanaan, joten myös täytesanat kirjoitettiin. Litterointi oli melko työllistävä vaihe ja siihen meni aikaa suhteellisen paljon. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 44 sivua. Mäkelän mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Tätä korostaa vielä se, jos tutkija kerää tutkimusaineistonsa itse. Kvalitatiivinen tutkimus ei ole kvantitatiivisen tutkimuksen tavoin sidottu yksiselitteisesti rajattuun aineistoon, vaan tutkijalle voi tulla analyysivaiheessa mieleen tutkimuksen kannalta tärkeä seikka, jota hän ei ole kirjannut muistiinpanoihinsa. Kvalitatiivinen tutkimus sisältää monia käsitteellisen tulkinnan vaiheita. (Mäkelä 1990, 45-46.) Mäkelän kuvaamaa käsitteellistä tulkintaa tapahtui varmasti sekä tiedostetusti, että tiedostamatta. Tulkinnassa apuna oli, että tutkimuksen aihepiiri, sekä haastateltavana olevat työkalut olivat haastattelijalle tuttuja.

Tutkijan suorittamaa aineiston analyysia on tutkimusta lukevan henkilön kyettävä arvioimaan. Analyysin arvioitavuus saavutetaan niin, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä ja lukijalle annetaan edellytykset hyväksyä tutkijan tulkinnat tai olla niistä eri mieltä. Hyvään tutkimukseen kuuluu myös mahdollisuus toistaa analyysi. Analyysin toistettavuus saavutetaan selostamalla luokittelu ja tulkintasäännöt niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija kykenee päättämään samoihin tuloksiin niitä soveltamalla. (Mäkelä 1990, 53.) Analyysin toistettavuus on tutkijan kunnianhiomoinen tavoite, vaikka sen täydellinen onnistuminen jääkin yleensä saavuttamatta. (Eskola & Suoranta 2000, 216.) Litteroinnin ollessa valmis oli selvítettävä mitä litteroidulle aineistolle tulisi seuraavaksi tehdä. Opinnäytetyöprosessiin pakollisena kuuluvat Laurean opintopajat osuivat aikataulullisesti hyvin juuri tähän hetkeen. Pajaopetuksen kautta saatiin arvokasta tietoa, miten analyysivaihe etenee. Saatujen ohjeiden perusteella seuraava vaihe oli litteroidun aineiston pelkistäminen. Aineisto käytiin tarkasti läpi ja tekstistä poimittiin haastateltavien ydinajatuksia, jotka kirjattiin ranskalaisilla viivoilla allekkain word-asia-kirjalle. Nyt aineisto supistui 25 sivuiseksi, jonka sisältö oli luettavissa huomattavasti nopeammin kuin aikaisemmassa vaiheessa ollut aineisto. Pelkistetyssä aineistossa teemat pidettiin selkeästi näkyvissä, joiden alle ne kirjattiin. Haastateltavan viesti pyrittiin mahdollisimman hyvin säilyttämään myös pelkistettyyn ilmaukseen. Näin säilytettiin yhteys alkuperäiseen aineistoon ja siihen pystyttiin palaamaan tarvittaessa.

Analysointi päätettiin tehdä aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää käyttämällä. Teoriasta nousseet valmiit teemat pyrittiin unohtamaan ja aineistoa pyrittiin tarkastelemaan mahdollisimman objektiivisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teemat syntyvät aineistoa tulkitsemalla. Tämän varmistaminen on tosin hyvin haastavaa ja kokonaisuudessaan kyseenalainen jaottelu, josta Sarajärvi & Tuomi puhuvat kirjassaan. Heidän mukaansa havainnot ovat aina jossain määrin teoriapitoisia eikä puhtaita objektiivisiä havaintoja ole olemassa. Tutkijan asettamat käsitteet, tutkimusasetelma ja tutkimusmenetelmä vaikuttavat aina saatuun tulokseen, jota analysoidaan. Näiden kahden edellä mainitun yhdistelmä on nimeltään teoriaohjaava analyysi, jossa hyväksytään se tosiasia, että teoria ohjaa aina jossain määrin aineistosta nousevia havaintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Seuraavaksi pelkistetyistä ilmauksista etsittiin yhtäläisyyksiä ja ne merkattiin eri värein tai merkein ilmauksen viereen. Tätä työvaihetta kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi. Ryhmittelyn jälkeen ne yhdistettiin luokiksi. Luokittelussa on tarkoitus tiivistää aineistoa sisällyttämällä ne yleisempiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Syntyneelle luokalle annettiin ryhmää kuvaava nimi. Yhteensä luokkia syntyi kaikista viidestä haastattelusta yhdeksäntoista. Seuraavaksi syntyneet alaluokat ryhmiteltiin yläluokiksi. Yhdeksäntoista alaluokkaa ryhmiteltiin kolmen ryhmiin, joista syntyi kuusi yläluokkaa. Yläluokat nimettiin kyseistä ryh-

mää kuvaavalla nimellä. Seuraavaksi kuusi yläluokkaa jaettiin kahdeksi pääluokaksi. Tutkimusraportin lopussa on nähtävissä kolme havainnollistavaa taulukkoa prosessin etenemisestä pelkistetyistä ilmauksista, luokkien muodostumiseen (Liite3).

8 Tutkimustulokset

Tutkimuksen päätavoite oli saada selville tietoa siitä, miten välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksia voitaisiin kehittää vai onko sille tarvetta. Tutkimusasetelmassa ja saadussa aineistossa näyttelee merkittävää osaa myös todellisuudessa kohdatut haastavat tilanteet ja niiden tarkoitus oli saada viritettyä haastateltava pohtimaan millaisia kohdatut tilanteet ovat yleensä olleet ja millaisilla menetelmillä niistä on selviydytty. Tuloksissa käydään läpi kohdatujen haastavien tilanteiden luokittelua, josta päästään luontevasti koulutuksen rooliin niiden hallinnassa. Tulosten esittelyn elävöittämiseksi ja havainnollistamiseksi tuodaan esille lainauksia haastateltavien vastauksista.

8.1 Haastava tilanne valvontahenkilökunnan kertomana

Haastateltavien näkemykset haastavista tilanteista noudattelivat hyvin pitkälti myös teoriaosuudessa esille nostettuja havaintoja.

Suurin ja kaikista eniten aineistossa näkyvillä ollut haastavan tilanteen muoto on verbaaliset tilanteet. Haastatteluissa kävi toistuvasti ilmi, että haastavista tilanteista valtaosa on verbaalisia ja ne kyetään myös hoitamaan verbaalisia taitoja hyödyntämällä.

”Haastava tilanne usein, sanoisin et se vois olla verbaalinen useimmiten. Vanki on ehkä uhkaava tai aggressiivinen ja usein se asia tai tilanne hoituu ihan puhumalla.” (H1)

”Pääsääntöisesti ne tapaukset on semmosia mitkä on ihan sillä sanallisella tasolla pysynyt.” (H5)

Toisena haastavien asiakastilanteiden muotona aineiston perusteella voitaisiin luokitella niin sanotut kiinnipito- ja puuttumistilanteet, joissa vankia on pitänyt rajoittaa fyysistä voimaa käyttämällä. Tyypillisimpiä tilanteita, joissa vankiin on pitänyt mennä kiinni on vankien väliin tappeluihin puuttuminen, vangin tarkastaminen luvattomien esineiden löytämiseksi, sopimattomasti käyttäytyneen tai päihtyneen vangin haltuunotto ja kuljetus eristysosastolle tai vangin haltuunotto hänen sellistään. Harvinaisempiakin tapauksia oli haastateltavien työuran

varrelle sattunut, kuten vangin karkaaminen ja kiinni juokseminen sairaalassa käynnin yhteydessä, vangin yritys hyökätä vartijan kimppuun, useamman riehuvan vangin haltuunotto sellistä sekä vangin kohdistama vakava väkivalta työkaveria kohtaan.

”Ekana tulee mieleen vankien välinen väkivalta, se on varmaan se yleisin et missä tarvii puuttua voimakeinoin asiaan.” (H5)

”Ulkoilukopista vartija on nähny, et sellistä on heitetty jotain vankien ulkoilupihalle ja joku noukkii se taskuunsa. Sitten ulkoilun päätyttyä on päätetty tarkastaa se vanki ni siinä vanki ei olekkaan suostunut tarkastukseen ja on jouduttu asiasta väentämään.” (H4)

Tilanteen taustalla voi olla monenlaisia syitä, miksi tilannetta on jouduttu selvittämään sanallisesti tai tarvittaessa fyysistä voimaa käyttämällä. Tilanteen saattaa saada aikaan haastatteluiden perusteella esimerkiksi seuraavanlaiset asiat; Vanki ei ymmärrä tai halua ymmärtää saamaansa kieltävää vastausta esittämäänsä pyyntöön, vanki toistaa pyyntönsä kerta toisensa jälkeen kieltävästä vastauksesta huolimatta, vangin olemiseen tai tekemiseen joudutaan puuttumaan syystä tai toisesta, vankien väliset keskinäiset riidat. Erityisesti haastavien tilanteiden selvittelyä vaikeuttaa, jos vankiin ei saada puheyhteyttä, johtuen päihtymytilasta, mielenterveysongelmista tai kiihtyneestä mielentilasta suuttumuksen vuoksi. Yksi esiin nostettu seikka koski ulkomaalaisten vankien lisääntyntä määrää. Yhteisen kielen puutteesta johtuen verbaalisen rauhoittelun keinot voivat olla huomattavasti rajallisemmat.

”Jos vanki on jostain syystä sekaisin, kiihtynyt tai päihteissä, ettei ymmärrä puhetta, niin semmonen on kaikista haastavin, että se ei mee perille mitä sano.” (H2)

8.2 Miten tilanne ratkeaa

Henkilökunnan käytös tilanteessa on haastateltavien mielestä ratkaisevassa roolissa siinä, mihin suuntaan tilanne lähtee kehittymään. Tilanteen ennakointi ja havainnointi koettiin tärkeäksi, jotta voitaisiin minimoida yllättävät tilanteet. Ensiarvoisen tärkeänä koettiin vartijan hillitty ja rauhallinen käytös tilanteessa. Vartija ei saisi provosoitua tai mennä samalle tasolle hermostuneen vangin kanssa. Tilannetta ei saisi kärjistää omalla käyttäytymisellä vaan hoitaa ne mieluummin leppoisasti ja virkamiesmäisesti.

”Tapauksista saadaan suurin osa hoidettua puhumalla, et siinä täytyy vaan olla tarpeeksi jämäkkä ja yrittää silti vähän kuunnella sitä vankia, ei kannata provosoida. Se on kaikille helpompi, jos kaverin sais rauhoittumaan suusanallisesti.” (H4)

Työkaverilta toivottiin tilanteen hoitamisessa samankaltaista käytöstä ja pääsääntöisesti näin todettiin toimittavan. Erittäin huonoksi tilanteeksi kuviteltiin tilanne, jossa täytyisi vangin lisäksi rauhoitella myös työkaveria. Työkaverilta toivottiin myös tilannetajua ja ennakoitua kykyä tilanteessa, joka ei vielä ole muuttunut erityisen haastavaksi. Työkaverin täytyisi osata tarkkailla tilannetta ja osata tulla tarvittaessa paikalle avuksi, vaikka sitä ei erikseen ehtisi pyytääkään. Haastateltavat kokivat, että avun saantiin työkaverilta voitiin luottaa. Verbaalisten taitojen tärkeyttä tilanteen ratkaisussa korostettiin jokaisessa haastattelussa. Mahdollinen väkivaltainen vanki pyritään ensisijaisesti rauhoittamaan puhumalla ja pääsääntöisesti tämän todettiin myös onnistuvan.

”Se on tärkeintä et se toisen osaston vartijakin on vähän niin kun kuulolla ja tarkkailee tilannetta ja osaa tarvittaessa tulla paikalle, et sammosta pelisilmää ja semmosta toisesta välittämistä.” H2)

Haastavan tilanteen muuttuessa fyysiseksi koettiin tärkeäksi sekä omalta, että työkaverin osalta taito ottaa vanki haltuun. Voimakeinoja pyritään käyttämään mahdollisimman lievästä keinosta alkaen. Eräässä haastattelussa kävi ilmi, että toimintaprosessi vankia eristettäessä on vankilasta riippumatta hyvin samankaltainen. Tämä prosessi täytyisi olla kaikilla eristämiseen osallistuvilla hallinnassa, jotta se saadaan onnistuneesti suoritetuksi. Peruselementit ovat haastateltavan mukaan periaatteessa melko yksinkertaisia.

”Eristämistilanteet kun vanki riehuu tai on päihtynyt, niin ensin sitä tietysti käskytetään sitä vankia, ja sitten se, että käydään kiinni, ja sitten pidetään kiinni ja saatetaan eristysseleihin, niin se täytyy niin kun osata käytännössä.” (H3)

Tiimityöskentelyn toimivuutta haastatteluissa korostettiin erityisen tärkeäksi otettaessa vankia haltuun. Kaikkien ryhmän jäsenten tulee noudattaa ennakolta sovittua suunnitelmaa eikä kukaan saa lähteä soloilemaan tilanteessa. Ryhmän täytyy toimia yhteistyössä ennakolta sovitulla tavalla. Työkaverin kykyyn toimia tilanteessa täytyy pystyä luottamaan, koska yleensä siinä ei ole aikaa neuvoa jokaista liikettä erikseen. Yhteistyö koettiin tärkeäksi tekijäksi niin henkilökunnan kuin vanginkin turvallisuuden varmistamiseksi.

”Ihan semmosta yhteistyötä et siinä niin kun jokainen osaa hoitaa sen oman tonttinsa ja sitten tehty ne peliliikkeet samanaikaisesti ja samaan suuntaan. Et se tulee siinä yhteisesti harjoitellen, kun ne tilanteet tapahtuu niin nopeesti et siinä ei pysty koko ajan toista neuvomaan.” (H4)

Haastavan tilanteen kohtaaminen vaikuttaa väistämättä myös vartijan psyykkeeseen tilanteen aikana. Kysymykseen millaisia tunteita tilanne herättää ja onko se vaikuttanut toimintakykyyn, oli vartijoiden aluksi yleensä vaikea löytää vastausta. Poikkeuksetta kuitenkin kaikki huomasi tunteiden vaikuttavan omaan toimintaan jollain lailla. Tunteiden vaikutuksella tarkoitettiin tarkemmin sanottuna stressireaktioiden vaikutusta. Haastateltavat olivat huomanneet stressireaktioiden vaikutuksen omassa kehossa, mutta niiden ei todettu vaikuttavat huonolla tavalla toimintakykyyn. Toisinaan niiden vaikutus todettiin jopa parantavan suorituskykyä ja keskittymistä tehtävään. Stressireaktiot saivat myös aikaan sen, että ulkopuoliset ohjeet menivät helposti ohi. Tilanteen aikana haastateltavat olivat huomanneet sydämen kiihtyvän sykkeen ja verenpaineen nousun. Omien stressireaktioiden piilottaminen vangilta tilanteen aikana todettiin tärkeäksi. Tilanteen jälkeen stressireaktioiden vaikutus huomattiin helpottavana olona.

”Ainakin ittelle rupee niinkun veri virtaa, sydän pumppaa ja adrenaliinit nousee ni kyllä mulle tulee sellanen olo et on niin ku hereillä taas ja vähän jännittää ja aistit herää tai niin kun on skarppina.” (H3)

”Siinä täytyy vaan näyttää että tässä pysyy rauhallisena ettei se toinen niin kun huomais et siinä rupee jotenkin reagoimaan et joutuu kiinnittämään itseensä huomiota ja pitää ilmeet kurissa.” (H2)

Oma ja työkaverin vaadittu osaaminen vaikuttaa paljon siihen, miten tilanne kyetään ratkaisemaan. Tilanteet tulevat toisinaan yllättäen ja ne on kyettävä yleensä hoitamaan sillä miehiyksellä, joka on sillä hetkellä paikalla. Luottamus omiin ja työkavereiden kykyihin koettiin pääsääntöisesti riittävän hyväksi. Kaikilla ei kuitenkaan ollut riittävää varmuutta omista kyvyistä silloin, kun tilanne menee fyysiseksi. Luottamukseen työkaveriin todettiin vaikuttavan paljon se, kuka tilanteessa on paikalla. Toisinaan luottamus on hyvinkin vankkaa ja luotettiin, että selviydytään mistä tilanteesta tahansa, mutta toisessa porukassa ei oltu niin luottavaisia. Kaikilla oli kuitenkin varmuus siitä, että työkaverit toimisivat tilanteen sattuessa parhaan kykynsä mukaan. Suurimmalla osalla todettiin olevan riittävät taidot selvittää haastavia tilanteita.

”Uskoisin että itselläni on tällä hetkellä ihan hyvät taidot, että ei ole tavallaan jäänyt mihinkään unholaan, että on tavallaan ylläpidetty sillain, että on

muistissa mitä pitää tehdä ja on vähän niin kun sellanen lihasmuistijälki että miten toimia.” (H5)

”Verbaalinen taito on hyvä ja on kehittynyt uran varrella, mutta noista fyysistä, välineettömästä tai välineellisestäkin voimankäytöstä niin täytyy sanoa et ne taidot ei oo ainakaan mitenkään petraantunut.” (H1)

”Sanotaan nyt että keskivertovanginvartijan taidot, en mä nyt lähe kehumaan liikaa enkä osaakkaan.” (H4)

Työtilan rajoitteet ja puutteet on syytä huomioida haastavassa tilanteessa ja varmistaa jo ennakolta, että työtilat ovat sen kaltaiset, etteivät ne ainakaan vaikeuta omaa toimintakykyä. Yhdessä haastattelussa tämä kävi konkreettisesti ilmi koetussa väkivaltaa sisältäneessä vangin hyökkäyksessä henkilökunnan kimppuun. Työtila oli ennakolta huonosti suunniteltu, joka vaikeutti pääsyä työkaverin avuksi tilanteessa. Kyseisen tilanteen jälkeen kalusteiden järjestystä on muutettu paremmaksi.

8.3 Harjoittelemisen merkitys

Harjoittelun merkitys vaadittavien taitojen ylläpitämiseksi on kiistaton. Varmuus ja itseluottamus omiin taitoihin syntyi melko pitkälle harjoittelun tuloksena.

”Minun taidoillani niin jokaisesta koulutuksesta on erinomainen hyöty ja koulutuksen jälkeen on sellainen olo, että joku juttu napsahti eteenpäin. Se tuo sellasta itseluottamusta myös.” (H1)

Vaadittujen tekniikoiden ylläpitäminen todettiin vaativan toistoja ja ilman harjoittelua opitut taidot katoavat muistista. Tuntuma katoaa ilman harjoitusta, eikä tekniikat tule niin sanotusti automaattisesti selkärangasta. Harjoittelun merkitystä ajateltiin lisäävän aitojen tilanteiden harvinaisuus. Koska oikeita tilanteita on niin harvoin, niin koulutusten nähtiin myös muistuttavan hyvällä tavalla siitä, missä toimintaympäristössä ollaan töissä.

”Kyllä sitä harjoitusta vois lisätä, että ne on niin kun pikku juttuja ja jippoja joilla selvii jo pitkälle mutta jos ei niitä harjoituta ni ei ne myöskään tuolta selkärangasta tuu siinä tilanteessa. Verbaalinen taito on jo tällä kokemuksella riittävä.” (H4)

Kaikki pitivät voimankäyttötaitojen harjoittelua erittäin tärkeänä. Riittävän harjoittelumäärän määrittelemisessä oli pientä hajontaa, mutta pääsääntöisesti harjoituksia pitäisi olla vähintään kaksi kertaa vuodessa. Lisäksi voisi olla lyhyempiä kertaavia opetustuokioita, joissa tekniikoita kerrataan. Siitä ei ollut haastateltavien mielestä pelkoa, että voimankäyttökertoja harjoiteltaisiin liikaa.

”Kyllähän se puoli vuotta on pitkä aika et tavallaan tommonen kerta pläjäys käydään sitten yks iltapäivä läpi niin eihän se tavallaan puoleksi vuodeksi riitä millään tavalla, kyllä se palvelis kaikkia jos se olis vaikka neljäkin kertaa vuodessa” (H5)

”Kyllä se vähintään kerran vuodessa pitää olla, mutta se on varmaan se mitä pystytään yleensä järjestämäänkin.” (H2)

Lyhyempiä virkavaatteissa tapahtuvia kesken työpäivän pidettäviä harjoituksia pidettäisiin erittäin hyvänä lisänä harjoittelun tehostamiseksi. Lyhyiden harjoittelun etuna nähtiin myös mahdollisuus räätälöidä harjoitus tarkemmin kohderyhmän tarpeisiin vastaavaksi sekä mahdollisuus harjoittaa samassa valvoursryhmässä olevia vartijoita yhdessä.

”Mun mielestä siitä olis erittäin paljon hyötyä ja sitten vaikka ois joku semmonen voimankäyttötilanne mitä tarvis selvästi joku tietty porukka tai tietyt vahdit niin tarvis enemmän harjoitusta ni kohdentas niihin enemmän sitä ja vaihtelevasti erillaisia tilanteita.” (H5)

Kaikki haastateltavat olivat suorittaneet vankeinhoidon perustutkinnon, jossa harjoiteltiin myös paljon voimankäyttöä. Haastatteluista kävi ilmi, että perustutkinnolla saatu voimankäyttökoulutus oli erittäin hyvä laatuista. Perustutkinnon jälkeen voimankäyttötaidot katsottiinkin olevan periaatteessa paremmat kuin tällä hetkellä.

”Varsinkin se välineetön voimankäytön koulutus ni sitä oli aivan jumalattomasti verrattuna tähän mitä sitä on uran varrella tarvinnut, se oli siellä ihan huippuluokkaa, se taito oli varmaan korkeammalla tasolla mitä se vankilauran aikana on ollut.” (H1)

Osa haastateltavista ei kuitenkaan ollut asiasta täysin samalla linjalla. Osa mielestä kokeuttavuus vankilan olosuhteista ja vankien kanssa työskentelystä rajoittivat teknisen taidon hyödyntämistä niin, että taitoja ei osattu soveltaa vankilaympäristöön yhtä hyvin kuin työkokemuksen tuoman varmuuden myötä.

”län tuoma kokemus ni kyllä se vielä kuitenkin menee edelle, kun se justiin käyty ne kurssit, mut siltikin se tilanne niitten vankien kanssa ei oo tullut tuuksi sillai mitä vuosien tuomalla kokemuksella sitten pystyy hahmottamaan ahtaissa tiloissa, sitä pelisilmää on tullu vaikei sitä oo sillä tavalla harjoiteltu.” (H4)

Mielenkiintoinen huomio harjoittelun merkityksestä oli harjoitteluiden koettu hyöty nähdä kuinka työkaveri voi odotuksista poiketen yllättää voimillaan ja kyvyillään. Harjoitusten onnistuessa niillä todettiin olevan myös työhyvinvointia lisäävä vaikutus.

”Usein oon havainnu ja yllättynytkin muutamasta vanhemmasta kollegasta koulutuksissa, että kyllä se motivaatio sieltä löytyy kun ruvetaan touhuamaan ja huomaa että sehän meneekin ketterästi ja sillä on voimaakin. Semmosta sitä kollegalta juuri toivookin.” (H1)

Harjoittelun kohdentaminen niihin osa-alueisiin josta koetaan olevan eniten hyötyä, oli tutkimuksen kannalta oleellisen tärkeä. Harjoittelutilanteiden vähäisyyden, sekä todellisten tilanteiden harvinaisuuden vuoksi haastateltavien mielestä keskittyminen perusasioihin harjoitteluiden sisällössä on oleellisin juttu. Samoja harjoituksia voisi toistaa, koska edellisestä harjoituksesta on aina kulunut jo sen verran pitkä aika. Toisaalta todettiin, ettei mitään osa-aluetta oikeastaan saisi unohtaa, vaan pitäisi olla tasaisin väliajoin erityyppisiä harjoituksia.

”Kertaus on opintojen äiti, ehdottomasti et vaikka samoja harjoituksia vedettäis uudestaan ni ei se mitään haittaa ku niitä ei kuitenkaan oo viikottain.” (H4)

Tärkeimmiksi perusasioiksi joita tulisi eniten myös harjoitella kohdentui vangin haltuunotto taidot, eli kuinka mennä kiinni vankiin, kuinka viedä vanki maahan, kuljetus otteet ja erityisesti ryhmässä tapahtuva vangin haltuunotto. Vangin haltuunottoa tulisi harjoitella ryhmänä sekä erikseen parityöskentelynä. Vangin sellistä hakeminen ryhmässä voimakeinoin nähtiin myös tärkeäksi taidoksi, jota tulisi harjoitella paljon.

”Ihan kuljetusotteista lähtien maahan vienteihin ja siellä lukotuksiin ja pieniin paineihin, että tehtäis samalla lailla et ei väännetä kaikki eri suuntiin.” (H1)
”Jos aatellaan sillai et jos käytetään aika voimankäytön harjoitteluun niin kyllä se on tää ryhmässä toimiminen.” (H2)

Itsepuolustustaitojen harjoittelusta, eli vangin tekemän hyökkäyksen torjumisen harjoittelusta oli haastateltavilla hiukan ristiriitaisia näkemyksiä. Suurin osa näki niiden harjoittelun tärkeäksi, mutta myös vastakkainen näkökulma tuli esille.

”Jos joutuu yllättäin yksin siihen tilanteeseen niin itsepuolustustaidot tietenkin et nekin on tärkeitä et jos ihan oikeesti tullaan jonkun astalon kanssa sieltä tai jotain muuta niin jos siinä pystyy jotain muutakin tekee kun hälyytteleen apua.” (H2)

”Ei täs nyt hirveesti tarvii mitään nyrkkeily harjotusta tai että suojaa itseensä tai lyö ketään tai tämmösiä, mut just näitä maahan vientiä ja kiinniottoa ja tämmösiä ne on oleellisempia.” (H3)

Se nähtiin myös tärkeäksi, että harjoitukset kohdennetaan koskemaan koko henkilöstöä eikä vain tietyille valikoidulle ryhmälle.

”Ei sillai onnistu et joku pieni porukka vaan käy aina, et se pitäis olla sillai kaikki kävis määrätynlaisen et ne tilanteet tapahtuu niin nopeesti ni sit ei oo aikaa välttämättä odottaa semmosta jotain koulutetumpaa porukkaa, kaikilla pitäis olla jonkunlainen valmius.” (H4)

Jokaisessa haastattelussa haluttiin selvittää haastateltavan näkemys mahdollisesta mellakan- tai kapinan uhkasta vankilassa tänä päivänä, sekä kuinka tärkeänä he pitävät varautumista siihen harjoittelun avulla. Kaikki haastateltavat pitivät mellakkaa mahdollisena uhkana tämän päivän vankilassa. Uhkaa nähtiin nostavan vankilaan salakuljetettavat uudet huumausaineet, jotka saavat vangit käyttäytymään erittäin arvaamattomasti. Vaikka mellakkaa pidettiin mahdollisena, niin sitä ei silti nähty kovinkaan todennäköisenä uhkana. Yhdessä haastattelussa nostettiin esille Riihimäen vankilassa tapahtunut mellakka, josta todettiin kuluneen kymmenen vuotta. Harjoittelun keinoin varautumista mellakanuhkaan esimerkiksi harjoittelemalla kokonaisen osaston haltuun ottoa ei suurin osa haastateltavista nähnyt kovinkaan tarpeellisenä, koska harjoittelun toteuttaminen nähtiin liian isona haasteena. Tärkeämmäksi haastateltavat näkivät perustaitojen jatkuvan harjoittelun. Perustaitojen hyvä hallinta ja niiden soveltaminen nähtiin riittäväksi keinoksi selviytyä kaikenlaisista uhkista mitä vankilassa voi tulla vastaan.

Vaikka kaikki haastateltavat pitivätkin isomman mellakan uhkaa melko epätodennäköisenä, niin kaksi haastateltavista ei nähnyt siihen varautumista silti turhana. Kaikkiin uhkiin varautu-

minen harjoittelemalla nähtiin hyvänä asiana. Toki näistäkin ajatuksista näkyi se, että tilanteen purkamiseen ilman varsinaista harjoitteluakin uskottiin, jos pienemmän mittakaavan tilanteen hoito osataan.

”Kyllä mä enemmän keskittyisin noihin selleistä hakuihin ja maahan vienteihin, kun osaston haltuun ottoon eli harjoiteltas vähän pienemmässä mittakaavassa kaikkea ja niitä taitoja soveltaen sitten selvitetäis kaikkia mahdollisia tilanteita.” (H3)

”Onhan se mellakka mahdollinen, mutta en mä tiedä kannattaako siihen panostaa niin paljon kuitenkaan. Miks ei vois olla vaikka joku paloharjoituksen tapainen et jos tulee tällöinen erikoistilanne niin kuka tekee mitään.” (H2)

Vuorovaikutustaitojen hallinta nähtiin haastatteluiden valossa tärkeimpänä työkaluna ratkaista haastavia tilanteita. Niiden todettiin olevan myös taito, jota kukaan ei osaa koskaan liian hyvin. Työntekijän persoonan nähtiin myös vaikuttavan siihen kuinka hyväksi näissä taidoissa voi kehittyä. Vuorovaikutustaitojen harjoittelua käytännössä ei nähty kovinkaan mielekkäänä tai edes hyödyllisenä. Vuorovaikutustaitojen harjoittelu käytännössä työkaverin kanssa nähtiin teennäisenä, joka ei vastaa aitoa tilannetta. Kaikki haastateltavat kokisivat silti hyödyllisenä saada lisää teoriatietoa erilaisista menetelmistä, joilla aggressiivista henkilöä voidaan rauhoitella verbaalisesti.

”Periaatteessa pitäisi harjoitella ja vuorovaikutustaidoissa ei kukaan oo liian pätevä mutta harjoitus on aina harjoitus ja oikea tilanne on aina erillainen ni jotenkin mä nään että se antaa väärän kuvan se vuorovaikutustaitojen harjoittelu.” (H3)

Voimankäyttötaitojen harjoitteluun ja koulutusten järjestämiseen liittyvät huolenaiheet koskivat koulutusten vähäistä määrää mitä oli viime vuosina kyetty järjestämään. Pelkona oli taitojen rapistumisen hurja vauhti, mikäli harjoituskertoja ei ole riittävästi. Käytännön haastetta koettiin tuovan tilanne, jos laitoksessa ei ole lainkaan henkilöitä, joilla on oikeus kouluttaa muuta henkilökuntaa. Lisähaasteena tuli esille huomio, ettei vankilassa ole paikkaa, jossa harjoituksen voisi järjestää nopealla aikataululla ilman ennalta tehtäviä järjestelyitä. Lisähaasteetta tuo haastatteluiden mukaan henkilöstön ikääntyminen. Ikääntyminen ja muut fyysiset rajoitteet tulisi ottaa paremmin huomioon myös koulutuksia järjestettäessä, sekä haastavien tilanteiden selvittelyssä.

Koulutusten onnistumisen kannalta tärkeänä nähtiin, että henkilöstö osallistuu niihin aktiivisesti ja on itse motivoitunut asioiden oppimiseen. Suuri vastuu on myös kouluttajilla, että

koulutuksissa keskityttäisiin itse asiaan. Kouluttajien täytyy osata koulutettavat asiat itse riittävän hyvin ja olla motivoitunut kouluttamaan muita.

”Sen homman täytyy olla sillai jämäkkää ettei vedetä sitä läskiksi eikä naureskella ja pelleillä kolmee tuntii ja kerrota vanhoja vitsejä vaan että keskitytään koulutukseen ja sit se on tärkeetä et ne vetäjät on motivoituneita siihen hommaan.” (H3)

Vankilan turvallisen elämän suurimpana uhkana nähtiin kaikissa haastatteluissa esille tullut uusien muuntohuumeiden mahdollinen laajamittainen rantautuminen vankien käyttöön. Tämän nähtiin vaikuttavan vankien käytökseen merkittäväällä tavalla.

8.4 Kokemattomuus näkyy toiminnassa

Huonosti johdettu tilanne koettiin seurauksena suunnittelemattomasta toiminnasta tai ettei ole osattu ottaa tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä ennakolta huomioon. Perinteisen ajattelumallin mukaan luotetaan yllätyksen tuomaan etuun ja mahdollisimman suureen voimaan.

”Se oli vähän huonosti organisoitu se vangin haltuun otto ja kuljetus osastolta pois, ei ajateltu että siinä vois tulla jotain negatiivista niin sanotusti.” (H4)

”Monestihan se on linnoissa ollu sillai et selli auki ja viis kuus ukkoo sinne vangin päälle selliin ja rautoihin ja sitten rundiin, että kattellaan mitä tulee, sehän on monesti valitettavasti ollut näin. Yleensä on onneksi mennyt ihan hyvin.” (H3)

Mikäli tilanteessa ei osata toimia, saattaa se pahimmassa tapauksessa vaarantaa henkilöstön työturvallisuutta. Haastatteluissa kerrottiin, että vartijoilla oli käynyt tilanteita missä oma toiminta ei vastannut sitä mitä tilanne olisi vaatinut. Suurimpana syynä näissä tilanteissa oli ollut vartijan kokemattomuus ja vasta vähäinen työkokemus alalta. Tilannetta ei osattu lukea ennakolta, eikä toimia riittävän ripeästi. Yhdessä tilanteessa pelastuksena oli kokeneempi läsnä ollut toinen vartija. Vähäisestä kokemuksesta ja ratkaisutaitojen puutteesta huolimatta tilanteet oli myös saattaneet ratketa kuin itsestään, mikäli vanki ei osoittanut aggressiota henkilökuntaa kohtaan vaan luopui väkivallasta heti henkilökunnan saapuessa paikalle.

”Vanki lähti tulemaan mun päälle ja kun tuli niin nopeesti se tilanne ja aika nuori vartija silloin ni en osannut tai ehtinyt tehdä mitään ni onneksi toinen vartija oli tilanteen tasalla ja otti vangista takaa päin hallinta otteen.” (H4)

”Parin viikon työskentelyn jälkeen oli tilanne jossa vanki löi toista vankia nyrkillä naamaan ja sitten siinä oli se haltuun otto tilanne ja itse olin aivan pallo hukassa että mitä pitäisi tehdä, mutta vanki tiesi ja ojensi kädet taakse, jotka otin sitten haltuun.” (H5)

Epävarmuus oikeista toimintamalleista aiheuttaa avuttomuuden tunnetta, koska ei tiedä miten tulisi toimia. Epävarmuutta aiheutti myös sen arviointi, milloin ylittyy kynnyksensä mennä fyysisesti kiinni vankiin. Epävarmuus korostuu, mikäli tilanne tulee yllättäen.

”On vähän niin kun avuton olo et mitäs täs nyt seuraavaksi pitäisi tehdä että täytyykö siinä nyt sitten jo olla ottamassa vähän niin kun fyysisesti kiinni.” (H2)

Haastatteluiden mukaan tilanne jää vaivaamaan jälkeensä varsinkin, jos kaikki ei ole mennyt vartijan mielestä riittävän hyvin. Usein koetut tilanteet jäävät mietityttämään vielä pitkäksi aikaa ja saatetaan miettiä, että miten olisi voinut toimia myös toisella lailla. Hyvänä apuna tilanteiden jälkipurkamisessa ovat työkaverit, joiden kanssa tilanteen voi tarvittaessa käydä läpi puhumalla. Koetut tilanteet muistetaan vielä vuosienkin takaa. Oma toimintaa saatetaan arvioida melko kriittisestikin ja löytää siitä aina jotain parannettavaakin. Erityisesti tilanne jää vaivaamaan jälkikäteen, mikäli työkaveri loukkaantuu tilanteen aikana ja jää epäselväksi itselle, olisiko omalla toiminnalla sittenkin voinut estää tapahtuneen.

”Tietysti sitä kelaat heti sen tapahtuman jälkeen kun niitä niin harvoin tässä työssä käy et mitä siinä ois voinut toisin tehdä.” (H4)

”Sitä yhtä tilannetta oon miettinyt kyllä sata kertaa että siinä ois ite voinut toimia eri lailla ja kollegakin ois voinut toimia erilailla, mutta se on jäänyt kaivelemaan että en pysynyt siinä nopeassa tilanteessa ihan rytmissä.” (H1)

Haastavissa tilanteissa toimimista vaikeuttaa huomattavasti se, ettei niiden kohtaamiseen synny vankilassa minkäänlaista rutiinia. Erityisesti tämä korostuu fyysiseen voimankäyttöön etenevässä tilanteessa. Uhkaavaksi koetut tilanteet nähtiin ennen kaikkea vaikeuttavan jo valmiiksi haastavaa tilannetta entisestään. Haastava vuorovaikutustilanne suuttuneen henkilön kanssa muuttuu aivan toisenlaiseksi, jos tilanteessa on selvä väkivallan uhka. Uhkaavaan käytökseen henkilökunta reagoi yleensä voimakkaammin, jolloin tilanne saadaan purettua useamman vartijan voimin. Vankituntemus kerrottiin olevan tarpeen arvioitaessa uhkan todellisuutta.

”Se uhkailu aste on tavallaan se kynnys siinä että mihkä se jää usein, koska henkilökunta puuttuu tiukemmin asiaan ja silloin se vanki viimeistään älyää että tässä menee se raja.” (H5)

Yllättävät tilanteet haastavat erityisellä tavalla vartijoiden ammattitaitoa. Näihin tilanteisiin on myös vaikea suhtautua tietyllä rutiinilla. Yllättävän tilanteen haastavuutta koettiin lisäksi, ettei siinä ole kauan aikaa mieltä miten toimia. Tilanteeseen täytyy vain reagoida siten, kun siinä parhaaksi näkee. Tilanteen sattuessa yllättäen se ei myöskään katso sitä, onko tilannetta hoitamassa kokenut vai kokematon henkilökunta. Joskus normaali vangin puhuttamis- tai käskyttämistilanne voi yllättäen mennä fyysiseksi yhteenotoksi.

”Piti pysäyttää ja kehottaa vankia kääntymään 90 astetta toiseen suuntaan ja lähteä niin kun osastolta pois niin ei suostunut vaan sanoi vaan mennessään että minä meen omaan selliin, siinä sitten kun hallinta otetta otin niin meni painiksi sitten.” (H4)

Toisaalta tilanteiden yllätyksellisyys saatettiin nähdä myös niin, että ne muistuttavat siitä missä ollaan töissä. Pitkään jatkunut rauhallinen jakso vankilassa saattaa tuodittaa liian turvallisen olon tunteeseen.

”On se sen tuonu että kun on tapahtunut tällasia yllättäviä tilanteita mutta kuitenkin harvakseltaan ni silti on takaraivossa se että minkälaisessa työympäristössä me liikutaan ja tehään töitä.” (H4)

”Se oli tietysti hyvä muistutus siitä että missä ollaan ja minkä takia täällä noi vangit on. Vaikka näennäisesti onkin rauhallista niin sitä ei saa unohtaa että..” (H1)

Rutiinien muodostumista vaikeuttaa myös se, että voimankäyttöä vaativia tilanteita tapahtuu vankilassa melko harvoin. Vaikka vankilassa olisikin vuosittain erilaisia haastavia tilanteita, niin niiden osuminen omaan työvuoroon ja omalle kohdalle on silti harvinaista. Haastatte- luissa kävi ilmi, ettei kaikille vartijoille ollut sattunut mitään voimankäyttö tilannetta moneen vuoteen. Tilanteiden harvinaisuus nähtiin korostavan tilanteen negatiivista vaikutusta siihen joutuvaan vartijaan.

”Se negatiivinen vaikutus tulee siitä ehkä enemmän kun niitä tilanteita on suhteellisen harvoin, jos verrataan vaikka poliisin työhön niin niillä tulee huomattavasti useammin voimankäyttöä, kun tää meidän työ on enemmän tällaista staattista pitoo.” (H5)

8.5 Kokemus tuo varmuutta

Kokemus haastavista tilanteista käytännössä opettaa haastateltavien mukaan parhaiten kohtaamaan niitä myös tulevaisuudessa. Kokemuksen myötä tullut varmuus auttaa selvittämään tilanteet parhaimmalla ja yksinkertaisimmalla tavalla. Suurin osa vaativammista haastavista tilanteista, joissa joudutaan turvautumaan voimakeinoihin, todettiin olevan sellaisia, joihin ehditään varautua jotenkin. Varautumisen paras työkalu on vankituntemus. Vartijat kertoivat, että mikäli vangin taustat antavat siihen viitteitä, niin henkilökunnan määrää lisäämällä voidaan ennakolta varautua niin, ettei mahdollinen fyysinen tilanne tule yllätyksenä. Usein tilanne saadaan rauhoittumaan lisäämällä paikalle riittävä määrä henkilökuntaa.

”Pääsääntöisesti nää tilanteet on sellasia että valmistaudutaan ja mennään ja odotellaan..” (H5)

”Kaikki on ollu omalla kohdalla tavallaan semmosia et missä niin kun varaudutaan voimankäyttöön ja sitä on sitten jouduttu käyttää.” (H1)

”Se vaan vaatii siinä vaiheessa et siinä on sitä porukkaa, et vankikin ymmärtää et lukumäärällisesti meitä on enemmän ni se rauhoittaa sitä tilannetta.” (H4)

Kun tilanteeseen ehditään varautumaan, niin siinä ei yleensä ole myöskään mitään kiirettä, joten silloin toimintaa voidaan myös suunnitella etukäteen. Tilannetta johtavan esimiehen ammattiaidolle annettiin iso merkitys, koska hänen tehtävänä on antaa tilanteeseen varautuvalle tyhmälle selkeät toimintaohjeet. Vankiosastolla työskentelevien vartijoiden työs-kentelyyn varautuminen näkyi niin, että hankalaksi etukäteen tiedetty tilanne pyritään hoitamaan pareittain.

”Ryhmätoiminnassa varsinkin, niin jonkun näköinen suunnitelma pitäis olla, ja sit tosiaan se että riippuu esimiehestä että se niin kun osaa sen homman ja myös joku varasuunnitelma pitää olla.” (H3)

”Toinen osaston vartija on tullut siihen jos vaikka volyyymi nousee siinä verbaalisessa tilanteessa sen verran että kuulee taikka sitten saanu huikattua tai näyttänyt tai on menty kahestaan sinne ovelle jos on tiedetty et kaveri käy kuumana.” (H1)

Verbaalisessakin tilanteessa varautuminen näkyi yhden haastattelun mukaan niin, että etukäteen tiedossa olevaan hankalaan tilanteeseen mietittiin jo ennakolta sopivaa ratkaisumallia.

”Jos on joku sellanen joka on jatkuvasti hankala niin yrittää sitten jollain lailla niin kun välttää ettei niitä tilanteita tulis ja et osaa jo vähän etukäteen pohtia et miten se nyt kannattais hoitaa.” (H2)

Hyvin johdetussa tilanteessa korostuu luonnollisesti sitä johtavan esimiehen rooli ja ymmärrys tilanteesta. Erityisesti ryhmätoiminnassa nähtiin esimiehen johtamistaidot erittäin tärkeäksi tehtävän onnistumisen kannalta. Hyvä suunnitelma ja oikein roolitettu ryhmä minimoi loukkaantumiseriskit.

”Esimies periaatteessa niin kun käskyttää ja jakaa roolit ni kyllähän siinä pitää olla se selvillä et kuka menee ensin ja kuka menee toiseks ja kuka pistää käsi-raudat.. et mennään oikeessa järjestyksessä.. se tavallaan minimoi vahinkojen määrän.” (H3)

Vaikka fyysisiä tilanteita tapahtuu melko harvoin, niin pääsääntöisesti tilanteissa osataan toimia haastatteluiden mukaan riittävän hyvin, niin että vaadittu tehtävä on saatu suoritetuksi. Yhdessä haastattelussa todettiin toiminnan olevan systemaattista, vaikka se tulisikin yllättäen ja toisessa että vastaan ei ole tullut tilannetta, jossa ei tietäisi kuinka tulisi toimia. Onnistumiset haastavissa tilanteissa nostavat työntekijän itseluottamusta, joka auttaa suhtautumaan työhön sillä luottamuksella, että kaikista työtehtävistä selviydytään. Työkokemus vankilasta nähtiin auttavan myös siinä, että vanki tottelee paremmin vartijaa, joka on ollut alalla pidempään. Vanki ikään kuin aistii sen, että vartijalla on tilanne hallinnassa ja hän johtaa sitä. Kokemuksen myötä myös suhtautuminen erilaisiin tilanteisiin todettiin olevan rauhallisempaa.

*”Vuosien saatossa on tullut ammatillisuutta ni sekin on tuonu siihen semmosta osaamista, jämäkkää ja sillai et se vankikin huomaa sen et tässä ollaan tosis-
saan jo heti siinä lähtötilanteessa.” (H4)*

”Kun tilanne on mennyt hyvin ni on tullut lisää itseluottamusta ja kokemusta ni ei mee sitten heti sormi suuhun kun niitä tulee..” (H3)

Yhdellä haastateltavalla oli erityisen paljon kokemusta monenlaisista haastavista tilanteista vankien kanssa. Tässä haastattelussa kävi hyvin ilmi kokemuksen merkitys oman ammatillisen kehittymisen kannalta. Tilanteen hoitamiseen ei nähty tarvittavan mitään erityisiä taitoja, vaan vartijan peruskoulutus, harjoittelu ja erityisesti työssä kohdatut oikeat tilanteet antavat riittävän perusosaamisen, joka riittää.

”Ei mitään erityisosaamista et kaikkihan me vakituiset on vankeinhoidon perustutkinto käyty et siellähän niitä harjoitellaan monia kertoja ja sit tietenkkin sen kokemuksen kautta kun niihin tilanteisiin joutuu.” (H3)

”Perustukinnolla harjoiteltiin paljon ja osa on jo unohtunutkin, mutta perustaidot, vangin haltuun otto, kiinni pitäminen ja maahan vieminen on opittu itse työssä, eikä niitä myös harjoitella koskaan liikaa.” (H3)

Haastavan tilanteen hoitaminen vuorovaikutuksellisin menetelmin nähtiin taidoksi, joka kehittyy parhaiten työkokemuksen myötä. Isompia tai pienempiä haastavia vuorovaikutustilanteita tapahtuu vankiloissa sen verran usein, että niihin koettiin muodostuvan toimintamallit, joilla niistä selvitään. Haastatteluissa tuli järjestäen esiin se, että omat taidot selviytyä haastavista asiakastilanteista on paremmat kuin uran alussa, vaikka niitä ei olla sen kummemmin harjoiteltu. Työkokemus koettiin myös entisestään vahvistaneen sanallisen ja sanattoman vuorovaikutuksen tärkeyttä haastavaa tilannetta ratkottaessa. Nuorempana ja uran alkuaikoina annettiin helpommin isompi painoarvo tilanteen fyysiselle ratkaisumallille. Yhdessä haastattelussa korostettiin myös vanhemman kollegan seurailua hänen selvittäessään haastavaa tilannetta puhumalla. Autenttisen tilanteen vierestä seuraaminen oli opettanut hänelle kaikista parhaimmat keinot, joita on sitten myös itse ottanut keinovalikoimaan kohtaamissaan tilanteissa.

”Verbaalinen ja oman kehon viestintä taito on kehittynyt tässä uran varrella, samoin vankituntemus” (H1)

”Sit kun se itse tilanne on ja on sitten vaikka itse siinä puhuttajana tai sitten vielä parempi jos ottaa oppia vanhemmalta kollegalta.. mä oon ainakin saanu parhaat vinkit kun oo kuunnellu tällasessa autenttisessa tilanteessa..” (H5)

Kun haastava tilanne saadaan ratkaistua hyvin ja suunnitelman mukaisesti niin ne eivät yleensä myöskään jää vaivaamaan vartijan mieltä kovin pitkäksi aikaa jälkeinpäin. Mahdollisia fyysisiä tilanteita ei myöskään pelätä, vaikka niitä ei olisi uran varrelle paljon sattunutkaan. Kollegoiden antamalle tuelle annettiin myös iso merkitys.

9 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä esitettiin; Millaisia haastavia asiakastilanteita valvontahenkilökunta on kokenut työssään? Miten välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten avulla voitaisiin tehokkaammin edistää valvontahenkilökunnan kykyä selviytyä haastavista asiakastilanteista. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä, vastaako vankilassa järjestettävät välineettömän voimankäytön täydennyskoulutukset henkilökunnan tarpeisiin, vai

tulisiko niitä kehittää jotenkin. Lisäksi tavoite oli saada valvontahenkilökunnan jäseniä pohtimaan omaan työhönsä liittyvien haastavien tilanteiden luonnetta ja heidän omaa toimintakykyään selviytyä niistä. Yhtenä tavoitteena oli herättää laajempaa keskustelua vartijoiden ammatillisen osaamisen kehittämisen keinoista koulutuksellisesti, liittyen haastaviin tilanteisiin.

Haastatteluiden mukaan haastavat tilanteet ovat vankilassa pääsääntöisesti verbaalisia. Turvallisuuden vuosikatsauksessa ilmoitettiin, että 2 % uhka- ja väkivaltailmoituksista sisälsi fyysistä väkivaltaa henkilökuntaa kohtaan. (Turvallisuuden vuosikatsaus 2016.). Myös Vartian & Hyytin tutkimuksessa todettiin, että yleisin väkivallan muoto on nimittely ja sanallinen uhkailu. (Vartia & Hyyti 1999.) Opinnäytetyön aineiston mukaan suurin osa haastavista tilanteista kyetään myös hoitamaan puhumalla, ilman fyysistä voimankäyttöä.

Kiinnipitoa tai fyysistä voimankäyttöä vaativat tilanteet ovat haastatteluiden mukaan harvinaisia. Tyypillisin tilanne, jossa vartijan on täytynyt turvautua fyysiseen voimaan, on vankien keskinäiseen tappeluun puuttuminen. Myös tarkastustoiminta tai vangin eristäminen syystä tai toisesta saattaa johtaa fyysiseen voimankäyttöön. Syyksi vangin suuttumiselle tai virkatoimien vastustamiselle kerrottiin vangin tahto saada asiansa tapahtumaan toivomallaan tavalla sekä vangin olemiseen tai tekemiseen puuttuminen. Ilppo Alatalon tutkimuksessa todettiin, että tyypillisin tilanne missä väkivaltainen käytös ilmeni käytännössä, sai alkunsa vangin tarkastamiseen tai hänen omaisuutensa tai asuttamansa sellin tarkastamiseen liittyvässä tilanteessa, vangin eristämistilanteessa, vankien välisen konfliktin selvittelyn yhteydessä, epämiellyttävien päätösten antamisen yhteydessä, vangin tekemiseen tai olemiseen puuttumisen yhteydessä, vangin karkaamisen yhteydessä tai vangin menettäessä malttinsa jostakin henkilökohdaisesta syystä. (Alatalo 2002.) Vangin päihtymystila tai mielenterveyden ongelmat tekevät tilanteista erityisen haastavia. Junnisen tutkimuksessa todetaan, että vankien lisääntyneet mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttäjät ovat lisääntyvä riski vankilaturvallisuudelle tänä päivänä. (Junninen 2008.)

Haastavan tilanteen ratkaisemisessa avainasemassa kerrottiin olevan vartijan hillitty ja rauhallinen käytös. Vartija ei saisi itse provosoitua tilanteessa. Tilanteen ennakoinnin todettiin olevan erityisen tärkeää. Työkaverilta toivottiin kykyä lukea tilannetta ja tulla tarvittaessa avuksi, vaikka sitä ei erikseen ehtisi pyytääkään. Tilanne pyritään aina ensisijaisesti hoitamaan puhumalla, joka yleensä onnistuu. Vartia & Hyyti toteavat tutkimuksessa, että erityisen tärkeitä uhka- ja väkivaltatilanteissa ovat hyvät ihmishuone- ja vuorovaikutustaidot. (Vartia & Hyyti 1999.) Tilastojen mukaan valtaosa haastavista tilanteista pystytään hoitamaan edelleen puhumalla ja voimakeinoihin on turvaututtu vain silloin kun se on ollut välttämättöntä. (Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus 2016) Haastatteluissa todettiin, että tilanteen edetessä fyysiseksi voimankäytöksi on tärkeää osata perusasiat vangin haltuun otosta. Ryhmätyöskentelytaidot vangin haltuun otossa todettiin olevan

erityisen tärkeää kaikkien hallita. Tilastojen mukaan suurin osa raportoiduista voimankäyttötilanteista liittyy vangin eristämiseen ja haltuunottoon. (Vankien välinen väkivalta ja uhkailut 2016.)

Haastateltavat kertoivat, että suurimmalla osalla vartijoista on riittävän hyvät taidot selvittää haastavia tilanteita vankilassa. Työkaverin taitoihin voidaan myös pääsääntöisesti luottaa, vaikka tähän jonkin verran vaikuttaa se, ketkä tilanteessa ovat paikalla. Vartian & Hyytin tutkimuksessa todettiin, että valvontahenkilökunta arvioi omat uhkatilanteiden hallintakeinonsa varsin hyviksi. (Vartia & Hyyti 1999.) Työtilojen hyvällä suunnittelulla todettiin olevan iso merkitys silloin, kun haastava tilanne etenee fyysiseksi yhteenotoksi.

Haastavien tilanteiden harjoittelulla koettiin olevan erittäin suuri merkitys taitojen ylläpitämisessä. Oikeiden tilanteiden harvinaisuus korostaa harjoittelun merkityä varsinkin fyysisten taitojen osalta. Koulutustilanteita toivottiin olevan vähintään kaksi kertaa vuodessa, jonka lisäksi olisi hyvä olla lyhyempiä kertaavia harjoituksia. Koulutustilanteisiin toivottiin perusasioiden toistuvaa harjoittelua. Samojen perustaitojen harjoittelu harjoittelukerrasta toiseen katsottiin hyväksi. Oleellisimmaksi perusasiaksi nähtiin vangin haltuunottotaidot, kuljetusotteet ja vangin maahan vienti. Erityisen tärkeäksi koettiin ryhmätekniikoiden hallinta vangin haltuunottotilanteessa. Tärkeäksi koettiin myös se, että kaikilla on perusvoimankäyttötaidot hallinnassa, koska tilanne voi sattua kenen kohdalle tahansa. Itsepuolustustaitojen hallinta koettiin pääsääntöisesti tärkeänä taitona hallita. Junnisen tutkimuksessa todetaan, että erityisen riskin vankilaturvallisuudelle luo henkilökuntaan kohdistuvat väkivallan teot, jotka ovat ilmiönä onneksi harvinaisia. (Junninen 2008.) Tilastojen mukaan väkivalta ja uhka henkilökuntaa kohtaan on hiukan lisääntynyt lähivuosina. Myös yksittäisiä vakavampia fyysisiä hyökkäyksiä tapahtuu joitakin vuosittain. (Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus 2016.)

Laajamittaista vankien joukkoesiintymistä tai mellakkaa vartijat pitivät mahdollisena, mutta ei niin todennäköisenä uhkana, että siihen kannattaisi laajamittaisesti varautua koulutuksen keinoin. Junninen toteaa raportissaan, että panttivanki-tilanteet ja mellakat eli vankien joukolla aikaansaama väkivaltainen mielenosoitus on Suomen vankiloissa erittäin harvinaista. Yleensä pienet mellakanalut on saatu hallintaan neuvottelemalla tai voimankäyttöön varautumisella. (Junninen 2008.) Riittävä perustaitojen hallinta koettiin riittäväksi. Perustaitoja soveltamalla uskottiin selviytyttävän myös vaativimmista tilanteista. Junnisen mukaan valtaosassa Suomen vankiloista ei ole varauduttu mellakan uhkaan systemaattisesti. (Junninen 2008.) Vaikka vuorovaikutustaitojen hallinta koettiin tärkeimmäksi työkaluksi selvittää haastavia tilanteita, ei niiden harjoittelua nähty mielekkäänä ja hyödyllisenä. Teoriatiedon lisääminen vuorovaikutuksellisista menetelmistä kohdata aggressiivinen henkilö nähtiin hyödyllisenä.

Haastatteluiden aikana tuli esille, että kokemattomuus haastavista tilanteista johtaa helposti siihen, ettei niissä osata toimia oikein. Kokemattomuus aiheuttaa myös epävarmuutta siitä, miten tilanteessa tulisi toimia tai milloin ylittyy kynnyksen edetä fyysiseen voimankäyttöön. Vartian ja Hyytin mukaan uhkaava tilanne voi konkretisoitua väkivaltaiseksi hyökkäykseksi, mikäli työntekijällä ei ole riittävää ammattitaitoa aggressiivisen asiakkaan kohtaamiseen. (Vartia & Hyyti 1999.) Mikäli tilanteet eivät ole menneet omasta mielestä riittävän hyvin, ne jäävät helposti vaivaamaan mieltä vielä pitkäksi aikaa tilanteen jälkeen. Hyvänä apuna tilanteiden jälkipurkamisessa todettiin olevan työkaverin tuki. Haastavissa tilanteissa toimimista vaikeuttaa huomattavasti se, ettei fyysisten tilanteiden kohtaamiseen synny vankilassa minkäänlaista rutiinia, johtuen niiden harvinaisuudesta. Haastavuutta tuo lisää myös se, jos tilanne alkaa yllättäen, niin ettei siihen ehditä varautua. Leinon väitöskirjassa todettiin, että väkivaltatilanteiden kohtaaminen aiheuttaa psyykkistä ahdistusta ja huolta tulevaisuudessa toistuvista väkivaltatilanteista. Ahdistusta lisäsi kokemus siitä, että väkivaltatilanteiden psyykkinen jälkihoito oli laiminlyöty, alimiehitys tilanteen vaativuuteen nähden ja riittämätön koulutus kohdata väkivaltaisia tilanteita. (Leino 2013.)

Kokemus haastavista tilanteista opettaa parhaiten kohtaamaan niitä myös tulevaisuudessa. Suurimmaksi osaksi haastavien tilanteiden todettiin olevan sellaisia, joihin ehditään varautumaan. Vankituntemus ja varautuminen sen mukaisesti auttaa tilanteen selvittämisessä. Samoilla linjoilla on myös (Työryhmän raportti 2001), jossa todetaan, että väkivalta vankilassa ei yleensä esiinny sattuman varaisesti, vaan että erilaisista tilanteista ja henkilöistä voidaan tunnistaa riskitekijöitä. Usein riittävä määrä henkilökuntaa paikalla rauhoittaa tilanteen. Varautuminen antaa myös mahdollisuuden suunnitella toiminta huolellisesti. Hyvä suunnitelma ja tehtävien riittävän selkeä jakaminen toimintaryhmälle todettiin olevan tärkeää. Vaikka fyysisiä tilanteita tapahtuu melko harvoin, niin pääsääntöisesti tilanteissa on osattu toimia riittävän hyvin. Haastavien tilanteiden ollessa pääsääntöisesti sanallisia, todettiin niihin kehittyneen myös riittävän hyvät toimintamallit työkokemuksen myötä. Haastatteluissa kävi ilmi, että arvostus sanallisia ratkaisumalleja kohtaan oli työkokemuksen myötä entisestään vahvistunut.

Opinnäytetyön alussa kerrottiin, että vuorovaikutustaitojen harjoittelu ei ole perinteisesti kuulunut voimankäytön täydennyskoulutusten yhteyteen aiemmin. Käskyttämistä toki harjoitellaan osana fyysisiä harjoituksia, mutta ennen käskyttämistä on oikeassa tilanteessa tapahtunut jo paljon erilaisia asioita, jotka ovat tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa tulleet lukijallekin tutuksi. Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan kyllä vanginvartijoiden perustutkinnolla ja Rskk:n järjestämällä täydennyskoulutus kursseilla. Tämän haastatteluaineiston valossa valvontahenkilökunta ei näe tarpeelliseksi lisätä vuorovaikutustaitojen harjoittelua osaksi voimankäytön harjoituksia vankilassa. Vuorovaikutustaitojen harjoittelu koettiin teennäisiksi ja ah-

distaviksi eikä niiden koettu aidosti valmistavan aitoon tilanteeseen. Verbaalinen taito koettiin hyvin yksilölliseksi ja luonteen omaiseksi toiminnaksi, jota on vaikea harjoitella. Vuorovaikutustaitojen hallinta nähtiin kehittyneen riittävän hyväksi pitkän työkokemuksen ja sinä aikana kohdattujen aitojen tilanteiden myötä. Teoriatiedon lisääminen erilaisista vuorovaikutuksellisista menetelmistä nähtiin hyödylliseksi, minkä vuoksi sitä kannattaa vakavasti harkita siihen lisättäväksi.

Koulutuksen sekä kokemuksen merkitys kulkevat ilman muuta käsi kädessä. Sekä verbaalisten, että fyysisten taitojen kohdalla kävi ilmi työn opettavan parhaiten tekijäänsä. Kohdatut tilanteet ja niissä hyväksi havaitut toimintamallit syöpyvät parhaiten mieleen. Toimiviksi havaittuja tekniikoita käyttää varmasti jatkossa myös uudestaan, jolloin toiminta vahvistuu entisestään. Verbaalisten taitojen osalta tämä oli selkeämmin havaittavissa sen vuoksi, että haastavat tilanteet ovat valtaosaltaan verbaalisia ja verbaalisilla taidoilla ne myös kyetään valtaosin ratkaisemaan. Myös fyysisten taitojen osalta kokemus nähtiin hyväksi opettajaksi, mutta niiden osalta ongelmaksi muodostuu oikeiden tilanteiden harvinaisuus. Riittävän rutiininomaisen työskentelyotteen säilyttäminen fyysisissä voimankäyttötilanteissa on suurimmalla osalla vartijoista täysin harjoittelemalla saadun osaamisen varassa, vaikkakin harjoittelutilanteet on vaikea saada vastaamaan aitoa tilannetta myös fyysisissä harjoitteissa.

Opinnäytetyön tavoitteeseen kyettiin täyttämään. Mitään uutta opinnäytetyön tulos ei kerro tällä hetkellä vankilassa työskenteleville, mutta siinä nousee esille tärkeitä seikkoja koulutuksen merkityksestä, joita ei saa unohtaa. Vartijoiden näkökulmat ja ajatukset haastavien tilanteiden luonteesta tuli kuuluville. Vartijoiden kokemuksiin ja kuvailemaansa taitotasoon peilausten voidaan todeta, että vartijat toivovat perusasioiden harjoittelua. Liian monimutkaisten teknisten kuvioiden harjoittelua ei nähdä kannattavana, mikäli perustaitotaso ei ole riittävän hyvällä tasolla. Vankilassa tähän mennessä järjestetyt koulutukset voidaan todeta olleen sen kaltaisia, kun henkilökunta toivookin niiden olevan. Riittävän hyvän valmiuden varmistamiseksi on silti harjoituskertojen määrää pyrittävä lisäämään. Aika näyttää toteutuuko tavoite yleisen keskustelun herättämisestä opinnäytetyön aiheesta. Opinnäytetyön toteuttajan tavoite kehittää omaa tietämystään aiheesta toteutui.

10 Pohdinta

Tämä luku sisältää pohdintaa koko opinnäytetyöprosessin etenemisestä sekä tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä. Lopuksi pohdintaa jatkotutkimusehdotuksiin liittyen.

10.1 Opinnäytetyö prosessi

Opinnäytetyön suunnittelu ja valmistelu aloitettiin vuoden 2017 alkupuolella. Tähän tutkimusaiheeseen päädyttiin, koska se koettiin kiinnostavaksi sekä hyödyttävän vankilan voimankäyttöön liittyvien täydennyskoulutuspäivien suunnittelussa. Kun tutkimuksen pääsuuntaviivat oli saatu paperille ja opinnäytetyölle oli nimetty ohjaava opettaja, aloitettiin keväällä 2017 aiheeseen liittyvään teoriaan sekä aikaisempaan tutkimustietoon tutustuminen. Teoria saatiin keväällä suurimmalta osin kirjoitetuksi. Teorian rajaus tuotti aluksi vaikeuksia, koska aihealue osoittautui niin laajaksi monen mahdollisen lähestymiskulman vuoksi. Toisaalta juuri tutkimusongelmaan liittyvää aikaisempaa tutkimusta, oli melko rajallisesti löydettävissä. Teoriaosuus muodostui melko tarkaksi kuvaukseksi ensinnäkin siitä, mitkä tekijät vaikuttavat vankilassa kohdattaviin haastaviin tilanteisiin vartijalle asetettujen tehtävien, arvojen ja lain puitteissa. Toiseksi, miten rikosseuraamusalan täydennyskoulutus on suunniteltu toteutettavan aiheeseen liittyen. Kolmanneksi miten haastaviin tilanteisiin tulisi yleisellä tasolla suhtautua ja millaisia erityispiirteitä vankilaolosuhteet luovat niihin.

Keväällä valmisteltiin tulevaa kesää varten haastattelurunko, jota haastatteluissa tulitaisiin käyttämään. Kesällä 2017 suoritettiin vartijoiden haastattelut Kylmäkosken vankilassa. Teemahaastattelu menetelmänä oli tutkimus ongelman valossa hyvä valinta. Sopivat haastattelut löytyivät melko vaivattomasti, vaikka yhteisen ajan löytämisessä olikin välillä hiukan ongelmia. Haastattelut sujuivat ongelmitta. Valmiin haastattelurungon käyttäminen oli hyvä valinta, koska silloin ei tarvinnut keskittyä siihen mitä seuraavaksi voisi kysyä. Silloin myös kaikki suunnitellut teemat tuli käydyksi kaikkien kanssa läpi saman suuntaisesti.

Aineiston analysointi vaihe osoittautui yhdeksi tutkimuksen vaikeimmaksi osioksi. Aineiston litterointi, litteroidun aineiston pelkistäminen oli mekaanista puurtamista, joka vei silti paljon aikaa. Laurean laadullisen analyysin pajasta sai hyviä ohjeita, joiden avulla päästiin liikkeelle sisällönanalyysin tekemisessä. Kun tekniikka sisäistettiin, jolla aineistolähtöistä analyysiä tehdään ja oli saatu pelkistetyt ilmaukset teemoiteltua, niin lopullinen tulos rakentuikin yllättävän vaivattomasti.

10.2 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuuskysymykset tulee huomioida jo opinnäytetyön suunnittelu vaiheessa, koska luotettavuutta ei voida enää varmistaa aineiston keruun ja analysoinnin jälkeen. Tieteellisen tutkimuksen laatu ja luotettavuus pitää varmistaa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen on vaikeampaa kuin määrällisen tutkimuksen. Ihmiset eivät aina toimi järjestelmällisesti ja samalla tavalla, joten vaarana on aina se, että sattuma vaikuttaa ilmiöön. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa kirjaamalla huolellisesti ylös syyt ja perustelut

kaikille päätöksille, jotka tehdään tutkimuksen edetessä. Jälkikäteen on mahdotonta muistaa, miksi päätyi mihinkin ratkaisuun, joten niiden huolellinen dokumentointi on tärkeää. Tulkin-toja aineistosta tehtäessä on erittäin tärkeää pysyä uskollisena aineistosta saadulle tiedolle. (Kananen 2010, 68-70.)

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta, jouduttiin ennen haastatteluiden suorittamista välttämään keskustelua opinnäytetyön aiheesta työkavereiden kanssa. Varsinkin oli vältettävä omien ennakkokäsityksien esittämistä tutkimusaiheen tuloksesta, joka olisi saattanut vaikuttaa haastateltavien mielipiteeseen tutkittavasta asiasta. Opinnäytetyön tekijän oma historia työyhteisön jäsenenä ja kouluttajan asemassa olevana tuli unohtaa ja pyrkiä olemaan mahdollisimman objektiivinen. Tutkittavaan asiaan oli suhtauduttava kuin itselle vieraaseen asiaan, jotta haastateltavien näkökulmat tulisivat kuuluville. Objektiivisuuden säilyttäminen onnistui haastatteluiden aikana ja sen jälkeen hyvin, eikä haastattelijan asema vaikuttanut haastateltavien käytökseen. Haastateltavat suhtautuivat haastattelutilanteisiin vakavasti ja ammattimaisesti, kertoen omat näkemyksensä asiasta, niin kuin he ne kokevat. Objektiivisuuden säilyttämisessä auttoi myös haastattelua varten tehty suunnitelma ja kysymysrunko, joka auttoi pysymään sovitussa teemassa, mutta antoi silti sopivaa liikkumavaraa va-paalle keskustelulle aiheen ympärillä.

Kvalitatiivista tutkimusta kritisoidaan helposti luotettavuuskriteereiden hämäryydestä. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voida erottaa jyrkästi toisistaan, vaan siinä on mahdollisuus kulkea melko vapaasti edestakaisin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä. Tutkija joutuu ottamaan jatkuvasti kantaa analyysin kattavuuteen sekä tutkimuksensa luotettavuuteen. Laadullisen tutkimuksen tehnyt tutkija on tekemänsä tutkimuksen keskeinen tutkimusväline. Tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, joten laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 2000, 210.) Tutkimustekstissä olisi tärkeää pyrkiä kertomaan mahdollisimman tarkasti aineistonkeräyksestä ja sen jälkeisistä tapahtumista. (Eskola & Suoranta 2000, 213.) Laadullisen tutkimuksen reliaabeliutta, eli toistettavuutta sekä validiutta, eli pätevyyttä ei voida välttämättä todentaa samanlaisilla mittareilla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta on paras mittari laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. (Hirsjärvi ym. 2008, 226-227.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi sen perusteella, miten tarkkaan tutkimusraportissa kerrotaan millä perusteilla tuloksiin on päädytty. Opinnäytetyön tekijä on pyrkinyt tekemään itselleen muistiinpanoja koko opinnäytetyöprosessin ajan perusteista ratkaisujensa taustalla. Ratkaisut on kirjattu opinnäytetyön raportointiin niiltä osin, kun on arvioitu sen olevan tarpeellista prosessia arvioivan lukijan kannalta. Tutkimuksen edetessä on pyritty noudattamaan mahdollisimman tarkasti periaatetta, että tutkimusaineistoa

käsitellään mahdollisimman rehellisesti sitä vääristelemättä. Tähän tavoitteeseen pääsemisessä on auttanut haastattelu aineiston nauhoittaminen ja tarkka litteroiminen. Litteroidun aineiston pelkistämävaiheessa pyrittiin mahdollisimman tarkasti säilyttämään viestin sisältö niin, että se ei irtoa asiayhteydestä. Pelkistettyjen ilmausten luokittelua tehtäessä huomattiin aineistosta nousevan teemoja, joita ei haastattelua tehdessä oltu huomattu siellä olevan. Näiden teemojen löytyminen vahvisti sisällönanalyysimenetelmän hyödyllisyyttä. Tutkimusaihe käsitteli aihetta, joka oli opinnäytetyön tekijälle tuttu. Tämä oli sekä uhka, että mahdollisuus. Uhkana on, että tutkijan omat mielipiteet ohjaavat tutkimustulosta johonkin tiettyyn suuntaan. Mahdollisuutena on käyttää omaa kokemusta aiheesta tulkinnan välineenä, joka auttaa ymmärtämään oikein mitä haastateltavat tarkoittavat sanomillaan asioilla. Opinnäytetyöprosessi pystyttiin suorittamaan objektiivisesti, ilman että tekijän omat mielipiteet olisivat vaikuttaneet tulokseen.

Opinnäytetyössä päädyttiin käyttämään aineiston keruussa pelkästään laadullista haastattelua. Ajatuksena oli kerätä mieluummin riittävän laaja ja asianmukaisen aineisto yhdellä menetelmällä, kuin käyttämällä useampaa menetelmää. Useamman menetelmän kuten esimerkiksi haastatteluita tukevan määrällisen kyselyn käyttäminen olisi varmasti tukevoittanut tutkimustulosta ja tehnyt siitä myöskin luotettavamman, mutta sillä edellytyksellä, että suuri aineiston määrä olisi myös osattu analysoida riittävän laadukkaasti. Yhden menetelmän perusteluna oli, että silloin pystytään aineisto analysoimaan mahdollisimman laadukkaasti ja huolellisesti. Useamman menetelmän onnistunut hyödyntäminen olisi toki saattanut parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä. Luotettavuutta olisi myös parantanut useamman tutkijan päätyminen samankaltaiseen lopputulokseen. Tämä ei ollut mahdollista johtuen siitä, että opinnäytetyö tehtiin yksin. Laadullisen aineiston riittävää laajuutta on vaikea määrittellä tyhjentävästi, koska siihen vaikuttaa monta seikkaa. Aineiston keräyksen aikana on pyritty löytämään tasapaino kahden periaatteen välillä. Ensimmäiseksi, että aineisto alkaa toistamaan itseään, jolloin voidaan olettaa aineiston kertoneen sen mitä sen oli tarkoitus kertoa. Toiseksi, että aineisto ei saisi kasvaa liian suureksi, jolloin sen analysointi voitaisiin tehdä mahdollisimman perusteellisesti.

Tutkimustuloksia avaavaan lukuun on sisällytetty tulosten yhteyteen suoria lainauksia haastateltavien vastauksista. Luettavuuden helpottamiseksi niistä on poistettu ylimääräisiä puhekieleen kuuluvia lisäsanoja. Tämä ei ole kuitenkaan muuttanut sen sisältöä. Suorien lainausten käyttäminen ei ainakaan kaikkien menetelmäoppaiden mukaan varsinaisesti lisää tutkimuksen luotettavuutta, mutta ainakin ne elävöittävät sitä. Liian pitkät lainaukset tekevät lukemisesta liian raskasta, jonka vuoksi niitä on pyritty käyttämään hillitysti. Lainauksen loppuun laitettiin merkintä mistä haastattelusta lainaus oli otettu. Tämän avulla on pyritty osaltaan lisäämään työ luotettavuutta. Haastateltavien anonymiteettiä ei silti ole rikottu, eikä merkintöjen perusteella ole mahdollista tunnistaa haastateltavaa.

Tieteellistä tutkimusta tehtäessä ja varsinkin tutkimuksen käsitellessä ihmisten mielipiteitä ja ajatuksia, on otettava huomioon tutkimuksen eettisyys. Eettisyys koskee sekä tiedon hankintaa, että sen käsittelyä. Tiedon hankintaan liittyvät eettiset kysymykset käsittävät tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat, tutkimuskohteen hyväksikäyttö tutkijan omaa uraa hyödyttävänä projektina, tutkijan vaikuttaminen tutkimusyhteisöön sekä tutkimuksesta tiedottaminen tutkittaville ja tutkimuksen tieteellinen raportointi. Tiedon käsittelyyn liittyvät eettiset kysymykset käsittelevät mm. tiedon käyttöön, tutkijan rehellisyyteen ja tulosten julkaisemiseen liittyvät kysymykset. (Eskola & Suoranta 2000, 52.) Tutkimukseen liittyvät eettiset ongelmat tulee pyrkiä tunnistamaan ja välttämään etukäteen, jo ennen tutkimuksen tekemistä. Rajaa eettisen ja epäeettisen toiminnan välillä ei ole aina helppoa havaita. (Eskola & Suoranta 2000, 59.)

Eettiset kysymykset täytyy ottaa huomioon koko tutkimusprosessin ajan. Toisten tutkimusten plagioiminen eli kopioiminen on ehdottoman kiellettyä. Plagioimisen välttämiseksi on pyritty merkitsemään käytetyt lähteet mahdollisimman tarkasti, niin että lukija voi tarkastaa asian alkuperäislähteestä. Lähteinä opinnäytetyön teoriaosuudessa on pyritty käyttämään ainoastaan tutkittua tietoa tai luotettavia oppikirjoja sekä rikosseuraamusalan omia raportteja. Aiheen valintaan vaikutti, että se olisi työyhteisöä yleisesti hyödyttävä, mutta joka ei varsinaisesti hyödytä tutkijaa itseään. Ennen opinnäytetyön aloitusta tuli ottaa selvää, että tutkimusaihe olisi myös työnantajan mielestä hyödyllinen ja tärkeä toteuttaa. Työnantajalta haettiin kirjallinen lupa suorittaa opinnäytetyö, sekä haastatella henkilökuntaa (Liite 2). Työyhteisön edustajan kanssa on tehty yhteistyötä siltä osin kuin se on ollut tarpeellista. Opinnäytetyön tekijä on kuitenkin tehnyt itsenäistä työtä tehdessään päätöksiä liittyen esimerkiksi haastatteluvaihtelun valintaan, haastateltavien lopulliseen määrään, haastatteluiden sisältöön tai haastatteluaineiston käsittelyyn. Näissä asioissa ei eettisistä syistä voidakaan tehdä tiivistä yhteistyötä työelämäedustajan kanssa. Haastateltavien nimettömyys tulee säilyttää jokaisessa työn vaiheessa. Haastateltaville itselleen haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Heille kerrottiin ennen haastattelua, että haastattelut nauhoitetaan ja että haastatteluun osallistutaan nimettömästi. Ennen haastattelua haastateltavan kanssa kirjoitettiin sopimus, josta jäi molemmille osapuolille oma kappale (Liite 4).

Haastatteluaineistoa on käsitelty niin, että ulkopuolisille ei missään vaiheessa paljastu haastateltavien henkilöllisyys. Aineistoa on käsitelty ja analysoitu rehellisyyden periaatetta noudattaen, niin että opinnäytetyön tekijä ei ole keksinyt tai sepittänyt tuloksiin sellaista mitä haastatteluissa ei olisi käynyt ilmi.

10.3 Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä, vastaako vankilassa järjestettävät välineettömän voimankäytön täydennyskoulutukset henkilökunnan tarpeisiin, vai tulisiko niitä kehittää jotenkin. Tavoitteena oli myös saada valvontahenkilökunnan jäseniä pohtimaan omaan työhönsä liittyvien haastavien tilanteiden luonnetta ja heidän omaa toimintakykyään selviytyä niistä. Koulutusten arviointi ja kehittäminen tulisikin olla jatkuva prosessi, koska myös työkuva on jatkuvassa murroksessa rikosseuraamusalalla. Uusia ideoita ja hankkeita jalkautetaan rikosseuraamusalalle kiihtyvällä tahdilla ja tällöin työhön liittyvät perustehtävät saattavat helposti unohtua. Järjestyksen ylläpito vankilassa on yksi vanginvartijan ydintehtävistä. Valvontahenkilökunnalta odotetaan tulevaisuudessa yhä useamman tehtäväalueen laadukasta toteuttamista. Tällöin myös tarve lisäkoulutukselle on jatkuvaa. Opinnäytetyön tavoite oli tuoda näkyville sekä herättää keskustelua voimankäyttöön liittyvien koulutusten nykytilasta.

Opinnäytetyön tulos osoittaa, että verbaalisten taitojen hyvä hallinta on avainasemassa järjestyksen ylläpidossa vankilassa. Henkilökunta ei kuitenkaan näe erityisen tarpeelliseksi lisätä verbaalisten taitojen harjoittelua koulutusten yhteyteen. Tätä aihetta voisi tutkia tarkemmin siitä näkökulmasta, miten vuorovaikutustaitojen harjoittelua voisi kehittää siihen suuntaan, että ne kotettaisiin miellyttävimmiksi ja tehokkaammiksi. Erilaisia menetelmiä vuorovaikutustaitojen harjoittelulle on varmasti monia, mutta olisi löydettävä menetelmä, joka soveltuisi parhaiten valvontahenkilökunnan kouluttamiseen.

Fyysinen voimankäyttötilanne on harvinainen vankiloissa, mutta valvontahenkilökunnan on ehdottomasti osattava toimia oikein ja turvallisesti myös sellaisen sattuesssa kohdalle. Fyysisten taitojen osalta keskiöön nostettiin perustaitojen harjoittelu. Myös harjoituskertoja tulisi lisätä, jotta tuntuma säilyisi. Erilaisia kehitysideoita kaivattaisiin siihen, miten vankiloissa voitaisiin raivata enemmän aikaa valvontahenkilökunnan ydinosamisalueen kehittämiseen ja säilyttämiseen. Henkilökunnan kannustaminen osallistumaan Rskk:ssa järjestettäviin täydennyskoulutuksiin isommalla joukolla olisi järkevää. Nyt kynnys lähteä Rskk:n koulutuksiin on varsin korkealla erilaisista käytännön syistä johtuen. Rskk:n täydennyskoulutukset sekä verbaalisten taitojen että erilaisten fyysistä voimaa vaativien erikoistilanteiden osalta, ovat erittäin hyviä. Myös olosuhteet harjoittelulle ovat hyvät. Toinen asia tietysti on, voitaisiinko lisääntyvään koulutustarpeeseen vastata Rskk:ssa.

Vapaa-ajalla tapahtuva harjoittelu on myös yksi vaihtoehto, jota voisi hyödyntää. Vapaa-ajalla tapahtuva, työhön vahvasti kytkeytyvä harjoittelu vaatii vahvaa sisäistä motivaatiota ja ylipäänsä kiinnostusta kamppailulajeja kohtaan. Tätäkin voisi silti pyrkiä tutkimuksen keinoin selvittämään, että millä edellytyksillä valvontahenkilökunta olisi valmis käyttämään omaa vapaa-aikaansa siihen. Eli miten työnantaja voisi siihen kannustaa?

Opinnäytetyössä haastateltiin viittä Kylmäkosken vankilan vartijaa. Tietoja ei voi yleistää, mutta ne antavat silti kuvan siitä, minkälaista koulutusta vartijat kaipaavat. Mielenkiintoista olisi saada aiheesta myös yleistettävissä olevaa tietoa vartijoiden suhtautumisesta koulutusten sisältöön riippumatta omasta taustasta, työkokemuksen määrästä tai laitoksen luonteesta. Jatkotutkimuksen voisi laajentaa määrälliseksi kaikkia vankiloita koskevaksi kyselyksi.

Lähteet

- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Osuuskunta Vastapaino: Tampere.
- Ellonen, E. 2008. Konfliktien kohtaaminen ja rauhoittaminen. Työturvallisuuskeskus TTK.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino: Tampere.
- Isotalus, N & Saarela, KL. 2007. Vältä työväkivalta. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus. 2016. Salassa pidettävä. Viitattu: 7.4.2017
- Juujajarvi, S, Myyry, L & Pessa, K. 2011. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Kylmäkosken vankilan työjärjestys. 2016. Viitattu: 10.2.2017.
- Tuomi, J, & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuspäällikön vuosikatsaus. 2016. Salassa pidettävä. Viitattu: 7.4.2017.
- Myhrberg, P. 2012. Vankeuden täytäntöönpano. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus Oy: Helsinki.
- Peuhkurinen, J. 2011. Aktiivinen itsepuolustus. Omakustanne teos.
- Rantaeskola, S, Hyyti, J, Kauppila, J, Koskelainen, M. 2015. Haastavat asiakastilanteet -väkivalta työssä. Helsinki: Talentum.
- Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tilastot 2012-2016: Rskk:n koulutussuunnittelija Heli Niskasen 4.4.2017 sähköpostitse lähettämä tilasto.
- Rikosseuraamusalueen turvallisuuden vuosikatsaus. 2016. Etelä-Suomen rikosseuraamusalue. Salassa pidettävä. Viitattu: 7.4.2017
- Rikosseuraamuslaitoksen ohje. Menettely Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöön kohdistuvissa uhkatilanteissa. 2012. Luottamuksellinen. Viitattu: 6.4.2017.
- Ryhmänjohtaminen. Perustutkinnon opetusmoniste. Viitattu: 22.2.2017.
- Sundell, L. 2014. Työkaverina pelko väkivaltariskien ennakointi ja hallinta. PS-kustannus.
- Toivonen, V-M. 2011. Tässä suhteessa: erilaisuus yhteys ja yhteistyö: NLP vuorovaikutuskirja. Helsinki: Hakapaino
- Turvallisuuden vuosikatsaus 2016. Rikosseuraamuslaitoksen salassa pidettävä vuosikatsaus. Viitattu: 6.4.2017
- Täydennyskoulutus-seuranta. 2017. Tilastotieto.
- Hirsjärvi S, Remes P, Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Työryhmän raportti. 2001. Toimintapolitiikat väkivallan ja sen uhan vähentämiseksi vankeinhoitolaitoksessa. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2001.

Vankeinhoidon perusteet. 2002. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Vankien välinen väkivalta. 2017. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ilmoitukset. Viitattu: 6.4.2017.

Vartia, M & Hyyti, J. 1999. Väkivalta vankeinhoitotyössä. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu.

Vuorilehto, M, Larri, T, Kurki, M & Hätönen, H. 2014. Uudistuva mielenterveystyö. Edita Prima Oy: Helsinki.

Sähköiset lähteet:

Alatalo, I. 2002. Vankiloiden henkilökuntaan kohdistuva väkivalta ja väkivallan uhka: Työväkivallasta ja siihen liittyvistä tilannetekijöistä Suomen vankiloissa. Helsingin yliopisto: Sosiologian pro gradu -tutkielma. http://www.rskk.fi/material/attachments/rskk/kirjastoliitetiedostot/elektroninenaineisto/6liOmc0F/Alatalo_Ilppo.pdf

Junninen, M. 2008. Suomalaisten vankiloiden turvallisuus. Rikosseuraamusvirasto. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6BzsiW5DC/5_2008_Suomalaisten_vankiloiden_turvallisuus.pdf

Leino, T. 2013. Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards. Väitöskirja https://www.tsr.fi/documents/20181/40645/111317TTL_rr98_Tuula_Leino_web.pdf/a18bb0f0-6409-400e-85a2-c7afa93a747e

Rikoslaki. 1998. Finlex. Viitattu: 17.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L4>

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2017. Koulutustarjonta. Viitattu: 9.3.2017. <https://asp.asio.fi/kurssiilmo/rskk/?yksikko=rskk&asio=c214ZWZhN2IzMWM3MDNhM-TdiZWQ5Njk1NjA5ZjgwMDQ5O2c0O3I7Zmt1cnNzaW50aWVkb3Q7YzQ1MTc%3D>

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2017. Tutkintokoulutus. Viitattu: 9.3.2017. http://www.rskk.fi/fi/index/perustutkinto_1.html

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2017. Rikosseuraamusalan täydennyskoulutus. Viitattu: 9.3.2017. <http://www.rskk.fi/fi/index/taydennyskoulutus.html>

Rikosseuraamuslaitos määräys Dnro 4/004/2012. 1.3.2012. Viitattu:13.2.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/text/fi/index/seuraamukset/saannokset/maaraykset/jaohjeet/turvaamistoi-menpiteidenkaytonsekavoimakeinojenjavoimankayttovallineidenkaytonkoulutus170042010.html>

Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjaukset. 2015. Rikosseuraamuslaitos. http://www.vankeinhoito.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/ODlbMQzPN/Turvallisuuslinjaukset_2015.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Kylmäkosken vankila. Viitattu: 1.2.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikat/jayhteystiedot/vankilat/kylmakoskenvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Arvot ja strategia. Viitattu: 8.2.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Henkilöstö. Viitattu: 14.11.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/henkilosto.html>

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu. Viitattu: 8.2.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. 2014. Väkivallan uhka työelämässä: Työturvallisuussäännöksiä valmisteleva neuvottelukunta väkivallan uhka- jaoston raportti. Sosiaali ja terveysministeriö. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126756/RAP2014_17_v%c3%a4kivallan_uhka.pdf?sequence=1

Työturvallisuuskeskus. 2010. Työväkivallan riskiammatit. Viitattu:14.2.2017. http://ttk.fi/files/1660/Tyovakivallan_riskiammatit.pdf

Työturvallisuuslaki. 2002. Finlex. Viitattu: 1.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738#L2P10>

Vankeuslaki. 2005. Finlex. Viitattu: 23.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#L15P1>

Taulukot

Taulukko 1:Täydennyskoulutukset	26
---------------------------------------	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset.....	75
Liite 2: Tutkimuslupa.....	77
Liite 3: Analysoinnin luokittelu.....	79
Liite 4: Haastattelusopimus.....	81

Liite 1: Haastattelukysymykset

Teema 1.) Millaisia haastavia asiakastilanteita henkilökunta on kokenut työssään:

1. Millainen on mielestäsi haastava asiakastilanne vankilassa?
2. Mikä tekee tilanteesta erityisen haastavan?
3. Millaisiin haastaviin asiakastilanteisiin olet työurasi aikana joutunut?
4. Mitä tunteita tilanne sinussa herätti sen aikana ja sen jälkeen?
5. Miten tunne vaikutti omaan kykyysi toimia tilanteessa?
6. Onko kokemasi tunne vaikuttanut siihen, miten ajattelet työstäsi ja haastavista tilanteista yleensä?

Teema 2) Mitä taitoja valvontahenkilökunta on kokenut tarvitseensa selvittääkseen haastavista asiakastilanteista:

1. Minkälaista osaamista uhkaavan tai väkivaltaisen henkilön kohtaaminen mielestäsi vaatii?
2. Minkälaista osaamista kokemissasi tilanteissa selviytyminen on sinulta vaatinut?
3. Minkälaista osaamista tilanteiden hoitaminen on vaatinut muilta paikalla olevilta työntekijöiltä?

Teema 3) Millaisia haastavia asiakastilanteita varten valvontahenkilökunta kokee tarvitsevänsä lisäkoulutusta:

1. Millaiset ovat mielestä tämän hetkiset taitosi selviytyä erilaisista haastavista asiakastilanteista?
2. Minkälaista lisäkoulutusta koet tarvitseväsi?
3. Millaisia haastavia asiakastilanteita uskot vielä tulevaisuudessa kohtaavasi?
4. Minkälaista lisäkoulutusta koet tarvitseväsi selviytyäksesi näistä tulevaisuuden uhkavista?

5. Millaiseksi koet työkavereidesi taidot toimia yksilönä sekä ryhmän jäsenenä haastavassa asiakastilanteessa?
6. Millaisia taitoja toivot työkaverisi omaavan, kun joudut kohtaamaan hänen kanssaan uhkaavan tai väkivaltaisen asiakkaan?

Teema 4) Miten valvontahenkilökunta kokee voimankäytön koulutusten edistävän heidän osaamistaan haastavissa asiakastilanteissa tällä hetkellä? Miten tämän hetkinen työyksikössä järjestettävä voimankäytön koulutus tukee/edistää henkilökunnan osaamista haastavissa asiakastilanteissa?

1. Mitkä asiat koet nykymuotoisessa voimankäyttökoulutuksessa auttavan sinua kehittymään?
2. Kuinka usein koulutusta pitäisi mielestäsi olla, jotta säilyttäisit toimintavarmuuden tilanteissa?
3. Mihin osa-alueisiin pitäisi mielestäsi erityisesti keskittyä koulutusten sisällössä, jotta ne vastaisivat paremmin todellisiin tarpeisiin, joita työssä kohdataan tai mitä tulevaisuus voi vaatia? (Tilanteen ennakointi, havainnointi, vuorovaikutustaidot, puhuttamisen, käskyttäminen, itsepuolustus, yksilön voimankäyttötaidot, ryhmän voimankäyttötaidot, voimankäytön taktiikka tai jokin muu..)
4. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat haasteet koulutusten onnistumisen ja oppimisen varmistamisen kannalta?

Liite 2: Tutkimuslupa

SOPIMUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

1. SOPIJAPUOLET JA YHTEYSTIEDOT

1.1 Opinnäytetyön tekijä(t) ja yhteystiedot

Marko Aittomäki / marko.aittomaki@gmail.com / [REDACTED]

1.2 Työelämän yhteyshenkilö ja yhteystiedot

*Asko Shemairdea, Kylmäkosken vankila, PL2, 37910 Akaa
050 5272601 (at.om.fi)*

2. OPINNÄYTETYÖ

2.1 Opinnäytetyön aihe ja tarkoitus ja jos on osa laajempaa hanketta, yhteys sen tavoitteisiin.

Alustava nimi:

Valvontahenkilökunnan ajatuksia haastavista asiakastilanteista ja siitä miten niistä on selviydytty sekä heldän mielipiteitänsä välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten sisällöstä.

Tarkoitus, tutkimusongelma, tavoite:

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata valvontahenkilökunnan kokemuksia haastavien asiakastilanteiden hoitamisesta ja heldän mielipiteitään voimankäytön täydennyskoulutusten sisällöstä.

1. Millaisia haastavia asiakastilanteita henkilökunta on kokenut työssään?
2. Mitä taitoja valvontahenkilökunta on kokenut tarvinneensa selvittääkseen haastavista asiakastilanteista?
3. Millaisia haastavia asiakastilanteita varten valvontahenkilökunta kokee tarvitsevansa lisäkoulutusta?
4. Miten valvontahenkilökunta kokee voimankäytön koulutusten edistävän heldän osaamista haastavissa asiakastilanteissa tällä hetkellä? Miten tämän hetkinen työyksikössä järjestettävä voimankäytön koulutus tukee/edistää henkilökunnan osaamista haastavissa asiakastilanteissa?

Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa siitä, miten voimankäytön täydennyskoulutuksia voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin henkilökunnan kokemaan tarpeeseen.

2.2 Opinnäytetyön toteutustapa

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttämällä. Haastattelemalla Kylmäkosken vankilan valvontahenkilökuntaa saadaan syvällistä ja tarkkaa tietoa siitä, mitä he asiasta ajattelevat. Haastatteluita toteutetaan 5-10 kpl, niin että tutkimuksen luotettavuus on riittävä.

2.3 Alustava aikataulu

Tutkimushaastattelut toteutetaan tulevan kesän 2017 aikana ja tutkimuksen loppuraportti valmistuu syksyn 2017 aikana.

2.4 Miten tuloksia tullaan hyödyntämään

Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää ja kohdentaa laitoksessa järjestettäviä välineettömän voimankäytön täydennyskoulutuksia niihin asioihin, jotka valvontahenkilökunta kokee tärkeäksi ja oleellisiksi työn vaatimusten ja oman osaamisensa näkökulmasta.

Alustava opinnäytetyösuunnitelma liitteenä 1.

3. TYÖELÄMÄN YHTEYSHENKILÖN ROOLI OPINNÄYTETYÖSSÄ

(Esim. tausta-aineistojen, tilojen ja materiaalien käyttö, avustaminen haastateltavien hankinnassa, osallistuminen opinnäytetyön ohjaamiseen, arviointiin jne.)

4. OPISKELIJAN VASTUUT

4.1 *Sitoudun toimimaan tutkimus- ja ammalleettisten periaatteiden mukaisesti. Sitoudun pitämään luottamuksellisenä tiedonhankinnan yhteydessä saamani yksityishenkilöitä koskevat tiedot ja sellaiset asiakirjat ja aineistot, jotka pitää niiden luonteen ja niihin liittyvän ilmeisen salassapito-intressin vuoksi ymmärtää luottamuksellisiksi.*

4.2 Opiskelijan muut vastuut

5. MUUTA MAHDOLLISTA SOVITTAVAA

Tätä sopimusta on tehty kaksi samanlaista kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Kelämäkoski 13.9.2017

Paikka ja päiväys

Osapuolten allekirjoitukset

Asko Shemelkka
apulaisjohtaja

Marjo Astromäki

Liite 3: Analysoinnin luokittelu

Pelkistettyjen ilmausten muototutuminen alaluokiksi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
-Tilanteet pysyvät sanallisina -Väkivaltainen vanki rauhoitetaan puheella -Verbaalinen viestintä on tärkeää	Verbaaliset tilanteet
-Vankien välinen väkivalta on yleisin syy miksi tilanteeseen puututaan voimakeinoin - Ruokailussa kaksi vankia tappeli - Itsensä päihdyttämisiä ja jonkinlaista sopimatonta käytöstä	Kiinnipito-/Puuttumistilanteet
-Tilanne alkoi minun kieltävästä vastauksesta vangille -Pieni määrä uusia huumausaineita saa vangit aivan sekaisin -Vankituntemukseen ei voikaan luottaa päihteiden vuoksi	Vangista johtuvat tilanteet

Alaluokkien muodostuminen yläluokiksi

Alaluokka	Yläluokka
Verbaaliset tilanteet Kiinnipito / puuttumis tilanteet Vangista johtuvat tilanteet	Haastava tilanne
Henkilökunnan käytös tilanteessa Oma ja työkaverin osaaminen Työtilan rajoitteet/puutteet	Tilanteen ratkaiseminen
Harjoittelun merkitys Harjoittelun kohdentaminen Haasteet/huolet	Koulutus
Huonosti johdettu tilanne Tilanteessa ei osata toimia Tilanne jää vaivaamaan	Kokemattomuus

Uhkaavat tilanteet Yllättävät tilanteet Harvoin tapahtuvat	Rutiinittomuus
Tilanteet joihin varaudutaan Hyvin johdetut tilanteet Tilanteessa osataan toimia Tilanteet eivät jää vaivaamaan	Kokemus

Yläluokkien muodostuminen pääluokiksi ja yhdistäväksi luokaksi

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Haastava tilanne Tilanteen ratkaiseminen Koulutus	Koulutuksen merkitys	Haastavista asiakastilanteista selviytyminen
Rutiinittomuus Kokemattomuus Kokemus	Kokemuksen merkitys	

Liite 4: Haastattelusopimus

Sopimus opinnäytetyön haastattelusta

Opinnäytetyön tekijä: Marko Aittomäki

Opinnäytetyö aiheena on selvittää valvontahenkilökunnan näkökulmia haastavista asiakastilanteista ja välineettömän voimankäytön täydennyskoulutusten sisällöstä. Opinnäytetyön tuloksesta saatujen tietojen avulla on tarkoitus kehittää Kylmäkosken vankilassa järjestettäviä voimankäyttökoulutuksia vastaamaan henkilökunnan kokemaan tarpeeseen.

Opinnäytetyön toteutetaan haastattelemalla Kylmäkosken vankilan valvontahenkilökuntaa. Osallistuminen haastatteluun kestää enintään tunnin. Haastatteluun voi osallistua työajalla. Haastattelu nauhoitetaan tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiseksi ja aineiston analyysin onnistumiseksi.

Sinusta kerättyä tietoa ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Lopulliset tutkimustulokset raportoidaan siten, ettei yksittäisten tutkimukseen osallistujien tunnistaminen ole mahdollista. Tietokoneelle tallennettu aineisto on ainoastaan tutkijan käytettävissä. Tutkimuksen jälkeen tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti.

Sopimuksesta jää oma kappale tutkimuksen tekijälle sekä haastatteluun osallistujalle.

Paikka ja aika:

Marko Aittomäki